
بسم الله الرحمن الرحيم

د اسلامي تاریخ له پاڼو څخه

(٦)

ډاکټر کفایت الله وردګ

د کتاب پېژندنه

📖 د کتاب نوم : د اسلامي تاريخ له پانو څخه (٦)

📝 ليکوال : ډاکټر کفايت الله وردګ

💻 د کمپيوټر چارې : محمد نذير (ذبيح)

✍ د چاپ وار : لمړی

📚 د چاپ شمېره : ۲۰۰۰ ټوکه

ZamZam
Publication Company
زم زم
خپرندويه ټولنه
Zamzam_publication@yahoo.com
00923009808094
00923009101098
Unit R 7 Alwajid Plaza, Faisalcolony Chawk, Dalazak road
Peshawar, KPK, Pakistan

د اسلامي تاريخ له پاڼو څخه

په زړونو کې د اسلامي جذبې لرونکو ځو ورونو زمونږ ددې لپاره ملا تړلې ده چې تر پورتني نوم لاندې د کتابونو يوه سلسله روانه وساتو پدې هلو ځلو کې زمونږ هيڅ مالي او دنيوي فايده نشته زمونږ غرض صرف د الله تعالی رضا ده او پدې سلسله کې مونږ ځو نکتې تر نظر لاندې لرو چې مونږ دې ټولو هلو ځلو ته هڅوي .

۱. پښتنو ورونو ته ددوی په خپله خوږه ژبه کې ديني معلومات ورکول.

۲. د اسلامي تاريخ د مهمو واقعو ياد را تازه کول .

۳. مسلمانو ورونو ته د دوی د مقدس دين په اړه د مطالعې ضمينه مساعدول.

٤. په تېر تاريخ کې د قربانيو مثالونه د نن زمانې ويده مسلمان امت ته ور په زړه کول .

٥. د اسلام په تاريخ کې د تېرو مسلمانانو د صبر واقعې هغه خلکو ته ور په يادول چې اوس هم په کومه نه کومه وجه د کفر له لوري نه ځوريږي .

۷. موجوده مسلماني جامعې ته موقع ورکول چې د خپلو تېرو مسلمانانو د ژوند، مېړانې، ځوانمردی، قربانی ... نه عبرت واخلي .

او بالآخره نوي ځوان تنکي نسل ته د اسلامي تاريخ د لويو کتابونو څخه لويې خبرې د وړو رسالو او کتابونو په شکل کې ددوی د اسانتيا لپاره وړاندې کول .

دا پورتنی او څه نوري داسې نکتې دي چې زمونږ ددې سلسلې رواني ساتلو ته هڅوي او ان شاء الله ترڅو مو چې وس وي دا لړۍ به زمونږ همداسې روانه ساتو الحمد لله داده ستاسې تر لاسونو پورې ددې مبارکې لړۍ شپږمه کړۍ هم در ورسېده او پدې کړۍ کې هم زمونږ مختلفې حادثې د تاريخ له کتابونو څخه را ټولې کړې دي امید دی چې ستاسې د خوښې وړ به و ګرځي او که کوم ملګري دې لړۍ ته د لا زیاتو ښه کولو لپاره په ذهن کې مشورې لري او یا خدمت کول غواړي زمونږ غیږه ورته خلاصه ده او که ددې کتاب او یا دې لړۍ په اړه ستاسې څه ډول اعتراض، سوال، نیوکه، نکته، نظریه او یا مشوره وي نو ددې سلسلې چلونکي به یې له لتاسې نه د کور ودانې په ویلو سره په ورین تندي واوري او په راتلونکو کتابونو کې به یې په یاد لري . مننه

د زمزم خپرندویه ټولنې اداره

E-mail: zamzam_publication@yahoo.com

بې ساري قناعت

حضرت ابو بكر صديق ❽ د عربو د مشهورو تجارانو له جملې نه وو او په اسلام د مشرف كېدلو څخه وروسته هغه خپل مال له اسلام نه بالكل نه سپمولو او كله چې د تبوك د غزا تياري روانه وو نو ده ❽ په كور كې ټول ٤٠٠٠ درهمه درلودل هغه يې ټول راوړل رسول الله ☸ ته يې حواله كړل دده په اړه رسول الله ☸ فرمايي : لما سره چې پدې دنيا كې چا نيكي كړېده ما د هغه بدل وركړى دى صرف ابو بكر صديق ❽ چې لما سره كومې نيكي كړي دي د هغې بدله زه پدې دنيا نشم وركولى هغه به زما له لوري نه الله ① ده ته د قيامت په ورځ وركړي .

حضرت ابو بكر صديق ❽ ته چې ترڅو د خلافت كارونه ور په غاړه شوي نه وو د رخت تجارت يې كولو لكن كله چې خليفه شو او مسئوليت ور په غاړه شو نو مشرانو صحابه وو په خپل مينځ كې مشوره وكوله او ده ته يې دده تنخوا د بيت المال څخه مقرره كړه ترڅو دى ټوله ورځ د خلافت په كارونو كې مصرف كړي او د تجارت لپاره وتلو ته دده ضرورت نشي .

دا تنخوا ديو درميانه مهاجر د مصارفو سنجولو نه وروسته ده ته مقرره شوې وه .

يوه ورځ چې دده مېرمن د کوم خاص خواږه خوراک شوق ښکاره کړو نو ده ⑧ ورته وويل چې ددې لپاره خو پيسي په کار دي او زما سره نشته نو بي بي د خپل کور د مصرف نه لږ لږ روپۍ اضافه کولې ترڅو يې دومره برابرې کړې چې هغه خوراک وربانديې واخستل شي چې دده بي بي رضی الله تعالی عنهما غوښتی وو حضرت ابو بکر صديق ⑧ چې ورباندې خبر شو نو ويې ويل ددېنه معلومېږي چې زمونږ تنخوا اضافي مقرره کړل شوېده څومره چې تا پدې ورځو کې ترېنه اضافه کړې دي دومره زمونږ تنخوا کمه په کار وه ځکه پدې ورځو کې زمونږ د ژوند ګذاره په سمه توګه ورباندې کېدله .

دا اضافه کړل شوې ټولې پيسي يې يوړې په بيت المال کې يې داخلې کړې او پخپله يې له خپلې تنخوا نه دهغه پيسو په اندازه سره د راتلونکو مياشتو لپاره کمې کړې .

خپلې لور حضرت عائشې ⑧ ته يې په وصيت کې فرمايل : زما د مرګ نه وروسته به هغه څه چې زما په مصرف کې دي او هغه د بيت المال دي دا به راتلونکي خليفه ته وسپارې .

کله چې دی وفات شو يوه اوښه ، يوه پياله، يو غلام، او يوه عادي بستره حضرت عمر ⑧ ته وسپارل شول هغه وويل : الله ① د په ابو بکر صديق ⑧ باندې رحم وکوي ده په خپله تقوی سره

راتلونكي خلك په مشقت كې واچول (دده په ډول تقوى بيا څوك كولى شي) .

د ابو بكر صديق ❽ لمړى خطبه

حضرت ابوبكر ❽ ته چې كله خلافت وركړل شو نو خلك يې را تول كړل او خبرې يې ورته شروع كړې ورته ويل يې : اى خلكو زما د په الله قسم وي چې ما هيڅكله نه په پټه سره او نه په ښكاره سره د حكومت تقاضا كړېده زه ستاسې په سر باندې امير شوم او حال دا چې زه ستاسې څخه غوره نه يم اوس ستاسې ذمه واري ده كه زه ښه كار كوم تاسې به زما اطاعت كوئ او كه زه بې لارې كېږم تاسې به مې سمې لارې ته را ګرځوئ په ياد لرئ رښتينولي امانت دى او درواغ بې ديني ده ستاسې كمزورى انسان هم زما په وړاندې زورور دى ترڅو زه د هغه حق ورنه كړم (هرڅوك كولى شي خپل حق لما څخه په زور وغواړي) او په تاسې كې قوي ترين سړى هم زما په وړاندې كمزورى دى ترڅو زه له هغه څخه د نورو خلكو حق وانه خلم (زه د بل چا حق له هرچا څخه اخستلى شم) په ياد ولرئ هغه څوك چې د الله ① په لاره كې جهاد كول پرېږدي الله ① هغه ذليل كوي او هغه قوم چې په هغوى كې بد عملي خپره شي الله ① هغه په لوى مصيبت كې آخته كوي .

بې ساري عاجزي

يو وخت حضرت ابو بكر صديق ❽ حضرت اسامه بن زيد ❽ د څه صحابه وو سره جهاد ته لېږلو او پخپله په پښو ورسره روان وو پدې وخت کې حضرت زيد ❽ ورته وويل : راځئ تاسې هم زما سره سپور شى او يا ما پرېږدئ چې ښکته شم او زه هم په پښو درسره روان شم حضرت ابو بكر صديق ❽ ورته وويل نه نه خو زه سپرېږم او نه تا پرېږدم چې له خپلې سپرلى نه ښکته شې زه لتا سره په پښو ځم چې ستا د آس له پښو نه پورته شوى ګرد په ما باندې كېني او زه لتا سره په ثواب کې شريک شم .

کله يې چې رخصت کولو ورته يې وفرمايل :

د الله ① په نوم سره د الله ① په لاره کې جهاد وکوئ په امانت کې خيانت مه کوئ ، د غنيمت مال مه پټوئ ، عهد مه ماتوئ ، بې وفايي به نه کوئ ، د مړيو شکلونه به نه خرابوئ سپين ږيري ، ماشومان او ښځينه به نه وژنئ ميوي لرونکې ونې به نه پرې کوئ ترڅو مو چې خوراک ته ضرورت نه وي حيوانات به نه حلالوئ .

د الله توره (سيف الله)

حضرت خالد بن وليد ❽ ده ته سيف الله هم ويل کېدل او اول ځل ده ته هغه وخت دا لقب ورکړل شوی وو چې کله رسول الله ﷺ خپلو صحابه وو ته د موتة د حادثې خبره کوله هغه فرمايل :

حضرت زيد بن حارثه ❽ جنګ ته وړاندې شو هغه شهيد شو بيا حضرت جعفر ❽ بيرغ واخيستو هغه هم شهيد شو بيا عبد الله بن رواحة ❽ واخيستو هغه هم شهيد شو او بيا د الله د تورو څخه يوې تورې واخيستو او هغه ته الله ① فتح ورکړه دا حضرت خالد بن وليد ❽ وو کله چې رسول الله ﷺ وفات شو ده ❽ دهغه کسانو په مقابل کې چې د پيغمبري دعوه يې کړې وه په ښه پېمانه جنګونه وکول او بيا چې مسيلمه کذاب مړ کړل شو نو دهغه تحريک پای ته ورسېدو نو بيا د حضرت ابو بکر صديق ❽ په حکم عراق ته د مثنی پن حارثه شيباني مرستې ته ولېږل شو چې هغه پدې وخت کې په فتوحاتو باندې مصروف وو دی روان شو هرې خوا ته به يې چې مخه کوله خلک به يې مسلمانان کول او اطاعت ته به يې مجبور کول تردې چې ابله نومي سيمې ته يې ځان ورسولو او له هغه ځای نه يې د عراق والي ته چې پدې وخت کې دا ساحه د ايران تر بادشاهي لاندې وه ليک ولېږلو او په ليک کې يې ورته ليکلي وو .

اسلام قبول کړه يا جزيه ورکړه او کنه نو د داسې خلکو سره به د جنګ شي چې دهغوی مرګ دومره خوښ دی لکه ستاسې چې ژوند خوښ دی .
هرمز دا ليک د ايران شهنشاه ته ولېږلو او خپله د خالد بن وليد ❽ جنګ ته تيار شو د کاظمه په ځای کې د ايرانيانو لښکر او د حضرت خالد بن وليد ❽ تر مشري لاندې د مسلمانانو د لښکر سره مخامخ شو د سخت جنګ نه وروسته الله ① مسلمانانو ته فتح ورکړه او کفارو د شرم نه ډکه ماتې وخوړه او هرمز پخپله هم قتل کړل شو .

رښتونې تقوى

حضرت عمر بن عبد العزيز ته څه کسان مېلمانه راغلي وو ده مبارک ورته شمعه ولګوله او دمسلمانانو په اړه او د دوى په ځاى کې يې د حالاتو په اړه ورڅخه پوښتنې کولې د ډېرو خبرو وروسته هغه کس ورته ويل ښه ده ستاسې صحت څنګه دى؟ ستاسې په کور کې څه حال دى ماشومان دې څنګه دي؟ حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله زر هغه شمع ګل کړه او چا ته يې اواز وکولو چې چراغ راوړي چې کله هغه راوړل شول هغه نه لګېدو له هغه سره يې خواري کوله چې ويې ولګوي مېلمه ورته حيران وو چې کله هغه چراغ نه لګېدو نو بيا شمع ولې ګل کړل شوه؟ آخر يې ورته وويل : کله چې ما لتاسې نه ستاسې د صحت او کورني ژوند په اړه پوښتنه وکوله نو تاسې شمع ولې ګل کړه؟ حضرت عمر بن عبدالعزيز رحمه الله ورته ويل ځکه چې هغه شمع د بيت المال وه ترڅو چې د مسلمانانو په اړه تا ماته خبرې کولې او دهغوى حال د راته ويلو نو هغه شمع مې لګولې وه او اوس چې زه او ته په خپلو خبرو کې آخته شوو نو اوس زه تاته د کور چراغ لګول غواړم او پدې کې تېل نشته .

د روم د بادشاه فريب

ابن خلکان په خپل کتاب کې لېکلي دي چې حضرت الشعبي د عبد الملک بن مروان نېږدې ملګری وو او د ښې تقوی خاوند وو او اسلامي دولت ته ډېر زيات مخلص وو ① او الله ورته ډېر ښه علم ورکړی وو دی وايي چې زه عبد الملک بن مروان د روم بادشاه ته ور ولېږلم کله چې زه هلته ورسېدم هغه به چې لما څخه څه ډول پوښتنه کوله نو ما به ورته ځواب ورکولو او دده عادت دا وو چې استازی به يې له ځان سره د ډېر وخت لپاره نه حصارولو لکن زه يې تر ډېره وخته پوري هلته حصار کړم تردې چې نور زما زړه تنګ شو او ما غوښتل چې زه نور بېرته را ستون شم کله چې زه ده ته ورغلم او ورته و مې و يل زه نور ځم ده راته وويل : ته د خليفه د اهل بيت نه يې؟ ما ورته وويل نه زه بس يو عام انسان يم د خپلو ملګرو سره يې څه پټې خبرې وکولې او بيا يې ماته يو چيټ راکړو يوه وړوکې رقعه وه او راته يې وويل کله د چې نور خطونه بادشاه ته ورکړل په آخر کې به بيا دا هم ورکړې کله چې زه را ورسېدم او ټول نور ضروري ليکونه مې خليفه ته ورکړل دا رقعه مې هېره شوه ترېنه بهر شوم بيا راته ياده شوه نو بېرته ور وګرځېدم او ورته مې وويل دا يوه رقعه درکول لما څخه هېر شوي وو کله چې خليفه دا رقعه وکتله رانه يې وپوښتل ددي ليک د درکولو په وخت کې يې څه

درته وويل؟ ما ورته وويل هو ! ده راڅخه وپوښتل څه يې درته وويل : ما ورته وويل را څخه يې وپوښتل چې د خليفه له کورنۍ څخه يې؟ ما ورته وويل نه يو عام عرب يم ... ددې سره زه د خليفه له مجلس نه را روان شوم چې بهرنۍ دروازې ته ورسېدم ويل را وګرځه بېرته د خليفه مجلس ته حاضر شوم خليفه راته وويل : ته خبر يې چې په رقعه کې څه شی وو؟ ما ورته وويل نه ! ده راته وويل ها ويې لوله ما چې ولوسته نو پکې ليکلي وو (زه حيران شوم چې په کومو خلکو کې داسې کس موجود وو کوم چې ماته استازی را لېږل شوی دی نو په دوی کې بل کس ولې بادشاه دی؟) شعبي وايي ما ملک ته وويل که زه خبر وای چې داسې څه پکې ليکلي دي بيا ما دا ليک نه راوړو او هغه ځکه داسې ليکلي دي چې هغه تاسې نه یاست ليدلي خليفه عبد الملک راته ويل ته پوهېږې ده داسې ولې ليکلي دي؟ ما ورته وويل نه .. ده راته وويل ددې لپاره چې ما تاته غصه کړي او زما په زړه کې تاته کينه پيدا کړي او بالآخره تا په ما باندې ووژني ... دا خبره چې کله بېرته د روم د بادشاه په مجلس کې وشوه هغه وويل هو ! زما صرف همدا مطلب وو .

د کوفي د قصر ورانول

عبد الملک بن عمير وايي چې زه د عبدالملک بن مروان سره د کوفې په قصر کې وم چې د مصعب بن زبير سر راوړل شو او دده په وړاندي کېښودل شو ما چې وليدو زه سخت و ډار شوم دی زما په حالت پوه شو او راڅخه يې وپوښتل ولې څه د ربانديوشول؟ ما ورته وويل زه ستا لپاره په الله باندې پناه غواړم (الله دې تا وساتي) زه په همدې قصر کې په همدې ځای کې وم د عبد الله بن زياد سره چې ومې ليدل د حضرت حسين بن علي رضی الله تعالی عنهما سر راوړل شو دده په وړاندې کېښودل شو بيا په همدې ځای کې زه د المختار بن ابي عبيد الثقفي سره وم چې د عبد الله بن زياد سره راوړل شو او دهغه په مخ کې کېښودل شو بيا زه په همدې ځای کې د مصعب بن الزبير سره وم چې د مختار سر راوړل شو او دهغه په مخ کې کېښودل شو او اوس دا دی د مصعب بن زبير سر پداسې حالت کې راوړل شو او ستا په مخ کې کېښودل شو چې زه لتا سره يم نو عبد الملک سم د لاسه له خپل ځای نه پا څېدو او حکم يې وکولو چې دا تعمير دې وران کړل شي .

د جاسوس پېژندل

امام بلوي په خپل يو كتاب (سيرة احمد بن طولون) كې ليكي چې يو وخت كې بادشاه احمد بن طولون په خپل كوم باغ كې ناست وو خوراك ورته راوړل شو او څه كسان چې دده سره ناست وو هغه ټول دده خاص خلک وو لرې يې يو سوالګر ولېدو چې په زړو جامو كې وو ابن طولون يوه ډوډۍ را واخيسته څه د چرګ غوښه څه كباب او نور خوراكونه يې وربانډې كېښودل او بله ډوډۍ يې وربانډې لپاسه كېښوده او يو غلام ته يې وركړه چې دا هغه سوالګر ته وركړه ده غلام ته كتل او هغه سوالګر ته يې هم كتل ډېر ساعت يې هغه ته وكتل بيا يې وويل چې هغه دلته راولی هغه چې كله راوستل شو ده ورسره خبرې شروع كړې هغه سوالګر ډېر زړور وو او دده تر تاثير لاندې هم رانغلو نو ابن طولون ورته وويل كوم ليكونه چې لتا سره دي هغه ټول ماته راكړه نو هغه هم اقرار وكولو چې هو زه د چا جاسوس يم او دلته ستاسې د احوالو په ټولولو پسې راغلی يم او زما سره څه ليكونه دي چې ما ليكلي دي او اوس مې ورته د لېږلو څه بندبست كولو ده ورسره څوک مقرر كړل چې دده سره لاړ شي او هغه ليكونه راوړي په مجلس كې يو نېږدې ملګرې يې ورته وويل ای امير كه دا چېرته وحی نه وي نو بيا دا سحر دی .

ده وويل نه والله دا نه وحی ده او نه سحر دی بلکه يوه رايه وه کله چې ما دا کس وليدو په بد حالت کې وو نو زما ورته زړه بد شو او زه پدې پوه شوم چې دده په څېر خلکو ته دا خوراکونه نه رسېږي نو مې ځکه لږ خوراک ور ولېږلو لکن ما چې خوراک ته دده کتل وليدل چې دی ورته بالکل خوشحال نه شو او دا چې له هغه خوراک نه يې و هم نه خوړلو نو زړه مې ترې بد شو زه په زړه کې پوه شوم چې ددې سړي سترګې مړې دي ما وويل چې دا سوالګر نه دی دا جاسوس دی او کله چې ما له ده څخه پوښتنه کوله ده تر اندازې نه زيات ټينګار په انکار کې کولو نو زما يقين شو چې دی جاسوس دی او لويه خبره دا وه چې دده اخلاق د داسې غريب نه وو لکه په سترګو چې دی ځومره غريب ښکاره کېږي او دی زمونږ د مجلس تر تاثير لاندې هم رانغلو .

د الله ﷻ په وجود دليل

امام الزمخشري فرمايي حضرت جعفر الصادق ته چا وويل چې د الله ﷻ په وجود راته يو دليل وړاندې کړه لکن د عالم ، عرض او جوهر خبرې راته پکې مه کوه هغه ورته وويل ته کله په داسې سفر تللى يې چې په هغه سفر کې مو کښتى غرقه شوې وي؟ ده ورته وويل هو ! جعفر الصادق ورته وويل داسې وشول چې له هرچا څخه ستا اميد قطع شوى وي؟ ده ورته وويل هو ! جعفر الصادق ورته وويل : آيا بيا هم د ټولو خلکو نه د اميد قطع کېدلو وروسته داسې اميد درته پيدا شو چې يو څوک به دې وساتي؟ ده ورته وويل هو ! جعفر الصادق ورته ويل همدا الله دى .

د اياس بن معاويه عجيبه فيصله

د اياس بن معاوية القاضي په زمانه کې يو کس بل ته څه مال امانت ورکړى وو او هغه بيا ورباندې منکر شوى وو فيصله اياس بن معاوية قاضي ته ورغله هغه د مال له خاوند څخه پوښتنه وکوله چې کله تا ده ته مال ورکولو نو هلته څه نښه يا کوم شى موجود وو چې تاته ياد دي؟ هغه وويل يوه ونه وه او منکر سړي انکار کاوه چې داسې ونه خو ما بالکل ليدلې نه ده نو اياس بن معاوية القاضي د مال مالک ته ويل ته لاړ شه او هغه ونې ته وګوره کېداى شي تا مال دهغه

سره په خوا کې چېرته ابښى وي او ته چې ونه وويني درته په ياد شي او دې کس ته به دې نه وي ورکړی هغه رښتيا روان شو پدې وخت کې اياس بن معاوية قاضي د خلکو په مسئلو باندې مصروف شو لکن منکر کس يې چې له ځان سره حصار کړی وو په هغه يې هم نظر ساتلو او د يو څه وخت نه وروسته يې يو دم د منکر کس نه پوښتنه وکوله (ستا څه گمان دی ستا ملگری به هغه ونې ته اوس رسېدلی وي؟ ده ورته وويل : نه ... زه فکر نه کوم چې رسېدلی وي هغه ونه ډېره لرې ده. قاضي اياس بن معاوية ورته ويل ای د الله دښمنه ورشه مال راوړه اوس د په خپل ځان ا قرار وکولو اوس تاته ونه در ياده ده تراوسه چې تا ويل ما دا ونه بالکل لېدلې نه ده او مال يې پرې حاضر کړو .

د قضاوت د نه قبلولو عجيب دليل

د وخت خليفه امر وکولو چې امام اياس بن معاوية ماته راولی کله چې ورته را وستل شو نو ورته يې وويل مونږ غواړو چې تا قاضي کړو نو ته بايد قاضي شې ده ورته وويل :زه د قضاء وظيفه نشم اخستی صاحبه زه د قضاء لپاره قابل نه يم دا ځواب خو د بادشاه د خبرې رد کول وو نو هغه ورته غصه شو ورته يې وويل : ته درواغ وايې او ته بالکل د قضاء وړ يې پدې وخت کې اياس بن معاوية ورته وويل نو بيا خو تاسې هم

دا واياست چې زه د قضاء وړ نه يم .. خليفه ورته ويل ما کله دا ويلي چې ته د قضاء وړ نه يې؟ ده ورته وويل ځکه ته وايې چې زه دروا غ وايم نو چې زه درواغ وايم بيا څنګه د قضاء وړ يم .. او که زه درواغ نه وايم نو بيا خو زه پخپله خوله وايم چې زه د قضاء وړ نه يم .

د عفت فيصله

د حضرت عثمان 8 په زمانه کې يو سړي واده وکولو او د واده نه شپږ مياشتې وروسته يې ماشوم پيدا شو څرنګه چې مشهوره ده ماشوم په نهمه مياشت پيدا کيږي نو خلکو دا ښځه را ونيوله او حضرت عثمان 8 ته يې په خدمت کې حاضره کړه هغه مبارک 8 د وجې پوښتنه وکوله نو خلکو ورته وويل چې دې په شپږو مياشتو کې ماشوم پيدا کړی دی معلوميږي چې دا حمل ددې په نس کې د واده څخه وړاندې له بل چا څخه وو نو بايد پدې باندې د زنا حد جاري شي .

هغه 8 ورته وويل تاسې ته نه ده معلومه چې الله په قران کريم کې فرمايلي دي (وحمله وفصاله ثلاثون شهرا) يعني د حمل او د شودو موده يې ديرش مياشتې ده او په بل ځای کې الله تعالی فرمايي (والوالدات يرضعن أولادهن حولين کاملين) او مورانې به ماشومانو ته تر پوره دوه کلونو پورې شودې ورکوي نو پوره دوه

کلونه ۲٤ مياشتې شوې او ۲٤ له دېرشو نه کمې کړه پاتې شوې ٦ مياشتې نو کېدای شي چې يو ماشوم دې په شپږو مياشتو کې هم پيدا شي .

په خپل شکل کې د ښائست لپاره بدلون راوستل

يوې ښځې واورېدل چې حضرت عبد الله بن مسعود ❽ په هغه ښځو باندې لعنت ويلی دی چې د ښائست لپاره خپل شکل بدل کړي دې ښځې چې د خپلو غاښونو په مينځ کې د ښائست لپاره فاصله پيدا کړې وه او وريځې يې ويستلې وې په غصه کې راغله عبد الله بن مسعود ❽ ته او ورته ويل يې : تا په هغه ښځو لعنت ويلی دی کومې چې د ښائست لپاره په خپل شکل کې کوم شی بدل کړي؟ ده مبارک ❽ ورته ويل هو دا په قران کې دي او له هغه څخه مخالفت دی ښځې ورته وويل : ما خو قرآن ټول لوستلی دی داسې څه خو ما پکې نه دي ليدلې چې تاسې د ښائست لپاره په خپل شکل کې بدلون مه راولی حضرت عبد الله بن مسعود ❽ ورته ويل : تا په قران کې دا آيت لوستلی دی چې الله ① فرمايي [وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا] ترجمه : په کوم شي چې رسول الله ☸ تاسې ته امر کوي هغه واخلئ او له کوم شي نه چې منع کوي له هغه څخه ځان منع کړئ .

نو رسول الله ﷺ چې کوم شی منع کړي دي هغه په قران کريم سره هم منع دي .

موسيقي حلاله که حرامه؟

حضرت عبد الله بن عباس 8 ته يو کس راغلو ورته ويل يې: ساز او سرود (موسيقي) حلاله ده که حرامه؟ ده 8 ورته وويل چې زه حرام صرف هغه شي ته وايم چې قران ورته حرام ويلي وي نو هغه کس ورته وويل بيا حلاله ده؟ ده 8 ورته ويل چې زه حلال صرف هغه شي ته وايم چې له قران کريم نه ماته معلوميږي چې حلال دي بيا يې د هغه کس مخ ته وکتل چې حيران وو او په يو طرف يې هم فيصله نشواى کولى حضرت عبد الله بن عباس 8 ورڅخه پوښتنه وکوله چې ستا څه گمان دى چې د قيامت په ورځ کله حق او باطل سره بېل شي موسيقي به د حق په لوري کې وي او که د باطل؟ هغه کس ورته وويل د باطل په لوري کې به وي .. حضرت عبد الله بن عباس 8 ورته ويل: بس څه خپل ځان ته دي فتوى وکړه .

هوښیار سپینږیری

یو سپین ږیری سړی د امام شافعي رحمه الله مجلس ته را ننوت ورڅخه یې وپوښتل د الله په دین کې دلیل څه شی دی؟

امام صاحب رحمه الله ورته ویل قران کریم .

هغه کس ورته ویل بل؟

امام شافعي رحمه الله ورته ویل: د رسول الله ﷺ سنت .

هغه کس ورته ویل بل؟

امام شافعي رحمه الله ورته ویل: اتفاق د امامانو (اجماع)

هغه کس ورته ویل : دا اجماع تا له کومه ځایه را معلومه کړه ؟

امام شافعي رحمه الله پرې غلی شو .

هغه کس ورته وویل : زه درته ددې ځواب د پیدا کولو لپاره دری ورځې مهلت درکوم پیدا یې کړه .

امام شافعي رحمه ا لله راغلو لټون یې شروع کړو په کتابونو کې یې پدې اړه مطالعه کوله چې څه ځواب پیدا کړي .

په دریمه ورځ هغه کس مجلس ته راغلو او سلام یې وکولو پوښتنه یې وکوله چې څه وشول؟

امام شافعي رحمه الله ورته ویل په هرو ۲٤ ساعتونو کې مې قران کریم دری ځله تلاوت کړی دی آخر الله ① راته هدایت وکولو چې په اجماع د ا مت باندې دلیل دا آیت دی .

وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا

نو ددې آيت نه معلوميږي چې الله ① فرمايي چې څوک له هغه څه څخه مخالفت وکوي چې ټولو مسلمانانو وربانديې اتفاق کړی وي او دده سره کوم صحيح دليل نه وي نو الله ① به يې اور ته واچوي .

رښتوني مينه

کله چې حضرت سعد بن ابي وقاص ❽ مسلمان شو مور يې ورته راغله ورته ويل يې : سعده پدې دين کې څه داسې شی دي چې تا قبول کړو او د خپل مور پلار او نيکونو د ين دې ورته پرېښودو ته به بېرته له خپل دين څخه ګرځې او يا به زه بالکل خوراک او څښاک نه کوم چې مړه شم بيا به پښېمانه وي او ټول خلک به هم پيغور درکوي چې مور دې ستا له لاسه مړه شوه حضرت سعد بن ابي وقاص ورته ويل موري داسې مه کوه دا بې ځايه تکليف دی زه ستا سره ډېره زياته مينه کوم لکن بيا هم زه دا خپل قبول کړی دين د هېڅ شي لپاره نشم پرېښودلی .
مور يې خوراک بند کړو او پدې کې څو ورځې تېرې شوې او د مور بدن يې کمزور شو هغه د خوراک نه منع کړې وه او بدن يې ورو ورو کمزوری کېدو حضرت سعد بن ابي وقاص ❽ ورته راغلو ورته ويل يې : موري زه ستا سره ډېره مينه کوم لکن لتا څخه زياته مينه زه د الله ① او دهغه د رسول ☸ سره کوم قسم مې دې په خدای وي چې ستا زر دمې وي او يوه په بله پسې وزي او زه يې وينم بيا هم زه خپل دين ستا د مرګ لپاره هم نشم پرېښودلی .
کله يې چې مور دا سخته خبره واورېده نو خوراک يې شروع کړو او پدې اړه وحی راغله :
سورة لقمان آية ١٤-١٥

وَوَصّيْنَا الإنْسانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أمُّهُ وَهْناً على وَهْن وفِصَاله في عامَيْن أن اشْكُر لي ولوالدَيْكَ إليّ المَصير وأن جاهَدَاك على أن تُشْرِك بِي ما ليْسَ لك بِهِ عِلم فلا تُطِعْهما وصَاحِبْهُما في الدنيا مَعْروفا واتّبِع سَبيل مَنْ أنابَ اليّ ثُمّ إليّ مَرْجِعكم فَأنَبّئَكم بما كُنْتُم تعملون

ترجمه : مونږ انسان ته نصحيت کړی دی چې د مور پلار سره ښه رويه کوه مور يې دی بار کړو په سستي کې وروسته د بلې سستي او دده بېلتون له شودو څخه په دوو کلونو کې دی مونږ ورته نصيحت کړی دی چې زما او د خپل مور پلار شکر وباسه او ستاسې راتلل زما خوا ته دي که مور پلاردې په تا باندې ټينګار کاوه چې ته مشرک شه اطاعت يې مه کوه او په دنيا کې ورسره ښه رويه کوه د هغه چا په لاره ځه چې ماته را جع شوي دي بيا ستاسې د ټولو رجوع زما لور ته ده بيا به زه تاسې په هغه ټولو کارونو باندې خبر درکړم چې تاسې کول .

مجاهد ته نصيحت

د حضرت ابو بکر صديق ؓ په زمانه کې کله چې د شام لوري ته د مسلمانانو فوځونه ور وتل شروع شول او په لويه پيمانه د فتوحاتو لړی شروع شوه نو حضرت ابو بکر صديق ؓ حضرت خالد بن وليد، سفيان، يزيد بن سفيان، ابو عبيدة بن الجراح، حضرت عمر ؓ د لښکر د مشرانو په صفت رخصت کول نو دوی ته يې په خدای په اماني کې خبري کولې ورته ويل يې.

تاسي د يو داسي قوم خوا ته ورځئ چې په هغو کې ځينې داسي خلک وي چې هغوی ځان د الله ﷻ عبادت ته وقف کړی وي د هغوی سره به کار نه لرئ زه تاسي ته يو څو نصيحتونه کوم.

- ماشوم ، زنانه او سپين ږيری به نه وژنئ .
- د مېوي ونې په نه پري کوئ .
- آبادي به نه ړنگوئ .
- د ضرورت نه بغير به حيوانات نه حلالوئ .
- باغونو ته به اور نه اچوئ .
- په غنيمت کې به خيانت نه کوئ .
- له جنگ څخه به نه ډارېږئ .

په حيره نومي ځای کې بيا د حضرت ابو بکر صديق ؓ په وخت کې د مسلمانانو او عيسايانو تر

مينځ تړون وشو او په لاندې خبرو باندې پريکړه وشوه .

- د عيسايانو عبادتګاه ګانې به نه ړنګول کيږي .
- د هغوی قلاګانې چې دوی د ضرورت په وخت کې له دښمن څخه پکې پټيږي نه به ورانول کيږي .
- هغوی د خپلې عبادتګاه نغاره غږولی شي .
- هغوی خپلې رواجي او مذهبي ورځې لمانځلی شي .

رښتوني اطاعت

حضرت حذيفه بن يمان رضی الله تعالی عنهما فرمايي چې د خندق په غزوة کې حالات ډېر سخت وو له يوې خوا نه د مکې او د ټولو عربو کفار را ټول شوي وو او په مسلمانانو يې د راختلو کوښښ کولو او تر خندق يې را تېرېدل غوښتل او مسلمانان په ډېر کم تعداد سره د هغوی دفاع ته ولاړ وو او ټول صحابه د خندق په شاوخوا کې د کومې يو دمې سختې حملې په انتظار کې وو له بله پلوه د ټولو سره دا غم وو هسې نه چې بني قريظه يهود د موقع نه په استفادې سره په مدينه منوره حمله و کوي هلته د مسلمانانو مالونه او اولادونه په داسې حالت کې چور کړي چې ټول مسلمانان دلته د کفارو سره په جنګ بوخت دي منافقين به راغلل څه بهانه به يې جوړه کړه چې کور ته ځم او اجازه به يې وغوښته او رسول الله ﷺ هر اجازه غوښتونکې ته د تلو اجازه ورکوله پدې وخت کې يوه شپه د نيمې شپې داسې تېزه سيلۍ راغله چې اواز يې په غوږونو کې کړنګېدلو او داسې تياره وه چې بل انسان څه خپل اندامونه هم نه ښکاره کېدل او په همداسې تياره کې رسول الله ﷺ را روان وو او دملګرو پوښتنې يې کولې او د صحابه وو ﷺ د حال نه يې ځان خبرولو آخر چې زما خواته را ورسېدو زه په داسې حال کې وم چې نه مې د دښمن د مقابلې څه شی له ځان سره درلودل او نه مې د يخني څخه

د ځان پټولو څه لرل صرف يو وړوکی څادر را سره وو هغه هم زما خپل نه وو د بي بي مبارکې وو چې ما به پکې ځان پټ کړو تر ګونډو پکې پټېدلم هغه مې آغوسی وو ناست وم رسول الله ﷺ پوښتنه وکوله څوک يې؟

ما ورته وويل : حذيفه

زه پدې وخت کې يخنی ډېر زيات خراب کړی ومه رسول الله ﷺ راته وويل پاڅېږه د کفارو لور ته ورشه او خبر راوړه چې هلته څه حال دی زه له يوې خوا يخنی ډېر زيات وارخطا کړی وم او له بله پلوه به زه اوس يوازې ځم د دښمن لور ته له خندق ور تېرېږم او د دوی مرکز ته به ننېږدې ورځم چې وګورم د دوی څه حال دی نو رسول الله ﷺ راته دعا وکوله ويل يې :

ای الله ① دده حفاظت وکوه د مخې ، د شا ، د ښي ، چپ ، د زمکې او هوا ټولو اړخونو څخه .

کله چې زه روان شوم زما نه يخني داسې لرې شوه لکه بالکل چې يخني نه وه او وېره مې هم له زړه څخه ووتله رسول الله ﷺ ما ته وويل چې کله ورشې څه حرکت به نه کوې صرف وګوره چې هغه خلک څه کوي او حرکتونه يې وڅاره بېرته راشه .

زه ورغلم له لرې نه مې خلکو ته وکتل چې دوی اورونه بل کړي دي او ځانونه ورباندې ګرموي بېرته راغلم رسول الله ﷺ ته مې وويل.

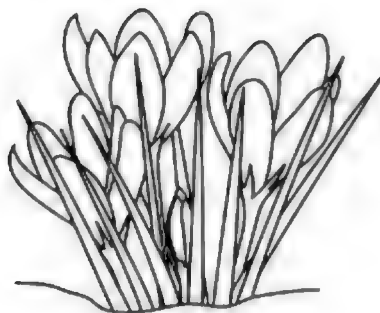
د مومن فراست

يو مجوسي پداسي حالت کې چې زينار يې په غاړه کې پروت وو د پاسه يې وربانددي اسلامي جامې واغوستلې او د حضرت جنيد بغدادي رحمه الله په مجلس کې د مسلمان په ډول حاضر شو او بغدادي رحمه الله ته يې وويل :

يوه پوښتنه کول غواړم چې ددې حديث څه مطلب دی (د مسلمان له فراست نه وډار شه ځکه هغه د ايمان په نور سره ويني)

بغدادي رحمه الله ورته ويل ددې دا مطلب دی چې ته تر جامو لاندې خپل زينار له ځان څخه لرې کړه مسلمان شه او ايمان قبول کړه .

يعني بغدادي رحمه الله په خپل فراست سره پده باندې پوه شو چې دا مسلمان نه دی هسې يې ځان د مسلمانانو په شکل سره جوړ کړی دی .

د حضرت حاتم اصم رحمه الله مونځ

د حضرت حاتم اصم رحمه الله څخه چا پوښتنه وکوله : ته مونځ څنګه کوې؟

ده رحمه الله ورته وويل :

کله چې د مانځه وخت راشي زه د ظاهر اودس وکوم اود باطن اودس هم کوم ښکاره اودس زه په اوبو سره کوم او باطني اودس زه په خپله توبه سره کوم بيا په خپل ذهن کې مقام ابراهيم او کعبه مبارکه خپلې مخې ته اېږدم پل صراط تر خپلو پښو لاندې متصور کوم ښې طرف ته مې جنت او چپ طرف ته مې دوزخ اېږدم او د ملک الموت او ما ته د هغه راتلل را په ياد کړم او پدې وخت کې په پوره تعظيم سره الله اکبر وايم او د تعظيم سره په مانځه درېږم او د پوره هيبت او ډار سره قران کريم تلاوت شروع کوم د پوره عاجزي سره د الله ﷻ په دربار کې د رکوع او بيا د سجدې سر ښکته کوم او د پوره تحمل سره د الله ﷻ په وړاندې د التحيات لپاره کېنم او د پوره شکر سره چې الله ﷻ ما ته د مانځه کولو توفيق راکړو دواړو طرفونو ته سلام ګرځوم .

هارون رشيد ته نصيحت

حضرت شفيق بلخي رحمه الله د هارون رشيد په مجلس کې حاضر شو هارونه رشيد ورته وويل :
ای بلخي ما ته څه نصحيت وکوه هغه ورته وويل :

ای هارونه الله ① ته د حضرت ابو بکر صديق ❽ پر ځای کېنولی يې نو ته بايد په رښتيا سره کار وکوي او له هرچا سره د رښتيا معامله وکوې او ته يې د حضرت عمر ❽ پر ځای کېنولی يې ته بايد د حق او نا حق رښتيا او درواغو په مينځ کې فرق وکوې او څرنګه يې چې ته د حضرت عثمان ❽ په ځای کېنولی يې ته بايد له حيا نه ډک وې او څرنګه چې دا ستا ځای د حضرت علي ❽ د کېناستلو ځای دی نو ته بايد علم او عمل ښکاره کړې .
هارون رشيد ورته وويل : يو څه نور هم راته ووايه
ده ورته وويل :
د الله ① يو ځای دی دوزخ ورته وايي هغه ځای ته الله ① کسان پيدا کړي دي چې په دنيا کې خلک هغه ځای ته له ورتلو څخه وساتي او خلکو ته دوای چې هلته ورنشي خلک بايد فکر وکوي چې په هغه لاره لاړ نشي کومه لاره چې دوزخ ته تللې وي .
ای هارونه ستا مثال داسې دی لکه د لوی سيند او خلک واړه واړه ويالې دي که په تا کې ګندګي

پيدا شي نو په ټولو خلکو کې پيدا کيږي ته ځان له ګندګي نه وساته چې ټول خلک پاک پاتې شي .

د حضرت عمر 8 تقوى

د حضرت عمر 8 د خلافت په زمانه کې دده 8 ځوند ډير ساده وو حضرت عثمان ، حضرت علي، حضرت طلحة ؓ مشوره وکوله چې دده تنخوا يو څه ورته زياته کړي دوى دا خبره پخپله عمر 8 ته نه بلکه دهغه لور او د رسول الله ﷺ بي بي حضرت ام المومنين حفصه رضى الله تعالى عنها ته يې وکوله لکن کله چې حضرت حفصې رضى الله تعالى عنها دا خبره خپل جليل القدر پلار ته وکوله نو هغه ډير زيات پري خفه شو چې تاسې داسې فکر ولې کوئ او هغې ته يې د رسول الله ﷺ او د حضرت ابو بکر صديق 8 زندګي وريادده کړه چې هغوى څه ډول ژوند کولو او ورته يې وويل زما د حضرت ابو بکر صديق 8 او رسول الله ﷺ مثال داسې دى لکه درى کسان چې په يوه لاره باندې روان وي اول کس په سمه لاره لاړو او هدف ته ورسيدو دويم هم دهغه په قدمونو باندې پښې کېښودلې او په هغه پسې په سمه لار لاړو اوس د دريم کس وار دى چې هغه که د دوى په قدمونو باندې پښې کېږدي نو په دوى پسې به ور ورسيږي او که له لارې نه کوږ شو کله به هم د هغوى سره ونه ويني .

دحضرت عمر ❽ د فقر ژوند

حضرت عمر ❽ چې يو ځل مانځه ته پداسي حالت کې راغلو چې تر خپل وخت څخه يو څه نا وخته وه او صحابه ﷺ يې په انتظار کې وو وروسته بيا ښکاره شوه چې هغه ددې امله وروسته شوى وو چې جامې يې وينځلې وې او د هغې د وچېدلو انتظار يې کاوه .

د حضرت عمر ❽ د خطبې په دوران کې چې چا وشمارل د حضرت عمر ❽ په جامه کې ۱۲ پيوندونه لګېدلي وو او يو پيوند پکې د چرم وو .

د مسلمانانو امير حضرت نعمان بن مقرن

د حضرت عمر ❽ په زمانه کې د مسلمانانو او ايرانيانو په مينځ کې سختې جګړې شوي دي په هغه جګړو کې د قادسيې او نهاوند جنګونه زيات شهرت لري د نهاوند په جنګ کې ايرانيان د سخت لښکر سره جنګ ته را روان شوي وو او د دوى مشري د ايران د فوځيانو مشهور مشر مردان شا کوله کله چې حضرت عمر ❽ پدې حالاتو باندې خبر شو نو ويې ويل چې دې جنګ ته به د مسلمانانو په مشري زه پخپله ځم حضرت علي ❽ دده ددې ارادې مخالفت وکولو او ده ته يې وويل

چې ته دې جنګ ته مه ورځه بل څوک د مسلمانانو په مشري باندې ولېږه بيا اتفاق پدې وشو چې حضرت نعمان بن مقرن 8 به دې جنګ ته دمسلمانانو په مشري لاړ شي .

حضرت نعمان بن مقرن 8 جنګ ته وړاندې شو جنګ په ډېره سختي سره شروع شو او حضرت نعمان 8 سخت سخت زخمي شو او په ميدان کې و غورځېدو مسلمانانو چې دده پورته کول غوښتل ده ورته وويل : نه .... ترڅو چې د جنګ فيصله نه ده شوې زما خوا ته به هېڅوک نه راځي او ز ه به همدلته په ميدان کې پروت وم ددې په ځای چې کوم مسلمان مجاهد ما پورته کوي هغه دې جهاد وکوي او دده ورور حضرت نعيم بن مقرن 8 را وړاندې شو د اسلامي لښکرو قيادت يې په لاس کې واخيستو بيرغ يې پورته کړو او له سختې جذبې سره يې په ايرانيانو باندې حمله وکوله د تورو داسې اواز پورته شو چې ټول اوازونه پټکي ورک وو او د يوې لحظې سخت جنګ نه وروسته کفارو منډه کړه او ماتې يې وخوړه جنګ پای ته ورسېدو .

مسلمانان راغلل چې د خپل امير پوښتنه وکوي پداسې حالت کې ده ته راغلل چې تر اوسه پورې يې نفس په ځان کې وو د هرڅه نه وړاندې مهربان امير 8 پوښتنه وکوله چې د مسلمانانو څه حال شو؟

دوى ورته وويل كفارو ماتې وخوړه او فتح د مسلمانانو په نصيب شوه .

ده وويل: الحمد لله .... حضرت عمر ؓ ته د فتح خبر وركړئ .

صرف همدا خبره يې وكوله او د اجل داعي ته يې لبيك وويل .

د خالد بن وليد موثر پيغام

حضرت خالد بن وليد ؓ د شام او اردن له فتوحاتو څخه وروسته مهم ښار قنسرين محاصره كړو په داسې حال كې چې تردې ښار لويه قلا تاوه نو هغوى د قلا د ننه تلونكي تولې لارې بندې كړې او خپله د ننه په قلا كې كېناستل د مسلمانانو له لوري د قلا محاصره پداسې حالت كې وه چې د ننه له كفارو سره هر ډول د ژوند ضروريات او سهوليات موجود وو ځكه د مسلمانانو له لوري نه دا محاصره اوږده شوه

بله ورځ حضرت خالد بن وليد ؓ پخپله لاړو او دروازه يې وټكوله پوښتنه تري وشوه چې څوك يې او څه ويل غواړې؟

حضرت خالد بن وليد وويل : زه ستاسې د مشر او يا دهغه د نماينده سره خبرې كول غواړم .

هغه د دروازې برج ته ورته راغلو ورته يې اواز كړو : زه د قنسرين د حاكم نماينده يم څه ويل غواړې؟

حضرت خالد بن وليد ❽ ورته وويل: ستاسي دا کار بيکاره دی چې تاسي په قلعه کې ناست ياست او په ځان پسي مو دروازې بندې کړي دي د الله په نوم د قسم وي مونږ نه د مال او نه غنيمت لپاره جنګېږو مونږ ددې ښار فتح کول صرف د الله ① د نوم او دهغه د دين د سرلوړي لپاره کوو له مونږ سره زمونږ پيغمبر وعده کړېده چې مونږ به دا ښار فتح کوو زما د قسم وي که تاسي وريځې ته هم وخېږئ مونږ به تاسي بېرته را ښکته کوو ستاسي په خوښه او يا په زور به تاسي زمونږ اطاعت خامخا کوئ .

کله چې د دوی مشر ته دا خبرې ور ورسول شوې هغه ډېر زيات وډار شو او يو مجلس يې جوړ کړو مشوره يې کوله چې څه وکوو؟

يو سپين ږيری پادري وو هغه مشر ته وويل دا خبرې دده نه دي پدې خبرو کې ماته د نبوت بوی راځي زما دا رايه ده چې دروازې ورته خلاصې کړئ او له مسلمانانو سره صلح وکوئ او يا ورته تسليم شئ .

په همدې خبر باندې فيصله وشوه او په اسانه سره پدې ښار د مسلمانانو واکمني راغله .

د کاميابي راز

کله چې په شام کې د مسلمانانو فتوحات يو پر بله پسې په تيزي سره روان وو ډېر روميان له خپلو جذباتو سره هِرَقل ته را ټول شول او ورته ويل يې دا مسلمانان خو زمونږ د کورونو خوا ته را روان دي له دوی سره به څه کوو؟

هِرقل خپل د ملک ملکي او نظامي مشران را ټول کړل او دوی ته يې خبرې کولې ويل يې:

عرب ستاسې نه په شمار کې ډېر دي ؟

دوی ورته يل : نه

ستاسې نه په سلاح کې ښه دي؟

دوی ويل : نه

نو بيا څه وجه ده چې هغوی تاسې ته ماتې درکولی شي او تاسې له هغوی سره جنګ نشئ کولئ؟

ددې سوال په ځواب کې ټول خلک غلي وو او ټولو خلکو ښکته کتل .

يو تجربه لرونکی کس ورته را پورته شو ورته ويل يې :

هغه خلک مونږ ته ځکه ماتې راکوي چې هغوی د شپې مونځ کوي او د ورځې روژې نيسي .

په چا باندې ظلم نه کوي .

په خپل مينځ کې يو شان ژوند کوي.

په وعدو باندې وفا کوي خيانت نه کوي .

د دوی په مقابل کې زمونږ دا حال دی چې مونږ شراب څښو، بد عمليانې کوو، په خلکو ظلمونه

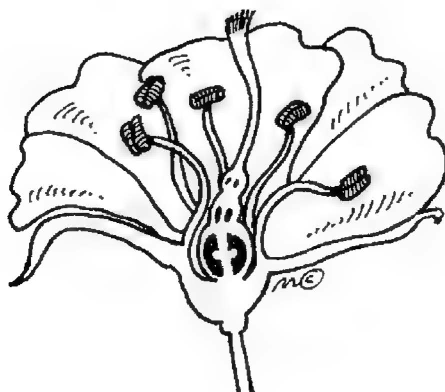
کوو دا وجه ده چې زمونږ په حرکتونه کې جذبه نه وي او د هغوی په حرکتونو کې جذبه وي .

د قيادت رښتوني حقدار

د مسلمانانو د فتوحاتو د لړی د فراخه کېدو سره څه عيسايان را ټول شول او قيصر روم ته په فرياد ورغلل چې دا به څه کيږي مسلمانان خو ډير په تيږزی سره زمونږ په ساحو باندې را روان دي زمونږ خو ستاسې نه بغير بل څوک نشته چې دفاع مو وکوي تاسې څه وکوئ کنه نو ټول به د مسلمانانو تر لاس لاندې شو هغه هم ددې خلکو خبرو په غيرت کې راوستلو او اراده يې وکوله چې د يو لوی لښکر تياري وکوي او په پوره قوت سره د مسلمانانو د قوتونو سره مخامخ شي او فيصله کونکی جنګ ورسره وکوي او خپل ټول قوتونه يې را ټول کړل او د يو لوی جنګ تياري يې وکوله او خپل فوځ يې انطاکيه سيمې ته را ورسولو حضرت عبيدة بن الجراح 8 چې د مسلمانانو د فاتحينو د لښکر امير وو هغه ته ددې فوځ په اړه خبر ورغلو هغه خپل د مشورې کسان را ټول کړل او پدې اړه يې ترې مشوره وغوښته چې څه وکوو؟

د ډيرو خبرو نه وروسته پدې مشوره وشوه چې د شام په علاقو کې دې خپاره فوځونه ټول يو ځای ته را ټول کړل شي کله چې اسلامي فوځونه د شام د فتح شويو ساحو نه را ټولېدل نو ددې امله چې

اوس مسلمانان فوځونه ددې وس نه لري چې د هغه فتح شویو ځایونو ساتنه وکوي نو ددوی نه یې چې کومه جزیه اخستې وه هغه یې ټوله بېرته ور تقسیم کړه په هغه کسانو باندې یې ډېر زیات تاثیر وکولو او ټولو خلکو به ویل چې رښتیا هم دېته عدل او انصاف وایي او چې کله اسلامي فوځونه ترې روانېدل ځینې خلکو ورپسې ژړل او ورته ویل به یې ﷲ مو بیرته له کامیابۍ سره راستانه کړه په زمکه باندې رښتیا هم صرف تاسې مسلمانان د قیادت رښتوني حقدار یاست .

رښتوني قرباني

د اسلام په تاريخ کې يرموک دهغه واقعې نوم دی چې په کومه واقعه کې شام د تل لپاره د قيصر روم د واکمنۍ څخه ووتلو او يرموک په اصل کې دهغه ميدان نوم دی چې په اردن کې واقع دی او په دی ځای باندې د يرموک جګړه شوې وه دا هغه جګړه وه چې دوه لکه روميانو او ډېرش زرو مسلمانانو يو بل ته سره په خپلو اسلحو مخامخ شوي وو د حضرت عمر ❽ په زمانه کې وه ددې امله چې مهربان قائد امير المومنين حضرت عمر فاروق ❽ د خپل فوځ په اړه ډېر فکرمن وو تر دريو شپو پورې يې خوب ونشوای کولی او ټول اهل مدينه به د هر مانځه نه وروسته له الله ① څخه غوښتل چې يا الله ① خپلو مسلمانو بندګانو ته په يرموک کې فتح ورکړې د مسلمانانو له لوري نه پکې په دېرشو زرو کسانو کې ۱۱۰۰ کسان صحابه وو چې سل پکې بدريان (هغه کسان چې په بدر کې هم شريک شوي وو) موجود وو د اسلام په تاريخ کې ډېره سخته جګړه وه دری زره کسان پکې د شهادت لوړ مقام ته رسېدلي وو چې د روميانو لخوا نيم لښکر له مينځه لاړو حضرت حذيفه بن يمان رضی الله تعالی عنهما فرمايي چې زما د تره زوی زخمي وو ما چې لږ موقع پيدا کړه نو په هغه پسې پداسې وخت کې ورغلم چې د ابو پتک (په سفر د ابو وړلو لوښی) مې په لاس کې وو کله چې ورته ورسېدم هغه د زنکدن په

حالت کې او ډېر زيات تږى وچې شونډې پروت وو ما چې اوبه ورکول غوښتل هغه د اوبو څښلو نه انکار وکولو او چې په خوا کې يې بل ملګرى هم د تږي په سخت حالت کې زخمي پروت وو ماته يې اشاره وکوله چې هغه ته اوبه ورکړم هغه ته چې ورغلم هغه حضرت هشام بن ابي العاص ❽ وو ما هغه ته اوبه ورکولې چې له هغې خوا نه مې يو آه اواز واورېدو حضرت هشام ❽ ماته اشاره وکوله چې اول يې هغه ته ورکړه او خپله يې اوبه ونه څښلې زه چې هغه دريم کس ته ورغلم هغه په شهادت رسېدلى وو چې بېرته په منډه د حضرت هشام ❽ لور ته راغلم هغه هم په شهادت رسېدلى وو بېرته چې په منډه د خپل تره د زوى خوا ته راغلم نو هغه هم د هماغه تندې او وچو شونډو په حالت کې شهيد شوى وو .

مسلمانه او مجاهده مور

د قادسيې جنګ د اسلام په تاريخ کې يو ځانګړی نوم لري کله چې حضرت عمر ❽ عام اعلان وکولو چې ټول مجاهدين د را ټول شي د روميانو جنګ ته ور وتل دي نو هرڅوک په خپله جذبه سره راغلل او د امير المومنين په خدمت کې حاضر شول چې جنګ ته لاړ شي حضرت خنساء رضی الله تعالی عنها هغه ښځه وه چې په جاهليت کې او هم په اسلام کې يې په شعر ويلو کې يو خاص مقام درلود پدې وخت کې ددې څلور زامن وو د جنګ قادسيې نه يې وړاندې څلور واړه را ټول کړل او ورته ويل يې: زما د زړه ټوټو ! تاسې پخپله خوښه اسلام قبول کړی دی او پخپله خوښه مو هجرت کړی دی زما د په الله ① قسم وي چې ما نه ستاسې د پلار سره خيانت کړی دی او نه مې ستاسې ميندې رسوا کړې دي (بد کار مې نه دی کړی) والله ستاسې په رښتيا سره د خپل پلار اولاد ياست الله ① تاسې ته په خپل نوم د جنګېدلو حکم کړی دی او اصلي نېکبختي خو داده چې ددې دنيا فاني ژوند د آخرت د ابدي ژوند نه قربان کړل شي سبا چې کله د جنګ ميدان ګرم شي تاسې به هم پاڅېږئ او په پوره مېړانه به د الله ① د نصرت سره و جنګېږئ د کفارو مقابله وکوئ که الله ① غوښتي وي په جنت کې ستاسې مېلمستيا به تياره وي .

چې د قادسيې په ورځ جنګ ګرم شو نو ددي مبارکې رضى الله تعالى عنها زامن يو په بل پسې د شهادت لوړ مقام ته ورسېدل کله چې دې رضى الله تعالى عنها ته د خپلو زامنو د شهادت په اړه وويل شول دې رضى الله تعالى عنها و فرمايل:

د الله ① ډېره شکرېه چې زه يې د دوى په شهادت باندې سرلوړي کړمه زما اميد دى چې د الله ① د رحمت په سيوري کې به زه هم له دوى سره ومه .

رښتونى امير

د حضرت عمر ❽ په زمانه کې د بيت المقدس په ساحه باندې د فتح د راوستلو او هلته د جنګ کولو ذمه واري تړوله حضرت عمرو ابن العاص ❽ ته حواله کړل شوې وه او کله چې روميانو په يرموک کې ماتې وخوړه نو د کفارو ټوله توجه اوس بيت المقدس ته وه او دوى پوهېدل چې اوس به د مسلمانانو دوهم قدم بيت المقدس وي د دوى فکر رښتيا وو حضرت عمرو ابن العاص ❽ د خپلو زړورو مسلمانو مجاهدينو سره ورغلو او بيت المقدس يې محاصره کړو پدې وخت کې د مسلمانانو بل جنګي امير حضرت ابو عبيده ابن الجراح ❽ هم راغلو او د حضرت عمرو ابن العاص ❽ سره يو ځاى شو عيسايانو د جنګ دا طريقه خپله کړه چې هغوى به له قلا څخه جنګ کولو او ميدان ته يې د راوتلو زړه نشواى کولى د قلا نه يو څه

وخت جنگ کېدلو لکن بالآخره هغوی پوه شول چې صرف په قلا کې پاتې کېدل او له خان څخه دفاع کول د هېڅ بيماري علاج نه دی نو صلح ته يې غاړه کېښوده لکن شرط به يې دا وي چې امير المومنين 8 به خپله راځي او له مونږ سره به د صلح تړون کوي بيا به مسلمانانو ته اجازه ورکول کيږي چې بيت المقدس ته ننوزي کله چې حضرت عمر 8 ته دا خبر ورسېدو نو هغه د هجرت په ١٦ کال د بيت المقدس په سفر باندې روان شو لکن څنګه روان شو؟ صرف لکه يو عام انسان داسې .. يو څه عامه خوراکه يو يې غلام او يو يې ا وښ چې په لاره کې به کله ورباندې غلام سپرېدو او کله به دی سپرېدو او له خپل غلام سره به يې په سمه توګه خپل د پښو د تللو نمبر تېرولو کله چې پداسې وخت کې ځای ته ورسېدو چې ټول مسلمانان او عيسائيان ورته انتظار وو پدې وخت کې په اوښ باندې د غلام د سپرېدلو نمبر وو نو هغه په اوښ سپور وو نو چې عيسايانو وليدو نو هغوی فکر کاوه چې امير المومنين هغه کس دی چې په اوښ سپور دی بيا ورته مسلمانانو وويل نه .. امير المومنين هغه کس دی چې په پښو ورسره را روان دی .
هغه راغلو او د عيسايانو سره يې د صلح تړون وکولو چې عيسايانو ته يې پکې د پوره امن اطمنان ډاډ ورکړو او هغوی ته يې د هغوی د مذهبي کارونو پوره ازادي ورکړه او بيا يې اراده وکوله چې بيت المقدس ته ننوزي د

مسلمانانو مشرانو ورته يو آس او يوه ښه جامه ددې امله وړاندې کړه چې هغوی نه غوښتل چې کفار په زړګونو ددې په انتظار دي چې د مسلمانانو بادشاه ووينې او هغه يې اوس په داسې معمولي جامه کې چې د سفر په دوران کې نوره هم خيرنه شوېده ووينې .
لکن ده هغه آس او هغه قيمتي جامه رد کړه او ورته يې وويل :
مونږ ته الله ① په اسلام سره عزت راکړی دی او زمونږ لپاره هماغه عزت کافي دی پدې نقلي او جعلي شيانو باندې مونږ ځان ته عزت نه ورکوو او نه مو دا عزت په کار دی .
په ښار کې چې کله د عيسايانو مشر او پادريانو د مسلمانانو بادشاه ، دهغه جامه او له خپل رعيت سره دهغه ❽ رويه وليده نو ډېر ورته حيران وو او دوی پخپله اعتراف کولو چې په رښتيا سره زمونږ د کتابونو څخه ښکاره کيږي چې همدا کس ددې وړ دی چې د بيت المقدس کلياني ورته ورکړل شي.

د امارت سره مينه نه كول

هغه كسان چې په اخلاص سره د الله ① ددين خدمت كوي هغوى يې په هرحال كې كوي كه هغه ته ښه وظيفه ور په غاړه شي هم خپل خدمت روان ساتي او كه د يو عام انسان په صفت ورڅخه كار واخستل شي نو هم خدمت كوي حضرت خالد بن وليد ⑧ ددې خبرې يو رښتونى گواه وو كله چې يو ځل حضرت عمر ⑧ پداسې وخت كې چې دى د يو لښكر د امير په توگه لېږل شوى وو احوال پسې ور ولېږلو چې ته ما د لښكر د امارت نه لرې كړى يې ده ته چې كله دا خبر را ورسېدو ده صرف دومره وويل :

الحمد لله اوس زه تر امارت نه د يو عام جنگيالي په شكل كې د اسلام خدمت په ښه ډول سره كولى شم .

مهربان قائد امير المومنين حضرت عمر ⑧ هم دده په اړه دخلكو له زړونو څخه د شك پورته كولو لپاره يوه ډله كسان ولېږل چې خلكو ته يې په هرځاى كې ويل :

ما حضرت خالد بن وليد ⑧ ددې لپاره نه دى له امارت نه لرې كړى چې هغه كوم خيانت كړى دى بلكه صرف ددې لپاره مې لرې كړى دى چې هغه هرې خوا ته لاړ شي نو فاتح بېرته را ستنيږي هسې نه چې ځيني مسلمانان د فتح لامل صرف دى و گڼي زه د بل چا په امارت سره دا خبره د ضعيفو او

د عامو مسلمانانو په زړونو کې ور په ځای کول غواړم چې مونږ صرف د الله ① په نصرت سره کاميابي ګټو نه د کوم شخص په مرسته .

اسلام، جزيه او يا جنګ

کله چې په ۲۰ کال د هجرت د حضرت عمرو بن العاص 8 په مشرى کې مجاهدينو په مصر کې د بابليانو مشهوره قلعه محاصره کړه هغه قلعه ډېره سخته وه او د ور ختلو پرې هېڅ لاره نه وه او پدې وخت کې له مسلمانانو سره هم داسې آلات نه وو چې قلا وربانديې ماته کړي نو ځکه دا محاصره تر يو څه وخته پورې اوږده شوه حتى چې تر اوو مياشتو پورې مسلمانانو هغوى په محاصره کې وساتل بادشاه مقوقس چې پوه شو چې تر اوسه پورې د مسلمانانو په حوصله کې هېڅ فرق نه دى راغلى او د قلا د محاصرې لپاره لکه ټک وهل شوي ميخونه داسې ولاړ دي نو يې د صلح هلې ځلې شروع کړې او حضرت عمرو بن العاص 8 ته يې يو ليک ولېږلو چې لاندې ټکي پکې ليکلي وو.

تاسې زمونږ زمکې ته راغلي ياست او له ډېره وخته دلته پراته ياست ماته ښکاره کيږي چې تاسې کم ياست که چېرته اهل الروم په تاسې پسې را ووتل د چا تر حکم لاندې چې زه دلته پروت يم نو زه پوهېږم چې د ستاسې سره به د پښېماني څخه بغير نور هېڅ هم پاتې نه شي زما رايه

داده چې تاسي ماته خپل يو سفير را ولېږئ مونږ به له يو بل سره خبرې وكوو كېداى شي مونږ يوه حل ته سره ورسېږو او چې جنګ ونشي نو ښه خبره ده .

د حضرت عمر فاروق ❽ تر مشورې وروسته حضرت عمرو بن العاص ❽ ورته په ځواب كې وليكل :
زمونږ او ستاسي تر مينځه درى شروطونه دي كوم يو چې منلى شي ويې منه .
١. اسلام قبول كړه زمونږ وروز شه زمونږ او ستا په مينځ كې به مساوات راشي زمونږ او ستاسو حقونه به يو شان شي .
٢. كه دا نه وي نو بيا جزيه قبوله كړه زمونږ تر حمايت څخه به لاندې راشي اومونږ به ستا د ځان ، مال او هرڅه ساتونكي يو .
٣. كه دا د هم خوښه نه وي نو د جنګ ميدان ته را ووزئ چې الله ① زمونږ او ستاسي په مينځ كې صحيح فيصله وكوي .
دا ليک يې هغه چا ته په لاس وركړو چا چې مسلمانانو ته د مقوقس ليک راوړى وو كله چې بيرته ور ستون شو مقوقس د مسلمانانو په اړه دده څخه پوښتني كولې او ده ورته ويل چې داسي كسان مې وليدل چې مرګ ته له ژوند څخه ډېر خوشحاليږي عاجزي يې له تكبر نه زياته خوښه ده ، نه د دنيا لورې ته حرص كوي او نه له بل وروز نه د ګتې ځاى ته ځان ور وړاندې كوي، بې تكليفه په خاورو باندې كيني او امير يې هم د دوى په مينځ كې يو عام انسان دى، د هغوى په

مينځ کې د غلام او د سردار په مينځ کې کوم توفير نشته ، کله چې د مانځه وخت شي ټول پاڅيږي مانځه ته او هيڅوک هم شا ته نه پاتې کيږي ، د مانځه څخه وروسته ټول خلک مخ او لاسونه وينځي او په مانځه کې ډير په عاجزي سره دريږي او داسې نورې خبرې يې د مسلمانانو د لښکر په اړه ورته وکولې کله چې مقوقس دا خبرې واوريدې نو په زړه کې يې ويره راغله او مسلمانانو ته تسليم شو .

خپل مجاهدين امتحان کول

د يرموک په جنګ کې په يوه صحنه کې د حضرت خالد بن وليد ❽ تر مشرې لاندې د شپېتو کسانو مجاهدينو مقابله د بني غسان د شپېتو زرو کفارو سره راغله کله چې د صحابه وو ﷺ په مينځ کې پدې اړه مشوره روانه وه نو اکثر صحابه کرام ﷺ دې جنګ ته د فوځيانو د وړاندې کولو څخه مخالف وو لکن حضرت خالد بن وليد ❽ ورته وويل : زه دا يو مجاهد د زرو کسانو سره په مقابله کې صرف ددې لپاره وړاندې کوم چې زه اوس کتل غواړم آيا مونږ هماغه د حقې لارې مجاهدين يو کنه د کومو مرسته چې الله ① پخپله کوي؟ دا بني غسان خلک هم عيسائيان لکن عرب وو روميانو دوی ورته را مخې ته کړل چې دواړه عرب ډلې سره وجنګيږي کېداى شي مسلمانانو ته

ماتې وركړي لكن دوى ته معلومه نه وه چې كاميابي د عربو په قسمت كې نه بلكه د مسلمانانو په قسمت كې ليكل شوې ده حضرت خالد بن وليد ❽ چې كله د خپلو زړورو فوځيانو سره جنګ ته وړاندې شو په ښه مېړانه و جنګېدل او رښتيا يې هم الله ① مل شو او د دوى مرسته يې وكوله صرف لس كسان مجاهدين شهيدان شول (الله ① يې دې په جنتونو كې مرتبې لوړې كړي) او پنځه كسان دښمن ژوندي ځكه ونيول چې دهغوى په لاس كې توري ماتې شوې او بيا ورسره د جنګېدلو څه پاتې نه شول او په ميدان كې ۵۰۰۰ پنځه زره عيسايان مړه پاتې وو اود زرګونو زخميانو له خولو نه يې فريادونه وتل په ميدان كې پراته وو.

رسول الله ❁ ته پيغام

د يرموك په تاريخي جنګ كې چې كله عيسائيان په داسې حالت كې وارخطا شول چې صرف د يوڅو محدودو مجاهدينو سره جنګ ته را وتلي وو بيا يې هم د شرم احساس ونه كولو او له شا نه يې په ځان پسې نور كمك وغوښت نو د اسلامي لښكر امير حضرت ابو عبيدة ابن الجراح ❽ هم د حضرت امير المومنين عمر ❽ څخه مرسته وغوښته ځكه معلومه نه وه چې په عيسائيانو پسې به نور څومره كسان راځي هسې نه چې په هغوى پسې كسان ډېر زيات شي او د مسلمانانو لپاره نقصاني شي

نو د مديني منوري نه پسي نور كسان ورغلل پداسي حالت كي هلته ورسېدل چي په عيسائيانو پسي هم نور كسان راغلل او پدي وخت كي جنگ بغير د كوم تعهد نه درېدلى وو ځكه چي عيسائيانو ددي لپاره درولى وو چي هغوى صبر كولو چي نوي فوځيان راشي او مسلمانانو حمله نه كول غوښتل بلكه غوښتل يې چي دشمن دي ميدان ته را شكته شي بيا به مونږ ورشو په همدې انتظار كي پراته وو چي عيسائيانو په مسلمانانو باندي د شپې په تياره كي حمله كول غوښتل او د شپې يې مسلمانانو ته ځان ښه نيږدي كړو چي څنگه د سحر رڼا خپره شوه پداسي حالت كي چي مسلمانان لا جنگ ته بالكل تيار نه وو يو دم ئې حمله وكوله حضرت خالد بن وليد ❽ په ډېره چالاكي سره د پنځو سوو كسانو په آسونو د سپرو مجاهدينو ډله له ځان سره كړه او جنگ ته ور ورړاندي شول ترڅو چي نور مجاهدين جنگ ته تيارېدل هغوى د دشمن مخه گرځولې وه او اجازه يې ورنه كړه چي د مسلمانانو په مركز باندي حمله وكوي او زر زر ټول مسلمانان جنگ ته تيار شول او د يو صف په شكل كي دشمن ته ودرېدل پداسي وخت كي چي صفونه يو بل ته سره مخامخ شول د ازد د قبيلي يو ځان راغلو او قائد محترم ❽ ته يې ويل :

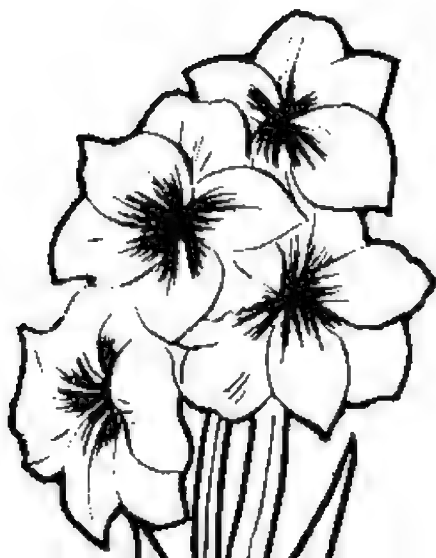
اى محترمه اميره ! ماته د جنگ كولو اجازه راكړه نور صبر مې په زړه باندي بوج كيږي او صبر نشم كولى ماته مې زړه وايي چي زر به زه د

رسول الله ﷺ سره يوځاى شم كه ستا څه پيغام وي راته ووايه چې ورته يې ورسوم.

د قائد محترم حضرت ابو عبيدة ابن الجراح ❽ په سترګو کې اوښکې ورته را پيدا شوې ورته يې وويل :

څه الله ① د ستا ارمان پوره كړي كله چې د رسول الله ﷺ سره يو ځاى شوې زمونږ سلام ورته ووايه او ورته ووايه چې ستا په حقه لار مونږ تر اوسه پورې روان يو او تا چې كومې د فتوحاتو وعدې له مونږ سره كړې وې هغه رښتيا شوې .

دا ازدي ځوان د روميانو لښكر ته ور ننېږدې شو او هغوى ته يې اواز وروكولو زما مقابلې ته كوم پهلوان را ولېږئ يو په بل پسې ورته څلور كسان را ووتل او دى وربانديې غالب شو او قتل يې كړل بالآخره پنځم كس چې ورته را ووتلو د هغه د لاسه دى شهيد شو او دده د شهادت سره د تورو د شرنګ سره جنګ شروع شو .

اسلام ___ جزيه ____ يا جنگ

حضرت سعد بن ابي وقاص ❽ د قادسيې د جنگ څخه وړاندې خپل يود استازيو گروپ د شاه ايران دربار ته ددې لپاره ور ولېږلو چې د هغوی سره خبرې وکوې او د جنگ نه وړاندې ور باندې غاړه خلاصه کړي هغه چې د دوی د ورتلو نه خبر شول نو خپل فوځي مشران يې خپل دربار ته را وغوښتل او په لاره کې يې هم ورته د فوځيانو صفونه و درول ترڅو د دوی په زړونو کې خپل قوت ور په ځای کړي او دوی چې بېرته خپل قوم ته لاړشي نو د دې ترتيباتو او د زياتو فوځيانو او د شاه د دبدبې قصې به خپلو کسانو ته وکوي او دوی به وډار شي لکن دا معززين حضرات په ډېره بې پرواهي سره دربار ته ننوتل او له شاه سره يې په عادي توگه خبرې شروع کړې شهنشاه پدې وخت کې د عربو د جاهليت د زمانې څو خبرې وکولې چې دوی داسې قوم وو او داسې کارونه به يې کول او بيا يې دوی ته وويل چې تاسې څنگه زمونږ د طاقت سره ټکر کول غواړئ په تعداد کې ډېر کم او جنگي اسباب مو هم کمزوري دي .

حضرت قيس بن زراره ❽ ورته وويل :

هو د جاهليت په زمانه کې مونږ همداسې وو لکه تاسې چې په خپلو قصو کې وويل لکن کله چې رسول الله ☸ راغلو د جهالت دا قصې ختمې شوې او الله ①

مونږ ته په اسلام باندي عزت راکړو ددي امله دادي مونږ را روان يو يو په بله پسي ستاسي علاقي فتح کوو اوس مونږ راغلي يو تاسي ته دا ويل غواړو چي ستاسي سره هم صرف درى لاري دي پخپله يي پکي خوښه کړئ .

اسلام ___ جزيه ____ او يا جنګ

چي کوم يو مو خوښ وي قبول يي کړئ .

د شهنشاه په دربار کي داسي په جرئت سره غږېدل هم د شهنشاه په آند جرم وو اوپدي خبرو زيات غصه شو او په غصه کي يي ويل :

که چېرته د استازيو مرګ روا وى نو يقيناً چي تاسي ما ژوندي نه پرېښوئ .

بيا يي خپلو کسانو ته وويل ورشئ دوى ته په يوه ټوکرى کي څه خاوره راوړئ او دوى ته يي ورکړئ چي زمونږ له لوري يي خپل امير ته ورکړي او ورته ووايي چي جنګ ته دي را وړاندي شي په وړوکي ټوکرى کي خاوره مجاهدينو ته ورکړل شوه او دوى روان شول .

بيا يي په غصه کي وويل : زما جنګي قوماندان رستم به تاسي ډېر زر په قادسيه کي خښ کړي .

حضرت مغيرة بن شعبة 8 په خداى په اماني کي ورته وويل :

مننه دومره خاوره تاسي راکړه پاتي به مونږ د توري په زور لتاسي څخه اخلو .

دا د خاوري ټوکرى چي کله حضرت سعد بن ابي وقاص 8 ته ورسېده هغه فوراً خپلو ملګرو ته وويل :

فتح مو مبارک شه الله ① له اوس نه د دوی د ملک دا خاوره مونږ ته راکړه انشاء الله مونږ به په دوی باندې کامیاب کېږو .

د حضرت ربعي ❽ استازي توب

د قادسيې د جنګ نه وړاندې د ایرانیانو جنګي مشر رستم حضرت سعد بن ابي وقاص ❽ ته احوال را ولېږلو چې یو استازی مونږ ته را ولېږه کېدای شي څه خبرې ته سره ورسېږو او جنګ ته ضرورت پېښ نه شي نو حضرت سعد بن ابي وقاص ❽ حضرت ربعي بن عامر ❽ د خپل استازي په ډول ور ولېږلو دی چې کله هلته ورغلو ویې لیدل چې دده د دربار نه تر ډېره ځایه پورې قالیني ده ته هموارې شوې وې او وریښمي پردې ځوړندې وې او د پهلوانانو فوځیانو صفونه ورته ولاړ وو دا هرڅه صرف ددې لپاره وو چې د مسلمانانو د استازي په زړه کې رعب ور واچوي لکن د مسلمانانو استازی په ډېره بې پرواهي سره د هغه دربار ته ورغلو هغه په یو تخت باندې ناست وو چې قیمتي بالښتونه یې شاوخوا ته ایښي وو چې ملغلرې پکې ځلېدلې او قیمتي جامه یې په ځان وه حضرت ربعي ❽ راساً لاړو او د رستم سره په تخت کېناستو خلکو په دربار کې شور شروع کړو او چیغې یې وهلې او غوښتل یې چې د مسلمانانو استازی دې زمونږ د جنګي مشر سره په یو برابر

ځاى کې نه کيني بلکه هغه د شکته کيني حضرت ربعي بن عامر 8 ورته ويل زه پخپله نه يم راغلى تاسې را غوښتى يم که ستاسې د خبرو زړه نه وي زه به بېرته لاړ شم زمونږ په دين کې دا نشته چې يو کس دې په تخت لکه خداى داسې ورته ناست وي او نور خلک دې لکه غلامان په ادب ورته ولاړ وي .

رستم خپلو خلکو ته وويل چې چپ شي او بيا يې له ربعي 8 سره خبرې شروع کړې او په ټوکه ټوکه کې يې ربعي بن عامر ته وويل ستا د تورې پوښ هم زوړ شوى دى.

حضرت ربعي بن عامر 8 ورته وويل : هو لکن د ننه پکې توره تازه او ځلانده ده تاسې صرف د تورې پوښ ته ولې ګورئ بلکه هغه کس ته وګورئ چې څوک توره چلوي چې مټ يې له طاقت نه ډکه ده او دهغه د تورې وار په هماغه ځاى لګيږي کوم ځاى چې هغه وهل غواړي .

او يوځه نورې خبرې يې ورسره وکولې چې له خوابونو څخه يې رستم پخپله او د هغه ټول کسان ډېر متاثر شول او اوس يې د نورو مشورو او خبرو لپاره وخت و غوښت لکن بالآخره خبرې ټولې ناکامې شوې جنګ وشو الله ① مسلمانانو ته فتح ورکړه او رسم د هلال نومي مجاهد په لاس ووژل شو
.

د مسلمان امير قبوله دعا

د نهاوند په جګړه کې د مسلمانانو امارت د حضرت نعمان بن مقرن 8 په لاس کې وو د جنګ په وخت کې يې درې دعا ګانې وکولې او درې واړه په هماغه ځای قبولې شوې ده په خپله دعا کې ويل :

ای زمونږ ربه !

مونږ ته صبر او استقامت نصيب کړه .

پر دشمنانو باندې فتح راکړه .

ماته شهادت نصيب کړه .

دده د وصيت له مخې دده د شهادت نه وروسته امارت د حضرت حذيفه بن اليمان رضی الله تعالی عنهما په لاس کې شو فتح د مسلمانانو په نصيب شوه هغه د فتح نه وروسته د غنيمت پنځمه برخه د حضرت سائب بن اقرع په لاس باندې امير المومنين ته ور ولېږله حضرت عمر 8 ددې غزوې د خبر په اړه دومره نا قراره وو چې له مدينې منورې نه راوتلی وو په لاره کې يې انتظار وېسته که څوک راشي چې احوال راوړي کله چې حضرت سائب بن اقرع 8 ورته را ورسېدو هغه ورته د فتح زيری او د حضرت نعمان بن مقرن 8 او د نورو څه کسانو د شهادت خبر ورکړو حضرت عمر 8 ډېر نا قراره شو او ژړل يې حضرت سائب 8 ددې لپاره چې حضرت عمر 8 ته يو ډول تسلي ورکړي ورته وويل :

امير المومنين 8 پدي جنګ کې د حضرت نعمان بن مقرن 8 نه علاوه بل داسې مشهور څوک شهيدان نه شول چې تاسې يې پېژنئ .

حضرت امير المومنين 8 ورته و فرمايل:

دا چې زه يې نه پېژنم مهمه نه ده دا هرڅوک چې د الله ① د رضا لپاره شهيدان شوي دي الله ① د شهادت له نعمت نه برخه من کړي دي الله ① يې پېژني که زه يې پېژنم او يا يې نه پېژنم دا څه فرق نه غورځوي .

پټه خزانه

د نهاوند په جګړه کې مسلمانانو مجاهدينو ته ډېر زيات غنيمت په لاس ورغلو کله چې د فتح نه وروسته دا مال په مجاهدينو باندې تقسيم کېدلو نو يو کس پداسې حالت کې د امير حذيفه بن اليمان رضى الله تعالى عنهما په خدمت کې حاضر شو او ويل يې که تاسې ماته امان راکوئ نو زه دلته درته يوه حکومتي خزانه در په ګوته کولی شم دوی ورته د امان وعده وکوله هغه يو ځای مجاهدينو ته ور وښودو چې کله مجاهدينو را لوڅ کړو د قيمتي جواهرو يوه خزانه را ووتله چې يو لوی صندق د قيمتو کاڼو څخه ډک وو دا صندق کله چې را وويستل شو حضرت حذيفه بن اليمان رضى الله تعالى عنهما د ملګرو په مشوره دا صندق مکمل د امير المومنين حضرت عمر 8 خدمت ته را ولېږلو

کله چې امير المومنين ❽ ته دا صندق راوړل شو ده وويل ددې کانو زما په وړاندې هيڅ قدر نشته او نه زه دا په بيت المال کې اېښودل غواړم دا په حقيقت کې دهغه مجاهدينو حق دی چې لتاسې سره د نهاوند په جنګ کې شريکان وو دا بېرته حضرت حذيفه ❽ ته ور وړه او ورته ووايه دا په کوفه کې خرڅ کړئ او پيسې يې د لښکر په شا زلميانو باندې وويشئ دا ډېر زيات قيمتي مال وو چې د کوفې په بازار کې خرڅ کړل شو نو هر مجاهد ته ٤٠٠٠ څلور زره درهمه ور ورسېدل .

د خور غيرت

کوم وخت چې حضرت خالد بن وليد ❽ دمشق محاصره کړی وو وليدل شول چې له مسلمانانو څخه په پناه ځای کې خلک ګډيږي مسلمانانو پدې اړه تحقيقات وکول نو ښکاره شوه چې دوی خوشحال دي د مرستې لپاره يې يو لوی لښکر را روان دی حضرت خالد بن وليد ❽ د پنځه سوه آسونو سپاره کسان را غونډ کړل او دوی ته يې وظيفه ورکړه چې د نوي لښکر مخه ونيسي او هغوی پرې نه ږدي چې په دمشق کې د محاصره کسانو سره مرسته وکوي د دوی په مشري کې يې حضرت ضرار بن ازور❽ مقرر کړو او دا کسان يې مخې ته ور ولېږل حضرت ضرار ❽ خپل کسان د هغوی د راتلو په لاره کې ورته پټ کړل او کمين يې ورته ونيولو چې کله

روميان د دوی مينځ ته شول پنځه سوه کسانو وربانې په يو دم حمله وکوله ډېر زيات روميان ووژل شول او حضرت ضرار هم په زخمي حالت کې ژوندی اسير شو .

کله چې حضرت خالد بن وليد 8 ته خبر راغلو چې حضرت ضرار يې ژوندی ونيولو نو په خپل ځای باندې يې حضرت ميسره بن مسروق 8 خليفه پرېښودو او پخپله د هغه لښکر مخې ته ورغلو چې کوم په دمشق کې د محاصره کسانو مرستې ته را روان وو او همدې کسانو حضرت ضرار اسير کړی وو پدې ډله کې چې دوی ور روان وو يو جنګيالی ښکاره کېدو چې په حجاب کې وو مخ يې نه ښکاره کېدو په جنګي لباس باندې پوښلی وو صرف دوه سترګې يې ښکاره کېدلې او په يوه لوړ او تکړه آس سپور وو حضرت خالد بن وليد 8 چې څومره د کسانو څخه پوښتنه وکوله چاته ددې جنګيالي په اړه معلومات نه وو خو په جنګ کې يې داسې حرکت کولو چې فکر کېدو دا خالد بن وليد 8 دی په ډېره مېړانه سره يې حمله کوله او په ډېره مېړانه سره يې د دښمن سر پرې کولو او دا دواړه د خالد بن وليد 8 خصوصيتونه وو جنګ په سختې سره روان وو لکن د خالد بن وليد 8 پدې جنګيالي باندې نظر وو چې د جنګ سختې لحظې لږ په قرار شوې نو حضرت خالد بن وليد ددې کس سره مخامخ شو چې دواړه په آسونو باندې سپاره وو

او پوښتنه يې تري وكوله چې نوم دي څه دى او د كوم ځاى يې څوك يې؟ هغه جنګيالى د حضرت خالد بن وليد په ځواب كې پټه خوله وو خلكو ورته وويل چې امير لتا څخه ستا په اړه پوښتنه كوي او ته چپ يې؟

جنګيالي بيا سر ښكته كړو او ويې ويل زه خوله بنت ازور د حضرت ضرار ❽ خور يمه كله چې ماته معلومه شوه چې هغه ژوندى نيول شوى دى نو مې صبر ونشو او د خپل ورور د خلاصولو لپاره د جنګ ميدان ته را غلم .

حضرت خالد بن وليد ❽ ورته ويل : خوله خورې ته لاړه شه خپلې خيمې ته ترڅو چې مونږ ضرار د دوى له لاسه را خلاص كړى نه وي مونږ په ارام نه كينو هغه خو د اسلامي لښكر يوه قيمتي سرمايه ده ته بېغمه شه او ورته ټينګ شو تردي چې هغه يې ولېږله هغه خپلې خېمې ته لاړه هلته نورې خويندې هم وې چې د اسلامي لښكر سره د زخميانو د درملنې او خدمت لپاره راغلي وې .
او د پوره كوښښ نه وروسته حضرت ضرار د كفارو له لاس نه را خلاص شو .

د مسلمانو ښځو غيرت

د د مشق د محاصرې په وخت کې يو رومي مشر پطروس مسلمانانو ته دوکه ورکړه او ځو زنانه يې په دوکه سره ونيولې چې په دوى کې په پورتنۍ قصه کې ياده کړل شوې حضرت خوله رضی الله تعالی عنها هم وه دا يې د نهر استرياق په لوري رواني کړي له بله پلوه د مسلمانانو فوځونو سالار حضرت خالد بن وليد ❽ ته چې دا خبره معلومه شوه په ډېره تادي سره يې دوه زره کسان له ځان سره ملګري کړل او د نهر استرياق په لوريې حرکت وکولو نهر ته له رسېدلو سره لښکر دمه وکوله پدې ځای کې يې مسلمانانو ښځو ته وويل تاسي به زمونږ سره واده وکوئ او دهغې نه وروسته به د دنيا هر نعمت ستاسي په ورانډې وي او حضرت خوله رضی الله تعالی عنها ته پطروس چې ډېر مالدار وو او د ډېرو روميانو په سر مشر وو د خپل ځان لپاره رغبت ورکولو چې له ده سره واده وکوي او هر ډول ترغيب يې ورکولو د پطروس د ډېرو ترغيبي خبرو په ځواب کې حضرت خوله رضی الله تعالی عنها ورته وويل :

زما چې وس شي پدې لرګي باندې زه ستا سر ماتوم زه تا د خپلو مېږو د څرولو لپاره هم نه نيسم ته خو لا دا وايې چې زه لتا سره واده وکوم .

پدې وخت کې حضرت خوله رضی الله تعالی عنها نورو ښځو ته وويل چې که بل څه نشته ددې خيمې لرګي

خو شته راځئ چې دا ټول را وباسو او ددې رومیانو سپیو سرونه وربانديې مات کړو لکن په خپلو ځانونو او په خپل قوم باندې خو د بیغیرتي داغ پرې نه ږدو .

دوی لرګي را وویستل او د رومیانو سره يې وهل وربانديې شروع کړل او پدې کې دری رومیان د لرګیو په وهلو وهلو سره ووژل شول ترڅو چې د نور لښکر د دوی خوا ته مخه کېدله او دوی یې بیا نیولې د حضرت خالد بن ولید ❽ د کسانو د تکبیر اوازونه د فوځیانو تر غوږونو را ورسېدل په داسې حالت کې چې د خالد بن ولید ❽ سره موجود ۲۰۰۰ مومنان د غیرت نه دغصې آخري حد ته رسېدلي وو په دښمن یې داسې حمله وکوله چې یو یې هم د خطر په نوم په دنیا کې کوم شی نه پېژندل سخت جنګ وشو هېڅ هم نه ښکاره کېدل صرف یو ګرد وو چې له زمکې نه پورته کېدو تردې چې ډېر زیات رومیان ووژل شول او پاتې یې له میدان څخه په تېښته بریالي شول او مسلماني خویندې په امان ددوی له لاسه را خلاصې کړل شوې .

رښتونی قيادت

د يرموک جنګ هم د اسلام په تاريخ کې يو له لويو جنګونو څخه دی پدې جنګ کې د کفارو او مسلمانانو لښکر بالکل د مقايسې وړ نه وو کفار ډير زيات او د هغوی په نسبت مسلمانان ډېر کم وو لکن د حضرت خالد بن وليد قيادت وو چې مسلمانان يې ډېر ښه منظم کړي وو او په ګروپونو يې تقسيم کړي وو په ميمنه (د فوځيانو په ښي طرف ډله) باندې يې حضرت عمرو بن العاص او شرحبيل بن حسنه رضی الله تعالی عنهما مقرر کړل په ميسره (د فوځيانو په چپ طرف ډله) يې يزيد بن ابي سفيان په قلب يې حضرت ابي عبيدة بن الجراح مقرر کړو او په خپله په مقدمة الجيش کې وړاندې شو حضرت ابو هريره ❽ د لښکر د قاضي په توګه او حضرت ابو سفيان ❽ يې د لښکر د مقرر په توګه و ټاکلو چې مجاهدينو ته خبرې وکوي او په هغوی کې د صبر او استقامت حوصله زياته کړي .

حضرت ابو سفيان ❽ غازيانو ته په خپلو خبرو کې ويل :

الله ای مجاهدينو ورونو ځوانانو تاسې معزز خلک عرب ځوانان ياست او د اسلام د مرستې لپاره راوتلي ياست لکن ستاسې دښمن روميان دي او د شرک د مرستې لپاره راوتلي دي په پوره ميړانه يې مقاومت وکوئ او بيا به يې دعا کوله ای الله

ننى ورځ يوه مهمه ورځ ده په خپل فضل سره د خپلو بندګانو د د دين د حاميانو مرسته وفرمايه .

کله چې کفارو حمله وکوله ددې امله چې کفار ډېر زيات وو نو د مسلمانانو په صفونو کې نېږدي وه چې بې نظمي جوړه شي او په کوم ځاى باندې چې سخت جنګ وو د مسلمانانو د هغه برخې امير حضرت عکرمه ﷺ وو پدې وخت کې حضرت عکرمه ﷺ وويل :

ما تر اسلام وړاندې په هر ميدان کې د رسول الله ﷺ مقابله کړېده نن دهغه ګناهونو پر ځاى د نيکو کارونو کولو وخت راغلى دى نن څنګه کېدلى شي چې د کفارو په مقابل کې زما پښې په شا لاړې شي بيا يې په زوره سره چيغه وکوله راشي مسلمانانو لما سره په مرګ باندې بيعت وکوئ څوک داسې شته چې لما سره د مرګ بيعت وکوي (تر مرګه پورې له جنګ نه شا ته نشي) ؟

پدې وخت کې ٤٠٠ کسان دده سره را وړاندې شول چې ځينې هغه صحابه هم پکې وو چې په زړورتيا او جنګي تجربه کې شه مشهور وو دوى راغلل او د حضرت خالد بن وليد ﷺ د خيمې مخې ته چې د کفارو زيات زور پدې ځاى وو په جنګ بوخت شول تردې چې جنګ پاى ته ورسېدو د حضرت عکرمه ﷺ زوى حضرت عمر ﷺ او دى پخپله دواړه سخت زخميان شوي وو بيا دوى چې حضرت خالد بن وليد ﷺ وليدل په سترګو کې يې اوښکې ورته راغلې د

دواړو سرونه يې په خپله غېږه کې کېښودل او په مينه مينه يې دواړو ته اوبه ورکولې تردې چې دواړه د شهادت لوړ مقام ته ورسېدل .

د مسلمانو خويندو غيرت

د يرموک جنګ چې په اسلامي تاريخ کې يو ځانګړی نوم لري پدې جنګ کې مسلمانانو تر عقل لوړه کاميابي ګټلې وه داسې کاميابي وه چې هېچا يې هم تصور نه کولو لکن کله چې په يو طرف د روميانو لخوا ډېر فشار راغلو نو په هغه طرف کې جنګېدونکو مسلمانانو يو څه شاته تګ شروع کړو داسې ښکاره کېده لکه مسلمانانو چې ماتې خوړلې وي د مسلمانانو سره يوه ډله خويندې هم ددې لپاره تللې وې چې د زخميانو په مرهمونو پټۍ ولګوي هغوی ته اوبه ورکړي او د هغوی خدمت وکوي چې کله هغوی وکتلې چې مسلمانان د شاته کېدو په حالت کې دي مخې ته يې را ووتلې او چيغې يې ورته وهلې چې که نور په شا راغلئ بيا زمونږ مخونو ته ونه ګورئ مه راځي وروسته هر چا خپل عزيز ته اواز کولو چې فلانيه ور وړاندې شه په شا مه راځه او چې ډېر حالت سخت شو نو کاڼي يې په لاسونو کې واخستل غازيانو ته يې ښکاره کوله که دوی نور هم شاته راشي دوی به يې په کاڼو ولي ددې سره غازيان په جذباتو کې راغلل او په روميانو يې داسې ځوابي حمله وکوله چې هغوی يې شاته تګ ته اړ ايستل او هغوی دې سختي ته تينګ نه شول او لږ وخت نه وو

تېر چې هغوی تر مخ شول او مسلمانانو پسې شاته منډه اخستې وه او وژل یې .

د شهادت ارمان

حضرت خالد بن ولید ❽ د شام او عراق د لویو جنګونو فاتح وو او ډېره زیاته ساحه دده د توري په واسطه په اسلم مشرفه شوېده او د اسلام رڼا ور ورسېدلې ده او چې کله یې پدې ساحه کې پوره امن قائم کړو نو د یو څه وخت لپاره د قنسرین حاکم پاتې شو او پدې ځای کې په تنګ شو او استعفی یې وړاندې کړه ا و مدینې منورې ته یې تشریف راوړو د هجرت په ۱۹ کال بېمار شو او د یو څه وخت بیماري نه وروسته وفات شو د ژوند په آخري لحظاتو کې یې ډېره بې قراري ښکاره کوله او په بستره باندې د نا قرار او وارخطا بېمار په څېر یو بل طرف ته آوړېدو چا ورڅخه پوښتنه وکوله چې داسې لوی جنګي امیر د مرګ نه ډارېږې؟

ده ورته وویل نه زما د بې قرارۍ وجه دا نه ده بلکه له څه وخت نه چې ما خپل لاس د رسول الله ﷺ په مبارک لاس کې ایښې دی په مختلفو جنګونو کې مې شرکت کړی دی او په هرجنګ کې مې دا آرزو وه چې کاش ماته د شهادت مرګ ورسیږي لکن افسوس چې راته ونه رسېدو ما په هرمیدان کې د مرګ لټون

كولو او هغه لما څخه تښتېدو آخر راغلو زه يې په بستر باندې ګير كړم زما بدن تاسې وګورئ زما په بدن د يوې څپړې ځاى داسې نشته چې هلته د تورې يا خنجر زخم لګېدلى نه وي افسوس دى د هغه ډارنو په حال چې هغه هره ورځ مړه كيږي او غيرتمن خلک صرف يو ځل مړه كيږي .

په همدې حالت كې په بستر باندې وفات شو (الله ① يې دې له مونږ سره په شهيدانو كې حشر وكوي) .

جنازه يې حضرت عمر ❽ اداء كوله د جنازې په مهال يې امير المومنين ❽ فرمايل : مورانې د داسې زامنو د زيږولو نه عاجزې دي لكه خالد د خالد بن وليد مرګ داسې نقصان دى چې عوض يې هيڅ كله نشي پيدا كېدلى اى سليمان (خالد بن وليد❽) الله ① د تاته د محمد ☸ د امت له لوري نه ښه اجر دركړي .

د جرجير په قتل انعام د هغه لور

د حضرت عثمان 8 په زمانه کې د هجرت په ۲۷ کال د مصر والي حضرت عبد الله بن ابي سرج وو هغه د امير المومنين څخه اجازه وغوښته چې مونږ په افريقا باندې حمله کوو او خپل ملګري يې هلته په ميشتو کافرانو پسې ور وويستل او جنګ شروع شو او د جنګ طريقه دا وه چې تر غرمې پورې به هره ورځ دوى جنګ کولو او بيا به جنګ بس شو او دواړو طرفونو به د سبا ورځې لپاره د جنګ تياري شروع کړه پدې وخت کې له مدينې منورې څخه حضرت عثمان 8 نور مسلمانان د کمک لپاره په هغوى پسې ور ولېږل او ددې نوې ډلې مشري يې د حضرت عبد الله بن زبير په لاس کې ورکړه کله چې عبد الله بن زبير 8 د جنګ ميدان ته له نويو فوځونو سره ورسېدو د جنګ طريقه يې بدله کړه او مسلمانان جنګيالي يې په دوه برخو وويشل يوه ډله به تر غرمې پورې جنګېدل او بيا به هغه ډله وروسته شول او دوهمه ډله به ميدان ته وړاندې شوه او تر ماښام پورې به وجنګېدل چې په دوهمه ورځ هم په همدې ډول سره جنګ وشو دښمن وارخطا شو پدې وخت کې د کفارو مشري جرجير کوله د جنګ په وخت يې اعلان وکولو چې

هرڅوک د مسلمانانو جنګي مشر عبد الله بن زبير قتل کړي زه به هغه ته خپله لور په نکاح ورکوم دي خبري روميان کفار تر يو څه وخت پوري نور هم په جذباتو کي را وستل لدي طرف نه عبد الله بن زبير ورته اعلان وکولو چي هرڅوک جر جير قتل کړي زه د جرجير د لور نکاح له هماغه کس سره ترم پدي وخت کي حضرت عبد الله بن زبير 8 يو لوړ ځای ته وختلو ويي کتل چي د کفارو د لښکر مشر د لښکر شا ته ولاړ دی او خپل جنګيالي په جنګ ور تيزوي او دوه غلامان ورسره ولاړ دي او کوم شی يي وربانديي نيولي دي په ده بانديي يي سيوری جوړ کړی دی حضرت عبد الله بن زبير 8 لکه باز داسي ورغلو او حمله يي وربانديي وکوله او د هغه سر يي له تن څخه بېل کړو په کفارو کي چي دا خبر خپور شو ماتي پکي ګډه شوه په څو لحظو کي د جنګ له ميدان څخه و تښتېدل او ډېر زيات مالونه يي مسلمانانو ته په غنيمت کي پاتي شول دا په افريقا کي د مسلمانانو لمړی فتح وه پدي سره د فتوحاتو دروازه خلاصه شوه او د وليد بن عبد الملک اموي خليفه په زمانه کي ټوله افريقا فتح شوه .

په الله ① باندې باور او تکیه

یو وخت حضرت علي ❽ ته ځینو مسلمانانو وویل چې خوارج ستاسې سره ډېره زیاته دشمني کوي ښه خبره به دا وي چې تاسې هروخت بیدار اوسئ هسې نه هغوی په تاسې باندې په بې خبري کې حمله وکوي او تاسې شهید کړي ددې په ځای چې وډار شي ده ❽ ورته په ډېر اطمنان سره وویل :

ترڅو چې زما د مرګ خپل وخت نه وي راغلی څوک هم ما نشي وژلی الله ① ما تر یو ډال لاندې په خپل حفاظت کې محفوظ ساتي او کله چې زما د مرګ وخت راشي دا ډال به زما څخه لرې شي او ما به مرګ ته حواله کړي په هغه وخت کې به نه د مرګ غیشی خطا ځي او نه به د مرګ د زخم علاج ممکن وي .

د حضرت علي ❽ شهادت

ابن ملجم په حضرت علي ❽ باندي قاتلانه حمله وکوله او هغه یې په داسې توره باندې ووهلو چې په هغه باندې زهر لګول شوي وو او په هغه وخت کې به چې په داسې توره څوک ولګېدل نو بیا یې د جوړېدو صورتونه ډېر کم وو دی مبارک چې څنګه

پدې توره باندې ولګېدو اواز يې وکولو الله اکبر يا ربه زه کامياب شوم دا سړی درڅخه ونه تښتې .

کله چې د خپل ژوند څخه نا اميده شو نو يې وصيت شروع کړو او ويل يې :

ای خلکو د الله ① سره شريک مه نيسئ او د رسول الله ﷺ طريقې مه ضائع کوئ دا دواړه چراغونه لګېدلي ساتئ بيا تاسې په حقه ياست او هېڅ شی به تاسې ته تاوان نه کوي تاسې په حقه ياست زه پرون ستاسې ملګری وم ، نن ستاسې لپاره يو عبرت يم او سبا به لتاسې څخه جدا شم که زه ژوندی پاتې شوم نو د خپل مجرم سره به خپله څه معامله وکوم او که چېرته وفات شوم نو زما قبر به ورک کړئ که چېرته زه خپل قاتل معاف کړم نو دا زما لپاره ثواب دی .. تاسې يې معاف کړئ آيا تاسې نه غواړئ چې الله ① د تاسې معاف کړي؟ زما د قسم وي زه نه د مرګ نه کرکه کوم او نه راته کوم نوی شی معلوميږي زما مثال د هغه تږي دی چې اوبه يې پيدا کړې وي او د هغه تالاش کونکي دی چې خپل مقصد ته رسېدلی وي هغه څه چې د الله① سره دي د نيکي کونکو لپاره هغه ډېر غوره دي .

د ارادې عجيب بدلون

قريشو ددې لپاره مشوره کوله چې هره ورځ د محمد ﷺ د خبرو له امله په مکه کې يوه نوې مشکله ورځ وي نو ښه داده چې محمد ﷺ قتل کړل شي او ددې ټولو خبرو بنياد به ختم کړل شي ددې کار لپاره عمر ابن الخطاب انتخاب شو او دا کار يې په غاړه واخستو څرنګه چې هغه يو تکړه ځوان وو نو کوم کار به يې چې په غاړه واخيستو په هغه کې به بريالى راتلو نو ټولو کفارو فکر کاوه چې ښکاري محمد ﷺ به تر سبا پورې ژوندى پاتې نه شي عمر ابن الخطاب د لوڅې تورې سره په رسول الله ① پسې ور روان وو چې په لاره کې چا ورڅخه دده د قصد او عزم پوښتنه وکوله ده ورته وويل ځم د محمد ﷺ په قتل پسې .

ورته وويل شول چې ته دهغه په دعوت دومره غصه يې او ستا خپل آوښي حضرت سعيد او ستا خور فاطمې رضى الله تعالى عنهما چې اسلام قبول کړى دى په هغه باندې هيڅ غصه نه درځي؟ ددې خبرې په آوريدو سره يې رايه بدله شوه او سيده د خپلې خور کور ته لاړو د کور نه بهر يې غوږ ونيولو چې د قران کريم تلاوت کيدو او قران زده کول کيدو پدې سره نور هم غصه شو چې دوى ورته دروازه خلاصه کړه په خپل آوښي يې د وهلو شروع وکوله او سخت سخت يې ووهلو کله يې چې خپل خاوند په داسې حالت کې وليدو نو فاطمه بنت

الخطاب رضی الله تعالی عنها هم په جذباتو کې راغله ورته يې وويل :
ای عمره ای زما وروره څه چې کول غواړي وکوه مونږ اوس اسلام قبول کړی دی او کله به هم بېرته د کفر خوا ته ور ونه ګرځو .... دې يوې جملې د عمر ابن الخطاب ټول ژوند بدل کړو او پخوانې يې هرڅه د زړه څخه ووتل د اسلام په ابتدايي خبرو يې ځان له خپلې خور څخه پوه کړو او د اسلام د قبلولو په نيت د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر شو او په اسلام مشرف شو .

رښتونی صبر

حضرت خباب بن ارت ❽ چې کله په اسلام مشرف شو نو کفارو وربانديې ډېرې خوارى وکولې چې له اسلام نه يې بېرته واړوي لکن الله ① هغه ته بې مثاله استقامت ورکړو ده ته به په سکرو باندې اور بل کړل شو بيا به وربانديې دی ور څملول شو تر هغه وخته به وربانديې پروت وو چې دده د بدن څخه به چربې لاړه او هغه اور به يې ګل کړو او په شا کې يې داسې داغونه جوړ شوي وو چې دده يو ماشوم زوی به پکې ګوتې ورکولې او کله چې په ده باندې د کفارو ظلمونه ډېر زيات شول نو رسول الله ﷺ په خپله دعا کې بې اختياره وويل :
ای الله د خباب مرسته وکوه .

رښتونی استقامت

ابو فکيهه 8 د قريشو د يوې کورنی عبد الدار غلام وو د اسلام په اول وخت کې په ايمان مشرف شوی وو کفارو او خپلو مالکانو وربانديې تر حد زيات کوښښ وکولو او له هيڅ ډول ظلم ئې وربانديې له کولو نه مخ وا نه اړولو لکن بيا هم دی په خپل اسلام بانديې کلک ولاړ وو په سره غرمه کې به چې په سخته ګرمه شګه بانديې څملول شو ددې لپاره چې ونه ښوريږي په سينه به يې لوی کانی کيښودل شو او د مکې سخته ګرمه غرمه به يې هلته تېرولـه يوه ورځ چې اميه ده ته تعذيب ورکولو صفوان بن اميه ورته راغلو او په مسخرو کې يې ورته ويل ولې ستا رب امية نه دی؟ ده ورته فرمايل زما رب خو الله دی صفوان ته پرې غصه ورغله او په مری يې زور ورته وکولو تردې چې سترګې يې بهر ته را ووتلې او دوی ګمان کاوه چې ووژل شو بيا يې پرېښودو لکن بيا هم ژوندی وو پدې ټولو سختيو يې صبر کړی وو تردې چې حضرت ابو بکر صديق 8 واخستو او ازاد يې کړو لکن تر آخر پورې يې له خپل اسلام او ايمان څخه ونشوای ګرځولی.

فايده من تجارت

كله به چې مهاجرين له مكې مكرمې نه مدينې منورې ته تلل د اكثرو نه به مالونه په خالي ميدان پاتې كېدل په داسي كسانو كې يو حضرت صهيب رومي وو دا يو لوى سوداګر وو چې كله مكې مكرمې ته راغلو نو هېڅ مال ورسره نه وو تجارت يې شروع كړو او د ښو پيسو مالک شو كله چې د هجرت وخت شو ده هم ځان تيار كړو چې مهاجر شي د مكې كفار ورته په لاره كې ودرېدل او ورته ويل يې صهيبه ته چې كله مكې ته راغلې خالي لاس وې دلته دې زمونږ سره سودا ګانې وكولې او د پيسو مالک شوې اوس دا تولې پيسې ته له ځان سره وړل غواړې دا نشي كېدلى .

ده 8 ورته وويل : كه زه خپل مال تاسې ته پرېږدم بيا ماته د تلو اجازه شته؟

دوى ډېر زيات خوشحال شول او تولو ورته وويل هو بيا ته تلى شې .

حضرت صهيب 8 خپل تول مال دوى ته پرېښودو او خپله خالي لاس لكن د ايمان د سرمايې سره مدينې منورې ته روان شو په ښكاره سره ډېر لوى تاوان وو لكن چې كله د رسول الله ﷺ په مجلس كې حاضر شو رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : صهيب پدې سودا كې فايده كړېده .

د جنت معامله

د بدر په جنګ کې لکه ددې سلسلې په دريم کتاب کې په تفصيل سره تېر شول د حضرت سعد بن خيثمه 8 پلار ده ته وويل: ته په کور کې پاتې شه او زه به د رسول الله ﷺ سره لاړ شم لکن سعد 8 بيا هم پدې خبره ټينګار کولو چې نه زه پخپله ځم او ته په کور کې پاتې شه خبره نه حل کېده او دواړو ويل چې زه ځم لکن په کور کې هم د يوه پاتې کېدل ضروري وو نو دوی دواړو پدې اتفاق وکولو چې پچه به واچوي (قرعه اندازي به وکوي) چې کله پچه واچول شوه نو زوی وګټله پلار يې بيا هم ورته ويل زويه ! خير دی ته پاتې شه ماته اجازه راکړه چې د رسول الله ﷺ سره لاړ شم زوی يې ورته ويل پلاره ! که د دنيا متعلق هر ډول خبره وای نو قسم دی چې خپل حق مې تاته درکړی وای لکن دا د جنت معامله ده پدې کې زه خپل حق تاته نشم درکولی زما اميد دی چې الله ① به ماته شهادت راکوي حضرت سعد 8 لاړو او د هغه ١٤ بختورو کسانو له جملې نه وو چې الله ① يې په بدر کې شهادت نصيب کړو او پلار يې د احد د جنګ نه وړاندې رسول الله ﷺ ته ويل ما خوب ليدو زوی مې راته ويل راځه پلاره په جنت کې

زمونږ ملګرتيا وکوه هغه ❽ هم په احد کې د شهادت لوړ مقام ته ورسيدو .

د الله په لاره کې د جنګيدلو ارمان

حضرت انس بن نضر جليل القدر صحابي وو لکن د څه مشکلاتو له مخې يې ونشواى کولى چې د بدر په جنګ کې برخه واخلي ددې امله به هغه ❽ ډېر زيات ارمان کولو او رسول الله ﷺ ته يې ويل چې زه پدې ډېر زيات خفه يم چې د اسلام او کفر په مينځ کې په لمړي جنګ کې زه ولې حاضر نه وم او په زړه کې به يې ويل که دا ځل د اسلام او کفر په مينځ کې زما په ژوند کې جنګ وشو زه به خپل ارمان د دوى په وژلو باندې پوره کړم دا ارمان يې په زړه پاتې وو تردې چې د احد د غزا وخت راغلو او کله چې په لوى تعداد کې کفار له مسلمانانو سره په يو دم مخامخ شول نو حالات ډېر سخت شول په هغه وخت کې چې رسول الله ﷺ زخمي شو اوازه خپره شوه چې رسول الله ﷺ شهيد شو حالت ډېر نازک وو پدې وخت کې د حضرت انس بن نضر سره حضرت سعد بن معاذ ❽ مخامخ شو حضرت انس ❽ ورته وويل اى سعد راځه چې جنت ته لاړ شو زما د قسم وي د احد له درې څخه ماته د جنت بوى راځي او ددې اواز سره يې د کفارو په يو ټولي حمله وکوله ډېر زيات سخت و جنګيدو تردې چې الله ① يې شهادت نصيب کړو کله چې جنګ پاى ته

ورسېدو دده بدن مبارک چې وکتل شو د زخمونو څخه ډک شوی وو او شکل یې هم خراب کړل شوی وو او هېچا نه پېژندلو چې دا څوک دی آخر یې خور مبارکه رضی الله تعالی عنها راغله او هغې د گوتو له سرونو څخه و پېژندلو .

د خور صبر

ددې سلسلې په څلورم کتاب کې تېره شوه چې کله د رسول الله ﷺ مبارک تره حضرت حمزة ؓ په شهادت ورسېدو نو هند راغلې وه دهغه یې شکل مبارک هم ور خراب کړی وو او د هغه گېډه مبارکه یې هم څېرلې وه نو رسول الله ﷺ امر وکولو چې زما د تره جسد مبارک زما عمه حضرت صفیه ته مه ور ښکاره کوئ ځکه دهغې وروور دی په کار نه ده چې هغه یې په داسې حالت کې ووینې حضرت صفیه رضی الله تعالی عنها چې دا ټولې خبرې او د خپل وروور د شهادت نه وروسته د هغه د شکل د خرابولو په اړه یې آورېدلي وو ټینگار یې کاوه چې ماته دې د خپل وروور جسد مبارک را ښکاره کړل شي رسول الله ﷺ ته یې فرمایل : ای رسول الله ﷺ ما دخپل وروور حمزه ؓ په اړه هرڅه آورېدلي دي تاسې ماته د هغه د جسد مبارک د کتلو اجازه راکړئ زه یوه مسلمانه ښځه یم زه به صبر وکوم بې

صبري نه كوم بيا يې چې وكتلو صرف انا لله و انا اليه راجعون يې وويل بېرته تري لاړه .

حضرت اُحيرم ❽

د احد په جنګ کې پداسې حالت کې چې دواړه ډلې (مسلمانان او کفار) سره مخامخ شوي وې ډېر سخت حالت وو د تورو د شرنګهار له امله د انسانانو بل څه اواز نه آورېدل کېدو صرف د الله اکبر نعرې وې چې د تورې د شرنګهار سره په يوځاى آورېدل کېدلې پداسې حالت کې يو کس راغلو رسول الله ﷺ ته يې وويل زه ايمان راوړم او که جنګ وکوم رسول الله ﷺ په ټول امت مهربان پيغمبر ورته وويل اول ايمان راوړه بيا جنګ وکوه هغه په ايمان مشرف شو او د اوس نه وروسته د مسلمانانو په صف کې ودرېدو له کفارو سره يې جنګ کول شروع کړل تردې چې د شهادت لوړ مقام ته ورسېدو کله چې د اويا کسانو صحابه و مبارک جسدونه پورته کېدل نو دده بختور جسد هم پکې وو رسول الله ﷺ دده په اړه وويل ده کم عمل وکولو او د زيات اجر مستحق شو او د اسلام په تاريخ کې يوازينى داسې مسلمان شهيد وو چې يو مونځ يې نه وو کړى او نه يې يوه روژه نيولې وه او جنت ته لاړو دا بختور حضرت اُحيرم ❽ وو .

د رسول الله ﷺ سره رښتونې مينه

حضرت زيد بن دثنه انصاري ؓ له هغه لسو صحابه وو څني وو چې رسول الله ﷺ هذيل قبيلې ته د قران كريم او اسلام د درس وركولو لپاره لېږلي وو لكن هغوى ورسره خيانت وكولو او آته كسان يې تري شهيدان كړل دوه يې په مكه كې په قريشو باندې ددې لپاره خرڅ كړل چې هغوى به يې شهيدان كړي او په بدر كې د وژل شويو خپلوانو بدل به تري واخلي په هغو كې يو حضرت خبيب وو او بل همدا مبارك ؓ وو دا چې كله په مكه مكرمه كې هغه ځاى ته راوستل شو چې دده د اعدام لپاره تيار شوى وو نو كفارو دى په ورو ورو سره وژل غوښتل لكن ده د پوره صبر او استقامت نه كار واخيستو او د دوى ظلمونو ته يې سينه سپر كړې وه په ثبات سره ولاړ وو پدې وخت كې ابو سفيان په نيزه ووهلو او ورته يې وويل چې اي ته دا نه غواړې چې ته دې خلاص كړل شې او ستا په ځاى دې محمد ووژل شي؟

ده ورته وويل ستاسې په تورو او نيزو سره ماته دومره تكليف نه رسيږي لكه تاسې چې د محمد ﷺ په اړه بد الفاظ واياست چې د هغو نه كوم تكليف ماته رسيږي زما د قسم په خداى وي چې زما بدن د ټوټې ټوټې كړل شي بيا هم زه په خپل حالت خوشحال يم لكن د رسول الله ﷺ په تكليف نه خوشحال كيږم .

ابو سفيان وويل : د محمد ﷺ سره چې د هغه ملګري څومره مينه کوي بيا ما دومره مينه د هيڅ شي سره نه ده ليدلې .

د ځانګدن د وخت پيغام

حضرت سعد بن ربيع الانصاري هغه جليل القدر صحابي وو چې کله د احد جنګ پاى ته ورسيدو رسول الله ﷺ صحابه وو ته وويل څوک به ماته حال راوړي چې سعد بن الربيع په څه حال کې دى شهيد شوى دى او که ژوندى دى؟ که ژوندى وي زما سلام ورته وواياست او پوښتنه يې وکوئ چې څنګه دى؟ حضرت محمد بن مسلمة ؓ د يو قول له مخې زيد بن ثابت ؓ وويل زه به يې ا حوال درته راوړم هغه لاړو او سعد بن الربيع يې په داسې حالت کې پيدا کړو چې زخمي وو لکن تراوسه پورې ژوندى وو ورته يې وويل رسول الله ﷺ درته سلام ويل او پوښتنه يې دې کوله چې څنګه يې؟ هغه ورته وويل زما د لوري نه ورته سلام ووايه او ورته ووايه چې ماته د جنت بوى را رسيږي او ټول قوم ته زما له لوري نه سلام ووايه او ورته ووايه چې د الله ① په وړاندې به بيا ستاسې هيڅ عذر نه وي که تاسې ژوندي وئ او رسول الله ﷺ څه تکليف وليدو .

غلی کونکی څواب

کله چې د امويانو د حکومت دوره پای ته ورسېده نو د خليفة المسلمين منصور العباسي د خلافت زمانه شوه د کوم کس په اړه ورته وويل شول چې له ده سره ډېر زيات مال دی چې د امويانو له حکومت څخه ورسره پاتې شوی دی چې ده ته د امانت په ډول کېښودل شوی وو منصور حکم وکولو چې دا کس د راوستل شي او فوراً يې د قيد کولو حکم وربانديې وکولو منصور ورته وويل مونږ آورېدلي دي چې لتا سره د اموي دولت څه مال دی چې لتا سره د امانت په ډول کېښودل شوی وو هغه مونږ ته حواله کړه .

هغه کس ورته وويل : ای امير ا لمومنين ولې ته د امويانو ميراث خور يې؟

منصور ورته وويل : نه

هغه کس ورته وويل : نو بيا ولې هغوی تاته څه وصيت کړی دی چې د هغوی مال د تاته حواله کړل شي؟

منصور ورته وويل: نه

هغه کس ورته وويل: چې تاسې نه د هغه وارث ياست او نه هغه ستاسې په حق کې څه وصيت کړی دی بيا ستا څه حق دی چې د هغه د امانت مالونو په اړه پوښتنې کوې؟

منصور د يو څه وخت لپاره فکر وکاوه بيا يې وويل : خبره داده چې امويانو په ډېرو خلکو باندې ظلمونه کړي دي هغه ظالمان وو او د ډېرو

خلکو په مالونو يې قبضې کړې دي اوس زه د هغه کسانو وکيل يم زه غواړم چې د هغوی حقونه له امويانو ظالمانو څخه واخيستل شي او خپلو څښتنانو ته ورکړل شي .
هغه کس ورته وويل : ای امير المومنين! ستا خبره هغه وخت صحيح ده چې ته څه شرعي گواهي وړاندې کړې او دا ثابته کړې چې لما سره د امويانو کوم مال دی دا هغه مال دی چې دوی له خلکو څخه قبض کړي دي ځکه ښکاره خبره ده چې له امويانو سره داسې مالونه هم وو چې هغه د دوی شخصي وو او په هغو کې د ظلم او غصب هيڅ شبهه نه وه .
منصور بيا خپل وزير ته وکتل او ورته يې وويل دا کس رښتيا وايي زمونږ فی الحال دده سره څه کار نشته .
بيا يې هغه کس ته وکتل او ورته يې په خندا کې وويل : ستا څه خدمت شته چې زه يې درته وکوم ؟
هغه ورته وويل هو !
اول خدمت دا چې زما کور ته يو قاصد ولېږه چې هغوی ته ووايي چې زه په خير يم ځکه تاسې چې زه دلته را وغوښتم هغوی ډېر پرېشان شوي وو او سخت وارخطا وو نو د هغوی د تسلي لپاره يو ليک ليکل په کار دي .
دوهم داچې هغه کس را وغواړه چې تاسې ته يې زما شيطانت کړی دی زما د قسم وي د امويانو لما سره يو درهم يو دينار نشته لکن ما ويل که زه تاسې ته اوس وايم چې لما سره نشته نو ددې دليل نه د خلاصون لپاره دا ښه دليل دی چې ما

تاسې ته وويل نو ما په سر کې انکار ځکه ونه کولو .
منصور خپل وزير ته امر وکولو : هغه کس را حاضر کړئ .
هغه شيطانت کونکی کس چې را حاضر کړل شو نو بندي کس ورته وويل جناب دا خو زما غلام دی چې لما څخه يې دری زره درهمه پټ کړي او تښتېدلی وو .
منصور په غصه کې د غلام طرف ته وکتل او ورته يې وويل : ووايه رشتيا څه دي؟
غلام وويل : هو جناب دی چې څه وايي هغه رشتيا دي .
بيا منصور بندي ته مخ ور واړولو چې خير دی اوس يې معاف کړه
بندي ورته وويل : دده جرم ما معاف کړی دی او کومې پيسې يې چې تښتولې دي هغه مې هم ورته بښلې دي او په کور کې مې دری زره درهمه نور دي هغه هم ورکوم .
منصور به دا کس هروخت يادولو چې څه عجيب کس وو او څومره مهربان وو

د الله ① لټون

وايي چې حضرت ابراهيم بن ادهم په اول کې زيات مالدار وو او د هماغه مالداري له وخت نه د الله تعالی يو پرهيزګار عابد وو يوه شپه چې په قيمتي تعمير کې په قيمتي کوټه کې په ذکر باندې مصروف وو نو په بام يې د پښو اواز شو ده ورباندې ا واز وکولو څوک يې؟ ځواب ورته راغلو يو کس يم اوښ مې ورک شوی دی اوښ لټوم؟
ده رحمه الله ورته وويل عجيبه ده د داسې تعمير په سر اوښ لټول ..
له هغې خوا ورته ځواب راغلو تردې لا زياته عجيبه ده په داسې تعمير کې الله ① لټول ....
دې ځواب دی ډېر ژور فکر ته ور وغورځاوه چې بله ورځ يو کس بغير ددې چې په دروازه کې ودرېږي او د ننوتلو اجازه وغواړي سيده دده کوټې ته راغلو ده ورځخه پوښتنه وکوله چې څوک يې او دلته څه کوې؟
ده وويل مسافر يم د څه مودې لپاره دلته پاتې کېدل غواړم .
حضرت ابراهم بن ا دهم رحمة الله عليه ورته ويل دا خو څه مسافر خانه نه ده چې مسافر به راځي او دلته به څه دمه کوي دا خو زما کور دی او زما د هستوګنې ځای دی .
مسافر ورته وويل : سمه ده لتا نه وړاندې دلته څوک اوسېدل؟
ده ورته وويل : زما والد صاحب

مسافر ورته وويل : د هغه څخه وړاندې ؟
ده ورته وويل زما نيکه
مسافر ورته وويل نو دا مسافر خانه نه ده نو څه شی دي ؟ يو ځل پکې ستا نيکه وو بيا ستا پلار وو او اوس پکې ته اوسېږي هغه هم د يو څه وخت لپاره نو پدې خبره بيا ابراهيم بن ادهم رحمه لله پوه شو او هرڅه يې پرېښودل د غريبي ژوند يې شروع کړو تر مرګه پورې يې د فقر او غربت ژوند کولو او د الله ① په عبادت به مصروف وو.

د جهاد جذبه

حضرت عبدالله بن ام مکتوم ❽ په سترګو باندې ړوند وو د جهاد نه مستثنی وو لکن په زړه کې يې د جهاد سره ډېره زياته مينه وه او کله کله به يې ددې خواهش چې سترګو مې کار کولی ددې لپاره کولو چې غوښتل به يې جهاد کې يې شرکت کړی وای چې نورو صحابه وو به ورته ويل چې ته جهاد ته نشې تلی او رسول الله ☸ به دی ❽ په مدينه منوره کې د خپل خليفه په توګه پرېښودو چې د خلکو امامت وکوي نو ده به ويل چې ما له ځان سره جهاد ته بوزئ که نور څه نشم کولی نو دا خو کولی شم چې تاسې مې د اسلامي فوځ مخې ته ودروئ او بيرغ په لاس کې راکړئ نو دا خو درسره وعده کوم چې ترڅو ژوندی يم په هماغه ځای به

ولاړ وم او بيرغ به مې پورته نيولی وي انشاء الله چې تښتم خو به هېڅکله نه .
آخر يې صحابه وو دا ارمان ور پوره کړو د هجرت په پنځلسم کال قادسيې په جګړه کې يې په زغره باندې پوښلی په ميدان کې و درولو او اسلامي بيرغ يې په لاس کې ورکړو او تر هغه وخته پورې يې پورته نيولی وو چې الله ① يې شهادت نصيب کړو .

تر شهادت وړاندې د حضرت حسين ❽ تقرير

کله چې په کربلا کې د حضرت حسين ❽ په شهادت پسې د يزيد خلک را ورسېدل نو دی پوه شو چې اوس به دوی د يزيد سره بيعت کولو ته ما په زور سره بلا قيد او شرط نه مجبور کوي او يا به مې وژني نو د محرم په لسم د يزيد د لښکر مخې ته په اوښ باندې سپور را ووتلو او هغوی ته يې خبرې شروع کړې ورته ويل يې .
ای د کوفې خلکو زه ښه پوهېږم چې زما دا خبرې کول څه نتيجه نه ورکوي او تاسې چې کومه اراده کړېده هغه به تاسې پرې نه ږدئ لکن زه دا غواړم چې د الله ① په وړاندې زما سره دومره دليل وي چې لتاسې سره د جنګ نه وړاندې ما تاسې ته د خير لور ته غوښتنه درکړې وه او تاسې ته مې نصيحت کړی وو ای خلکو په تاسې کې

چې ما څوک پېژني هغه خو مې پېژني او هغه کسان چې ما نه پېژني هغه مې دې نن په ښه توګه و پېژني زه د رسول الله ﷺ لمسی د حضرت علي او حضرت فاطمې رضی الله تعالی عنهما زوی یم حضرت جعفر طيار ❽ زما تره وو ما په ټول ژوند کې له چا سره وعده نه ده ماته کړې ، نه مې لمونځ پرېښی دی ، نه مې کوم مومن قتل کړی دی او نه مې ورته ضرر رسولی دی که چېرته په دنيا کې د حضرت عيسى ⌛ خر هم پاتې وی نو تر قيامت پورې به عيسايانو د هغه ساتنه او پالنه کوله تاسې څنګه د رسول الله ﷺ امتيان او مسلمانان ياست چې ما په ناحقه سره وژل غواړئ تاسې نه له الله ① څخه ډارېږئ او نه د رسول الله ﷺ نه تاسې ته شرم درځي ما څوک وژلي نه دي چې په بدل کې يې زما قتل ضروري وي تاسې ماته وواياست تاسې په کوم دليل زما وينه ځان ته حلاله ګڼئ زه خو په مدينه منوره کې خاموش او غلی د رسول الله ﷺ په قدمونو مبارکو کې پروت وم تاسې به راته مسلسل د دعوت خطونه را لېږل چې دلته راشه کله چې زه ستاسې ځای ته د درتللو په نيت را ووتلم تاسې اوس له خپلو وعدو څخه و ګرځېدئ نو لږ تر لږه ما خو وژنئ مه بېرته مې تلو ته پرېږدئ .

پدې سره ټول لښکريان پټه خوله ولاړ وو او هېچا اواز ونه کولو .

په آخر کې حضرت حسين ❽ ورته وويل : د الله ① شکر دی چې زما لپاره ستاسې په مقابل کې په قيامت کې دليل پيدا شو تاسې به دا عذر ونشئ ويلئ چې مونږ نه پوهيدو چې څه وکوو او يا مو نه پېژندلو چې دا څوک مو قتل کړی ...

مسلمان فاتح قائد

حضرت عقبه بن نافع رحمه الله د افريقا د فتح نه وروسته هلته د اسلامي دولت له لوري نه والي وو د يو څه وخت ولايت څخه وروسته شام ته لاړو او دده په ځای باندې ورته ابو المهاجر د والي په توګه ور ولېږل شو څرنګه چې د ابو المهاجر له ورتلو څخه وروسته بېرته په افريقا کې د بغاوتونو لړی شروع شوه نو عقبه رحمه الله بېرته هلته د والي په توګه مامور کړل شو هغه رحمه الله چې کله افريقا ته د هلته را پيدا شويو بغاوتونو د قرار کولو لپاره روان شو نو قسم يې وکړو ترڅو چې شهيد شوی نه وم يا مې ټوله افريقا فتح کړې نه وي تر هغه وخته به زه به د افريقا د خلکو سره جنګ کوم .

کله چې هلته ورسېدو تر ټولو وړاندې يې د هغه لښکر سره جنګ واقع شو چې د باغه په ځای کې د بربريانو او روميانو له اتحاد څخه تشکيل شوی وو او هغوی ته يې ماتې ورکړه بيا يې په افريقا کې سر په بله پسې ځايونه فتح کول تردې چې يو داسې ځای ته ورسېدو چې ټوله افريقا يې

تر اسلامي حکومت لاندي کړه او په مخه کې ورته سمندر راغلو د سمندر په غاړه ودرېدو او ويې ويل :

اى الله ! كه چېرته دا سمندر په مخه كې نه واى تر كومه ځايه پورې به چې ستا زمكه پيدا كېده زه به وربانديي تلم او د كفارو سره به مې ترهغه وخته پورې جنگ كولو چې ترڅو يې اسلام قبول كړى نه وي اى الله ① تاته ښه معلومه ده چې زه هغه څه غواړم كوم شى چې ستا دوست ذى القرنين غوښتي وو چې ستا نه بغير دې دهېچا عبادت نه كيږي .

له خلافت نه گوښه كېدل

يزيد بن معاويه چې كله د هجرت په ٦٤ كال كې مړ شو د هغه په ځاى يې زوى معاويه بن يزيد د ٢١ كالو په عمر كې حاكم شو د پلار په نسبت دا ډېر دين دار او تقوى دار انسان وو د يو څو مياشتو حكومت څخه وروسته يې خلک را ټول كړل او تقرير يې ورته وكولو ورته ويل يې :

په ما كې د حكومت د بار د پورته كولو طاقت نشته ما غوښتل چې لكه د ابو بكر صديق ❽ داسې په خپل ځاى باندې بل څوک مقرر كړم لكن افسوس چې ما د عمر ❽ په ډول څوک پيدا نه كړل بيا مې غوښتل چې داسې وكوم لكه حضرت عمر ❽ چې كړي وو چې شپږ غوره د امانت او ديانت كسان

غوره کړم او دوی ته د راتلونکي په اړه د فيصلې واک وسپارم لکن په هغه ډول شپږ کسان اوس ما پيدا نشوای کړلی ددې امله زه د خلافت او حکومت څخه اوس خپل ځان خلاصوم تاسو چې څنګه غواړئ په هماغه ډول د ځان لپاره امير او خليفه پيدا کړئ .
پدې سره يې ځان له حکومت څخه ګوښه کړو .
د يو څه وخت د تېرېدلو څخه وروسته هغه وفات شو .

مسلمانه مور

د عبد الملک بن مروان په وخت کې دده په حکم باندې حجاج بن يوسف مکه مکرمه پداسې حالت کې محاصره کړه چې عبد الله بن زبير ❽ پکې وو او عبد الله بن زبير پدې وخت کې د څه کسانو سره وو او دا د حضرت اسماء بنت ابي بکر صديق رضی الله تعالی عنهما زوی وو حجاج په ده ❽ باندې محاصره اوږده کړه ددې محاصرې له امله په مکه مکرمه کې د خوراکي توکيو کمي راغله او خلک د آسونو حلالولو او خوړلو ته مجبور شول نو چې کله حالات په سختي کې دې حد ته ورسېدل نو د عبد الله بن زبير ❽ ډېر کسان حجاج ته تسليم شول او اوس يو څو محدود او خاص کسان د عبد الله بن زبير ❽ سره پاتې وو او څرنګه چې حالات نور هم

په سختېدو وو نو په دوی باندې هم څه ډېر اعتبار نه وو .

د حالاتو دې نازکتوب ته په کتلو سره حضرت عبد الله بن زبير ❽ لاړو د خپلې مور حضرت اسماء رضی الله تعالى عنها سره يې مشوره وکوله او هغې ته يې ټول حالات وويل بيا يې ورته وويل په داسې حالاتو کې ستاسې مشوره څه ده موږ مونږ څه وکوو سره ددې چې اوس مونږ ته د تسليم کېدلو په بدل کې زمونږ سره د ښې رويې وعده هم راکړل شوېده ؟

مور مبارکې يې ورته وويل :

بچيه ته پخپله خپل حالت ته وګوره که ته چېرته په حق سره جنګېږې نو خپل جنګ روان وساته او بالکل دښمن ته د تسليم سر مه ښکته کوه ځکه ستا ډېرو ملګرو ددې حق لپاره خپل ځانونه قربان کړي دي او که چېرته ته د کوم دنياوي مقصد لپاره جنګ کوې نو په زمکه به د الله په بندګانو کې تر تا بد بخت بنده کوم يو وي چې په خپله دې ځان په هلاکت کې واچولو او نور ملګري دې هم هلاک کړل او يا دې هلاکت ته نېږدې کړل او اوس که ستا دا عذر وي چې زه د الله ① لپاره جنګېدم لکن اوس مې ملګرو پرېښودم يوازې شوم نو ياد لره چې د الله ① مخلصو بندګانو هيڅکله داسې نه دي کړي چې په هغوی مشکلات راغلي وي نو دوی د ښمن ته تسليم شوي وي ته تر څه وخته پورې په دنيا کې ژوند کول غواړې؟ مرګ خو خامخا يوه ورځ راځي څه لاړ شه په حق باندې

ځان قربان کړه په دنیا کې له ژوند څخه په حق قربانېدل غوره دي .
چې د مور دا ځواب یې واورېدو حضرت عبد الله بن زبیر ❽ ورته وویل :
زه صرف په دې ډارېږم که دښمن ما مړ کړي زما شکل به خراب کړي او په دار به یې وځړوي .
مور یې ورته وویل کله چې کوم حیوان قتل کړل شي بیا دهغه نه چې څرمن ویستل کیږي مړه حیوان ته ورڅخه هېڅ ډول تکلیف نه رسیږي ځه لاړ شه د الله ① نه مرسته وغواړه او په پوره طریقې سره خپل کار وکوه زه به په هر حالت کې صبر کوم که ته چېرته زما څخه وړاندې له دنیا څخه رخصت شوې نو زه به صبر کوم او که ته چېرته کامیاب شوې نو په کامیابې به دې خوشحالي کوم .
دا خبرې یې ورته وکولې او خپل زوی یې رخصت کړو .

د مرګ څخه نه ډارېږو

د ولید بن عبدالملک په زمانه کې د قتیبه بن مسلم تر مشرې لاندې د چین لوري ته اسلام په زیاته پیمانه خپور شو او ډېرې علاقې په هماغه وخت کې پدې ساحه کې فتح شوې کله چې د فتوحاتو لړی مخکې په وړاندې روانه وه د چین خلکو وغوښتل چې مخکې ددېنه چې له مونږ سره هم د مسلمانانو سره جنګ ته د وړاندې کېدلو ضرورت کیږي نو ښه به دا وي چې څه د صلح لار ولټوو نو

په همدې غرض يې د قتيبة بن مسلم نه غوښتل چې مونږ ته خپل وفد را ولېږي چې مونږ ورسره خبرې وکوو قتيبة بن مسلم رحمه الله د هبيره بن مشرح

8 په مشرۍ کې د لسو کسانو وفد ده ته ور ولېږلو هغه د مسلمانانو له وفد سره بيا بيا خبرې وکولې لکن څه داسې نتيجه يې نه ورکوله چې دده زړه ورباندې ښه شي په آخري ملاقات کې يې اسلامي وفد ته خبرې کولې او د دوی ډارول يې شروع کړل او ورته ويل يې :

ښه به دا وي چې تاسې قتيبه ته وواياست چې ددې ځای نه لاړ شي ماته ستاسې د لښکر تعداد معلوم دی يو څو کسان ياست محدود کسان ياست زه به داسې فوځ درپسې در ولېږم چې له بېخ نه مو ختم کړي .

د اسلامي وفد مشر ورته وويل :

ته داسې فوځ ته کم فوځ ويلی شې چې يو سر يې ستا په ملک او بل سر يې لا په شام کې وي مونږ له مرګ څخه بالکل نه ډارېږو مرګ هر چا ته په خپل وخت راځي او چا ته چې په داسې حالت کې راشي چې هغه خپل ځان قربان کوي دا د عزت مرګ وي ددې امله مونږ نه له مرګ څخه ډارېږو او نه مو بد ايسېږي زمونږ سردار قسم خوړلی دی چې ترڅو ستاسې علاقه فتح نه کړي او لتاسې نه جزيه وانخلي هغه بېرته نه ځي .

ددې خبرو سره د کفارو د مشر خاقان دماغ په ځای شول ددېنه وړاندې هغه ليدلي وو چې تر ده څخه لوړ لوړ طاقتونه د مسلمانانو په وړاندې

خم شوي وو نو يې جزيې قبلولو ته غاړه کېښوده او په يوه بوجۍ کې يې دوی ته څه خاوره ددې لپاره ورکړه چې حضرت قتيبة د مسلمانانو جنګي امير ددې قسم کړی وو چې دی به په خپلو پښو باندې د چين خاوره پايمال کوي او له هغوی نه به جزيه اخلي نو هغه به دا خاوره پايمال کړي او جزيه به مونږ ورکړو دهغه قسم به پوره شي .

لا اله الا الله

حجاج بن يوسف د بني امية په دور کې د عراق هغه والي وو چې په اسلامي واليانو کې د ظلم يوازينی نوم لوړي ځو ځله خلک را تول شول چې دده په خلاف بغاوت وکوي او ددې کوښښ وکوي چې دی له خپلې ساحې څخه لرې کړي لکن کله به چې بغاوت کېدو ددې په ځای چې دده په رويه کې ښه بدلون راشي هغه به ظلم نور هم زيات کړو نو هغه پاڅون به ناکام شو پدې پاڅونونو کې يو هغه پاڅون وو چې عبد الرحمن بن اشعث يې مشري کوله د وخت لويو علماوو او فقهاوو يې ملاتړ وکولو له بده مرغه پاڅون ناکام شو ډېر زيات کسان يې شهيدان کړل او ځيني يې ونيول او زيات يې په عذاب کړل ا و ډول ډول تکليفونه يې ورکړل بيا يې خوشې کړل په وژل شويو کسانو کې محترم تابعي حضرت سعيد بن جبير رحمه الله هم وو د اشعث د ناکام پاڅون څخه وروسته حضرت سعيد رحمه الله د اصفهان او هغه سره نېږدې مختلفو

ځايونو کې خپل ځان پټ وساتلو بالاخره يې مکې مکرمې ته پناه راوړه .
پدې وخت کې د حجاز په ټوله سيمه باندې والي حضرت عمر بن عبد العزيز وو چې دده د ښې رويې او نيکو خويونو له امله به ډېر کسان له عراق څخه راتلل او دلته به يې د امن او سکون ژوند تېرول غوښتل حجاج په عالي مقام کې د عمر بن عبد العزيز په خلاف شکايت وکولو او وليد بن عبد الملک را پاڅېدو حضرت عمر بن عبد العزيز يې له ولايت څخه لرې کړو او د مکې والي يې خالد بن عبد الله قسري کړو خالد بن عبد الله القسري چې څنګه خپله وظيفه په لاس کې واخيستله نو په مکه مکرمه او حجاز کې يې په عراقيانو پسې شروع وکوله يو يو به يې نيولو او حجاج ته به يې سپارلو پدې سلسله کې حضرت سعيد بن جبير رحمه الله هم کوفې ته بېرته راوستل شو او د زنځيرونو او هتکړو سره يې دده په خپل کور کې بندي کړو دده اهل او اولاد چې دده په لاسونو او پښو کې هتکړې وليدې نو زيات ورته نا قرار او پرېشان شول حضرت سعيد رحمه الله به چې خپل ماشوم زوی په غېږه کې کېنولو هغه به چې دده په لاسونو کې ځنځېرونه وليدل نو په چغو چغو يې ورته ژړل سبا بوتلل شو او د حجاج په مجلس کې حاضر کړل شو سره ددې چې حجاج ته د چا وژل څه کار نه ښکاره کېدو او ډېر ظالم انسان وو خو حضرت سعيد رحمه الله دده په وړاندې ډېرې بې پروا او له وېرې نه پاکې خبرې وکولې ځينې به د حجاج داسې خبرې وې چې ده به يې ځواب نه ورکول

غوښتل لکن د ځينو به يې داسي خواب ورکولو چې ډير د اطمنان او بې پرواهي نه به ډک وو .
د خبرو په آخر کې حجاج وويل : زما د قسم وي زه به تا خامخا وژنم .
حضرت سعيد رحمه الله ورته وويل که ته داسي وکوې نو څنګه چې په ما باندې زما مور سعيد (نېک بخت) نوم ايښی دی زه به رشتيا نېک بخت وم ستا په شقي (بد بخت) کېدلو کې به هېڅ شک پاتې نه شي .
حجاج پدې سره ډير زيات غصه شو او د يو څه وخت لپاره غلی شو بيا يې له ده څخه پوښتنه وکوله چې ده ته راته ووايه څه ډول مرګ دې خوښ دی؟
حضرت سعيد رحمه الله ډير په بې پروايي سره ورته وويل تا چې الله زما په بدل کې وژني تاته په څه ډول مرګ خوښ دی زما هم هماغه ډول خوښ دی .
پدې وخت کې حجاج بن يوسف جلاد ته حکم وکولو چې قتل يې کړه .
کله چې د جلاد توره د حضرت سعيد بن جبير رحمه الله غاړې ته ور ورسېده دهغه سر يې له تن څخه بېل کړو .
کله چې د حضرت سعيد رحمه الله سر په زمکه باندې ولوېدو يو ځل په زوره اواز سره يې وويل لا اله الا الله او دوه ځلي يې بيا ورو ورو وويل
حجاج چې کله دا هرڅه په خپلو سترګو وليدل دده په دماغو يې بد تاثير وکولو او تر مرګه پورې به يې بيا کله کله يادوله او ويل به يې :
زما او د سعيد معامله خطرناکه ده .

د نجات لار جهاد کول دي

د وليد بن عبد الملک په زمانه کې هسپانيه د مسلمانانو په لاس فتح شوه تر فتح وړاندې هلته د يو ظالم بادشاه اډرک واکمني وه هغه په په زور سره په خپلو خلکو کې ښائسته جينکۍ را ټولولې او استعمالولې خلک ټول ترپنه په تنګ وو لکن خلک نه پوهېدل چې څه ورسره وکوي دده تر حکم لاندې ډېر داسې خلک وو چې د هغوی لورانې او خورانې له هغوی څخه په زور بېول شوې وې او بې عزته شوې وې هغوی دېته تيار وو چې که د دوی سره هرڅوک جنګ کوي نو هغوی تر آخري وس پورې د هغوی مرسته وکوي او داسې خلکو به مسلمانانو ته ليکونه رالېږل چې د دوی لپاره څه وکوي او زمونږ ساحې ته د فتح لپاره راشي دوی يې مرسته کولی شي دا خطونه به حضرت موسی بن نصير رحمه الله ته راتلل ددې لپاره چې حالات ښه معلوم کړي چې آيا دا ليکونه چې راځي رښتيا به هم څوک د دوی مرسته وکوي او که نه صرف خبرې دي؟ يو غلام يې ولېږلو چې ا حوال ورته راوړي او بيا يې د حضرت طارق بن زياد رحمه الله په واک کې اوه زره کسان جنګيالي ورکړل او د هسپانيې د فتح او هلته د جنګ کار يې په غاړه ورکړو هلته چې کوم کسان وو چې خپل حکمران ته په غصه وو هغوی يې لارښونه کوله او طارق بن زياد تر لوی سمندر هسپانيې ته د افريقا له لورې ور ننوتلو او چې کله تر ابو

پورې وتل نو کومې کښتۍ چې دوی پکې د افریقا نه را پورې وتلي وو هغه يې ټولې همدلته وسوزلې چې د مجاهدينو په زړونو کې د بېرته تللو اميد ختم شي راډرک د هسپانيې بد عمله حکمران چې د طارق بن زياد رحمه الله نه خبر شو نو يو لک کسان يې د دوی مخې ته را ولېږل او د دوی مخې ته يې مرکز جوړ کړو حضرت موسی بن نصير په فوري توګه پنځه زره مجاهدين نور د طارق بن زياد د مرستې لپاره ولېږل په وادي لکه کې ميدان د جنګ کولو لپاره غوره کړل شو د جنګ نه وړاندې حضرت طارق بن زياد رحمه الله خپلو کسانو ته تقرير شروع کړ او داسې يې ورته وويل :

زما ملګرو له جنګ څخه د تېښتې هېڅ صورت نشته مخکې دښمن دی او شا ته سمندر په الله د قسم وي نجات صرف په استقلال او ازادي کې دی زمونږ فوځونه هغه فاتح فوځونه دي چې ماتې نه خوري د عدد کموالی دي فوځ ته هېڅ نقصان نشي ورکولی لکن د ډارېدلو ، سستي کولو، نا ځواني کولو ، بې غيرتي کولو ، اختلاف کولو او کبر کولو سره که څومره زيات لښکر هم وړاندې کړل شي هغه نشي کامياب کېدلی ملګرو په ما پسې به راځئ کله چې زه حمله وکوم تاسې به هم حمله کوئ او کله چې زه درېږم تاسې به هم درېږئ د جنګ په وخت کې به د يوه بدن په ډول سره کار کوئ زه به پدې ظالم حکمران راډرک باندې حمله کوم او لاس په لاس ورسره جنګ کوم که زه پدې جنګ کې شهيد شوم تاسې به غم او فرياد نه کوئ او مه زما

څخه وروسته اختلاف کوئ که تاسي داسي وکوئ ستاسي زور له مينځه ځي او تاسي به برباد شئ خبردار په ذلت به نه رضا کېږئ او نه به خپل ځان دښمن ته حواله کوئ په دنيا کې چې الله ① تاسي ته په دنيا کې کوم عزت او يا شهادت اېښى دى صرف دهغه خواته به ورځئ .

د مهربان قائد رحمه الله ددې زړه را ښکونکي تقرير نه وروسته دولس زره کسانو د يوه جسم په شکل باندې په کفارو باندې حمله وکوله او جنګ پيل شو د مقابل لوري نه يولک کسان وو لکن صرف د يوڅو لحظو لپاره تينګ شول دوى چې د مسلمانانو بې دريغه ګذارونه وليدل چې يو وار يې هم د يو سر پرې کولو نه بغير نه ځي نو يې د مقاومت حوصله له لاسه ورکړه او ډېر وخت نه وو تېر شوى چې په دومره لوى لکن بې ايمانه لښکر کې ماتې ګډه شوه او په منډو سر شول فتح د مسلمانانو په نصيب شوه مسلمانان چې د خپل قائد په تقرير او د خپل قائد په جذباتو باندې مجهز وو ښکاره فتح نور هم خوشحال کړل او سره را ټول شول د هسپانيې په زمکه يې د اول ځل لپاره الله ته سجده کېښوده او د شکر مونځ يې په هماغه ميدان کې اداء کړو .

په جومات کې صرف د الله ① تعظيم

حضرت سعيد ابن مسيب رحمه الله جليل القدر تابعي هغه وخت په مسجد نبوي کې ناست وو چې وليد بن عبد الملک پدې وخت کې د مسلمانانو بادشاه د مسجد نبوي کتلو ته راغلو او د مديني منورې په ساحه باندې والي عمر بن عبد العزيز هم ورسره وو پوليس راغلل ددې لپاره چې بادشاه په ښه توګه د جومات د هرې اړخې په کتلو باندې وتوانيږي نو تول خلک يې له جومات څخه وويستل کله يې چې د حضرت سعيد رحمه الله نه وغوښتل چې تاسې هم پدې وخت کې له جومات نه لاړ شئ هغه ورته وويل ترڅو چې زما د جومات نه خپل معمول وخت نه وي شوی زه نه وزم د پوليسو د بيا بيا ټينګار نه وروسته هم دده همدا ځواب وو تردې چې وليد بن عبد الملک د عمر بن عبد العزيز سره را ننوت او په جومات کې يې کتل ځوک راغلل حضرت سعيد بن مسيب رحمة الله عليه ته يې وويل : پا څېږه د امير المومنين احترام وکوه .

حضرت سعيد بن مسيب رحمه الله ورته وفرمايل : جومات د الله ① کور دی او پدې وخت کې زه د الله ① په عبادت باندې مصروف يم زه نشم کولی چې د الله ① عبادت و دروم او د يو انسان د تعظيم لپاره پاڅېږم .

په ګرځېدو ګرځېدو کې د وليد بن عبد الملک نظر په حضرت سعيد بن مسيب رحمه الله باندې پرېوتو

پوښتنه یې وکوله دا بزرګ څوک دی؟ بیا یې پخپله وویل آیا دا حضرت سعید بن مسیب دی؟
عمر بن عبد العزیز ورته وویل : هو هماغه دی .
او عمر بن عبد العزیز ورته زیاته کړه : هغه په نظر باندې کمزوری دی هغه نه دی خبر چې تاسې تشریف راوړی دی که هغه خبر وای چې تاسې یاست بیا به هغه خامخا ستاسې مخې ته پاڅېدلی وو او ستاسې تعظیم به یې کړی وو لکن هغه معذور دی .
ولید بن عبد الملک ورته وویل :
هېڅ خبره نه ده زه به ورشم او دهغه د حال پوښتنه به وکوم .
د جومات په کتلو مصروف وو ترڅو هغه ساحې ته هم ور ورسېدو چېرته چې دی مبارک ناست وو ولید بن عبد الملک وربانديې سلام واچولو او بیا یې د حال پوښتنه ورڅخه وکوله څه حال مو دی ؟
حضرت سعید بن مسیب رحمه الله چې په ذکر باندې مصروف وو بالکل ورته ونه ښورېدو صرف په خوله یې ورته وویل زه په خیر یم ستاسې څه حال دی؟
یو څه خبرې یې په همداسې حالت کې ورسره وکولې او بیا ترې پاڅېدو او ویې ویل چې زمونږ په پخوانیو بزرګانو او د قدر په ور خلکو کې دا یوه نښه پاتې ده (یعني حضرت سعید بن مسیب رحمه الله)

رښتونی ولی العهد

سليمان بن عبد الملک اموي د مسلمانانو يو خليفه وو ده د يو مشهور محدث حضرت رجاء بن حيوة په مشوره وصيت وکولو چې زما نه وروسته به خليفه عمر بن عبد العزيز وي او پدې وصيت باندې يې ټاپه ووهله او د وصيت په اړه يې وصيت وکولو چې زه مړ شم او د بل خليفه د ټاکلو او يا دهغه د نوم د تعين کولو نه وړاندې به دا رساله خلاصه کړل شي او وبه کتل شي حضرت رجاء بن حيوة په وېره کې وو چې سليمان بن عبد الملک کله مړ شي نو مخکې ددې چې چا ته وصيت ور په ياد شي هسې نه چې د سليمان بن عبد الملک د کورنۍ غړي د خپل ځان لپاره د خلکو نه بيعت و خلي نو چې کله سليمان بن عبد الملک مړ شو نو ده کوښښ وکول چې دهغه د مرګ خبر د خپرېدو څخه وساتي ترڅو يې دېته موقع برابره کړه چې د ټولو خلکو په وړاندې اول وصيت نامه ښکاره کړل شي او بيا يې همداسې وکولو د ټولو خلکو په وړاندې يې وصيت نامه خلاصه کړه او په لوړ اواز سره يې ولوستله .

هشام بن عبد الملک د سليمان بن عبدالملک ورور چې د عمر بن عبد العزيز نوم واورېدو چې دا به نور امير وي له بيعت کولو نه يې انکار وکولو رجاء بن حيوة ورته وويل : بيعت وکوه او کنه نو سر به دې قلم کړم .

او عمر بن عبد العزيز يې راوستلو او په ممبر يې کېنولو کله چې عمر بن عبد العزيز ته خلافت حواله شو د عمر بن عبد العزيز ژوند ورسره مکمل بدل شو ددېنه مخکې دى ډېر نازولى وو او

كومې جامې به يې چې يو ځل واغوستلې هغه به يې بيا نه آغوستلې چې په كومه لاره به تېر شو تر ډېره ځنډه به په هغه كوڅه كې دده د عطرو بوى محسوس كېدو لنډه دا چې په هغه وخت كې د بادشاه د زامنو ناز او قدر په ده پسې نه رسېدو .

كله چې د سليمان بن عبد الملک تجهيز او تكفين وشو نو ددې وخت راغلو چې د عامو خلكو څخه دده لپاره بيعت واخستل شي او په هغه وخت كې به رواج وو پدې صحنه كې به د آسونو سپرو كسانو يوه ډله روانه وه او د نوي امير استقبال او بدرگه به يې كوله د ښار په كوڅو كې به گرځېدو ده ته چې دا هرڅه را حاضر شول نو ده وويل نه ددې ضرورت نشته زما دا خپله قچره كافي ده زه په همدې باندې گرځم .

دده په كور كې خوشحالى وې ټول خلک خوشحال وو چې زمونږ د كور چراغ اوس بادشاه شو دى چې كور ته لاړو ددې لوى مسئوليت په اړه يې فكر كاوه يوې خادمې ورڅخه پوښتنه وكوله :

خيرت خو دى تاسې دومره غمجن ولې ياست؟

ده رحمه الله ورته وويل :

ددېنه زياته د فكر او تشويش خبره بله كومه ده چې په مشرق او مغرب كې د رسول الله ﷺ چې يو امتي وي دده به په ما حق وي او بغير ددې چې هغه يې راڅخه وغواړي په ما يې وركول فرض او ضروري وي ؟

پدې خبره کې ده په ښه ډول ښکاره کړه چې د مسلمانانو بادشاه کېدل دده په وړاندې څه معنی .....

يو څه وخت چې تېر شو نو يې فکر وکاوه چې د مسلمانانو خلافت ډېر زيات سخت کار دی او بل زه خو داسې شوم لکه چې په مسلمانانو باندې تحميل شوی وم دوی خو زه پخپله خوښه امير نه کړم .

ددې امله يې ټول خلک را ټول کړل او اعلان يې ورته وکولو ورته ويل يې :

ای خلکو په ما باندې د خلافت بوج اچول شوی دی نه پکې زما رايه اخستل شوې ده او نه ما ددې خواهش کړی وو او نه زما د امارت په اړه د عامو مسلمانانو سره مشوره کړل شوې ده ددې امله زه تاسې ته اعلان کوم په ښه توګه واورئ ستاسې په غاړو کې چې زما د بيعت کوم طوق پروت دی زه پخپله هغه لتاسې څخه لرې کوم او زه تاسې ته له خپل بيعت نه ازادي ورکوم تاسې ته چې څوک ښه ښکاره کيږي هغه خپل خليفه جوړ کړئ .

ټولو خلکو په يوه اواز ورته وويل :

مونږ ته د خپل خليفه په توګه خوښ کړی يې او زمونږ همدا ته خوښ يې .

چې کله دی پوه شو چې په رښتيا هم د خلافت لپاره د خلکو زه خوښ يم نو يې ددې ذمه واري د اخستلو لپاره ځان تيار کړو او خلکو ته يې د مسلمانانو د حقونو او مسئوليتونو په اړه يو تقرير وکولو او په هغه تقرير کې يې خلکو ته وويل :

د رسول الله ﷺ نه وروسته هيڅ نبي نه راځي او نه د قران كريم نه وروسته دنيا ته كوم اسماني كتاب راځي كوم شي چې اوس حلال دي تر قيامته پورې به حلال وي او كوم شي چې اوس حرام ته تر قيامته پورې به حرام وي زه د حل او حرمت په اړه له خپله ځانه هيڅ ډول فيصله نشم كولى ، زه صرف د الله ﷻ د احكامو چلونكى يم ، زه كومه نوې خبر نشم را پيدا كولى او هېڅا ته دومره حق نشته چې خلک د هغه اطاعت پداسې حالت كې وكوي چې دده په اطاعت كې د الله ﷻ نا فرماني كيږي او هغه امير چې د الله ﷻ اطاعت كوي دهغه امير اطاعت كول په خلكو واجب دي او هغه امير چې پخپله د الله ﷻ نا فرماني كوي دهغه نا فرماني كول روا دي او دهغه اطاعت كول روا نه دي ترڅو چې زه د الله ﷻ د احكامو لپاره مطيع وم تاسې زما اطاعت وكوئ او كله چې خداى مه كړه زه بې لارې شوم بيا زما تابعداري په تاسې لازمه نه ده ستاسې په وړاندې زما هيڅ امتيازي حيثيت نشته ستاسې په شان زه هم يو عام شخص يم صرف دومره فرق دى چې الله ﷻ لتاسې نه زما په غاړه زيات مسئوليتونه را اچولي دي .

له مسلمانانو څخه جزيه اخستل

حجاج بن يوسف يو قانون جوړ کړی وو ددې لپاره چې د حکومت کارونه په سمه توګه په پوره پيمانه سره پر مخ ولاړ شي نو د مسلمانانو څخه به يې په يو نوم په بل نوم پيسې اخيستې چې د جزيې په ډول وې کله د ټېکس په نوم کله دې ماليې و غيره په نوم ددې بد تاثير دا وو چې هغه کسان چې غير مسلم دي هغوی فکر کاوه چې بيا د مسلمان کېدو څه فايده ؟ د رسول الله ﷺ په زمانه کې او له هغه نه وروسته دا دستور وو چې کافر ته به يې ويل : يا اسلام قبول کړه، يا جزيه ورکړه او يا جنګ ته تياره شه نو اوس د حجاج بن يوسف د قانون له مخې که مسلمان وې او که کافر چې ژندی وې نو جزيه به حکومت ته ورکوې نو کفارو به فکر کاوه چې اوس د دين د بدلولو څه ضرورت هغه کسان چې عيسايان او يا يهوديان دي هغوی به ويل چې د يهوديت يا عيسائيت او اسلام دواړو په حالت کې جزيه ورکول دي نو بيا خپل يهوديت يا عيسائيت ولې پرېږدو؟ ددې سره په اسلام کې د داخلېدونکو خلکو سلسله ډېره ورو او په ځينې ځايونو کې بالکل ودرېده کله چې د حضرت عمر بن عبدالعزيز دور شو هغه اعلان وکولو څوک چې اسلام قبول کړي د دوی نه به هېڅ ډول شی نه اخستل کيږي او په هېڅ نوم به هغوی نه مجبور کول کيږي چې حکومت ته څه ورکړي .

پدې اعلان سره يو ځل بيا خلکو د اسلام لور ته مخه کړه او په زرګونو کسان په اسلام کې داخليدل او له جزيې نه يې ځان خلاصولو تردې چې د مصر والي حضرت عمر بن عبد العزيز ته ليک ور وليږلو چې دا خو ټول خلک مسلمانان شول او ډير لږ خلک پاتې شول چې زه به اوس د دوی نه جزيه را ټولوم زما اوس دېته ضرورت کيږي چې زه قرض وکوم او د حکومت مصرف پوره کړم .

حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله په لنډو ټکو کې ورته ځواب وليکلو :

د مسلمانانو څخه جزيه په هر حالت کې بنده کړه په مسلمانانو جزيه نشته او هر وخت ياد ساته رسول الله ﷺ دنيا ته ددې لپاره راغلی وو چې خلکو ته هدايت وکووي ددې لپاره نه وو راغلی چې د خلکو څخه محصول ماليه او نور شيان را ټول کړي .

د جرم په شبهه کې چا ته سزا ورکول

د حضرت عمر بن عبد العزيز څخه وړاندې دا قانون عام شوی وو چې په چا باندې به صرف د کوم جرم ګمان کيدو نو را وبه نيول شو او سخته سزا به ورکړل شوه کله چې د حضرت عمر بن عبد العزيز وخت شو ده اعلان وکولو چې صرف هغه کس ته به سزا ورکول کيږي چې شرعي ثبوت وربانديې

پيدا شي په شک اوشبه او ګمان سره به هيڅ ته هم سزا نه ورکوله کيږي .
د موصل په علاقه کې به اکثر غلا ګانې کېدلې او هلته به جرمونه زيات وو د هغه ځای والي غساني حضرت عمر بن عبد العزيز ته و ليکل : که چېرته مونږ هغه کسان ونه نيسو په چا باندې چې زمونږ د جرم شک او هغوی ته مونږ سزا ورنه کړو نو دا خلک مونږ نشو سمولی او که مونږ شرعي ثبوت ته صبر وکوو هغه خو ډېر مشکل جوړيږي او مونږ نشو کولی چې رښتوني مجرمان د ثبوت سره ونيسو .
حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله ورته وليکل : کله چې قطعي شرعي ثبوت په لاس درشي نو خلک نيسه او سزا ورکوه که چېرته دا خلک په حق سره اصلاح نشي نو بيا به د دوی لپاره اصلاح نه وي .
په همدې ډول جراح بن عبد الله د خراسان حاکم هم حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله ته لېک واستولو چې پکې ليکلي يې وو:
دلته د خلکو رويه ډېره زياته خرابه ده دوی د دُرې او تورې نه بيغير نه سميږي که تاسې ته مناسبه ښکاره کيږي دوی ته د د سزا ورکولو اجازه وکوله شي .
حضرت عمر بن عبد العزيز ورته وليکل :
ستاسې دا وينا چې د خراسان خلک د دُرې او تورې نه بيغير نه سميږي بالکل غلطه ده دوی په عدل او انصاف سره هم سميږي ترڅو پورې چې کېدلی شي په دوی کې عدل او انصاف حاکم کړه دوی به پخپله سم شي.

يو وخت يو والي حضرت عمر بن عبد العزيز ته وليکل:

زمونږ د علاقې حکومتي ځايونه او لارې ترميم غواړي که ستاسې اجازه وي د بيت المال څخه به يې ترميم او اصلاح وکوو .

حضرت عمر بن عبد العزيز ورته وليکل :

ستاسې په ليک پوه شوم لکن د ختې ، خاورې او خښتې مينه بيا وروسته هم کېدلی شي چې زما دا خط تاته ورسيږي نو له هغه وخت نه په خپله ساحه کې د عدل او انصاف تعمير او قلا جوړه کړه او خپلې لارې د ظلم او ستم نه خلاصې کړه چې هموارې شي او خلک پکې هروخت له سکون او اطمنان سره سفر وکولی شي ځکه د خلکو خوشحالي د ښائسته تميرونو سره نه بلکه د عدل او انصاف د ژوند سره ممکنه ده .

د خپل قاتل سره رويه

د بني امية خلک د عمر بن عبد العزيز له عدالت او انصاف نه ډېر زيات په تنګ شول او د دوی تولې مزې اوس بندې شوې وې نو يې پدې اړه فکر کاوه چې دده څخه ځان څنګه خلاص کړي نو يې يو غلام ته زر ديناره ورکړل چې ده رحمه الله ته زهر ورکړي هغه دې کار ته تيار شو او په خوراک کې يې ورته زهر واچول چې هغه خپل کار وکولو نو دی رحمه الله وربانديې پوه شو غلام يې ونيولو او ورته يې وويل چې ولې؟

هغه ورته وويل ماته زر ديناره راکړل شوي دي .
حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله ورته وويل :
هغه زر ديناره ماته راوړه .
غلام هغه ورته راوړل حضرت عمر بن عبد العزيز رحمه الله هغه ورڅخه واخيستل او په بيت المال کې يې جمع کړل او غلام ته يې وويل پټ و تښته چې څوک دي هم ونهويني بس څه چې وشول هغه خو هسې هم وشول اوس زما له امله ته د مرګ په خوله کې ځان مه ورکوه بس و تښته .

رښتونی مفتي

حضرت يزيد بن حبيب رحمه الله رښتونی ديني عالم وو په دېني مسائلو کې يې د هېچا پرواه نه کوله حضرت عمر بن عبدالعزيز په خپل وخت کې د مصر مفتي مقرر کړو د عزت خاوند او دروند شخصيت وو د حق په وينا کې يې شهرت درلود او له چا څخه يې هم د حق په ويلو کې شرم نه کولو اکثر مشرانو بادشاهانو به چې خپل ځای ته ور وغوښت نه به ورتلو د مشرانو له مجلسونو څخه يې کرکه کوله او کله به چې چا وغوښتو نو ده به ورته وويل که ستاسي لما سره څه کار وي نو راشئ د فقير دروازه ستاسي په مخ خلاصه ده يوه ورځ چې دی بيمار شو پدې وخت کې د مصر والي حوثره بن سهيل دده پوښتنې ته راغلو او دده د حال د پوښتنې څخه وروسته يې ورسره خبري کولې

بيا يې ترې وپوښتل : د چا په جامو باندې چې د مياسې وينه پاتې شي مونځ ورسره کيږي؟

حضرت زيد بن حبيب رحمه الله مخ ترې بلې خوا ته واړولو او دده د پوښتنې ځواب يې ورته ونه ويلو .

حوثره بن سهيل حيران شو هغه هم نور څه ونه ويل .

کله چې دی پاڅېدو د تللو رخصت يې اخستلو حضرت زيد بن حبيب رحمه الله ورته په رعب کې وويل :

اى د الله ① بنده ته هره ورځ د الله د مخلوق نا روا وينې تويوې او اوس زما نه د مياسې د وينې په اړه پوښتنه کوې؟

حوثره بن سهيل دا خبره واورېده او هېڅ يې هم ونه ويل سر يې ښکته واچولو او دده له کوټې څخه ووتلو .

حضرت ابراهيم بن ميمون رحمه الله

کله چې د امويانو له کورنۍ څخه خلافت عباسيانو ته نقل کېدلو پدې مينځ کې د ابو مسلم خراساني کوښښ د يو پل حيثيت لري او ددې خلافت له يوې کورنۍ نه بلې ته ډېر په تکليف سره وشو او ډېرې زياتې وينې يې په قېمت کې مصرف شوې هغه کسان چې ابو مسلم خراساني پخپله قتل کړي دي او يا دده په مخ کې قتل شوي دي تعداد يې شپږو لکو کسانو ته رسيږي په جنګ کې وژل شوي ، ترور شوي او يا په زهرو سره پټ وژل شوي کسان به نور څومره وي اندازه معلومول يې مشکل وو په

هغه وخت کي يو لوى عالم وو حضرت ابراهيم بن ميمون رحمه الله د ښه علميت او ښه جرئت خاوند عالم وو دا يوازې هغه کس وو چې ابو مسلم خراساني ته يې راساً يوه خبره ښكاره كولى شول او هغه ته يې مخامخ ويلاى شول چې دا قتلونه بند كړه يو ځل چې هغه د ابو مسلم خراساني مجلس ته ورغلو هغه ته يې خبرې وكولې او په داسې جوش كې يې هغه ته خبرې كولې چې ابو مسلم خراساني صرف آورېدلې او هېڅ يې هم ويل نه غوښتل .

چې كله دده خبرې ختمې شوې ابو مسلم خراساني ورته وويل :

صحيح ده زه ستا په مطلب اوس پوه شوم اوس تاته د تللو اجازه ده .

آخر دا چې ابو مسلم خراساني دده له خبرو څخه په تنگ شو او دى يې بندي كړو لكن څرنگه چې حضرت ابراهيم بن ميمون رحمه الله د هر چا په زړه كې ځاى درلود او هر چا د يو ښه عالم په نوم پېژندلو نو په خراسان كې ټولو علماوو او ديني خلكو قيام وكولو او دى يې بېرته له بندېخانې څخه را خلاص كړو .

ابو مسلم خراساني پوه شو چې په راساً سره خو هغه نيول مشكل كار دى نو ښه به دا وي چې څه چل ورته جوړ كړو او قتل يې كړو پخپله يې يوه استفتاء وليكله چې ابو مسلم خراساني د زرگونو مسلمانانو قاتل دى او په ظلم كې يې مثال نشته كه داسې څوك پيدا شي چې دا قتل كړي دده مرگ ورته روا دى كنه؟

پدې استفتاء کې د ابراهيم بن ميمون څخه د حق خبرې غوښتنه شوې وه ده هم وربانديې د هيڅ خطر پروا ونه کوله او وربانديې ويې ليکل هو ! دده مرګ روا دی .
دا فتوی چې لاړه ابو مسلم خراساني ته ورسيده دی يې را وغوښتلو دی پوه شو چې دا ټول کوم پروګرام وو لکن بيا هم پښېمانه شوی نه وو پوهيدو چې کوم غلط کار مې نه دی کړی لکن د ښه بوی لرونکي شيان يې په کفن باندې ولګول او تر جامو لاندې يې کفن واغوست او دده مجلس ته حاضر شو پدې وخت کې يې هم ده ته نصحيت وکولو او خبرې يې ورته وکولې چې دا ظلمونه او قتلونه پرېږدي .
بيا ابو مسلم خراساني امر وکولو چې قتل يې کړئ او په کوهي کې يې واچوئ .

حق ويونکي علماء انعام نه اخلي

په عباسيانو خلفاوو کې يو ابو جعفر منصور هم وو اصلي نوم يې عبد الله وو دی هم ډېر ظالم انسان وو دده په مخ کې به يو يو زړور کس خبرې کولی شوې يو وخت ورته د علماوو او نېکانو يو وفد راغلو دی يې په ليدلو ددې امله خوشحال شو چې د دوی به څه دنيوي مشکل وي زه به يې ورته حل کړم او پدې سره به په خلکو کې زما ښه مخ پيدا شي او دا خو هغه خلک دي چې دوی خوشحال شي خلک ورسره خوشحال کيږي لکن دی هغه وخت

حيران شو چې په هغه وفد کې يو کس پاڅېدو او ده ته يې په خپل نوم ډېر بې تکليفه اواز وکولو او ورته ويل يې :

اى عبد الله ! الله ① تولـه دنيا تاته درکړېده څه برخه په دنيا کې مصرف کړه او د څه په بدل کې د ځان لپاره د آخرت غم هم وکوه هغه شپه هم در ياد کړه چې ته به په قبر کې کېښودل کېږې او هغه ورځ هم درته مخې ته کېږده چې شپه ورپسې نه راځي او ډېره اوږده ورځ به وي چې د قيامت ورځ ده .

داسې نورې ډېرې خبرې يې ورته کولې او ښه پوره نصيحت يې ورته وکولو او په هر اړخ يې خبرې ورته وکولې او ابو جعفر منصور پټه خوله ورته ناست وو او ددوى خبرې يې آورېدلې کله چې دده خبرې ختمې شوې ابو جعفر منصور امر وکولو دوى ته دې څه انعام ورکړل شي .

هغه کس ورته وويل څوک چې انعامونه غواړي يا يې انعام ته زړه کيږي هغه کسان د خليفه په وړاندې داسې د جرئت خبرې نشي کولى .

او د همدې خبرې سره د وفد ټول ملګري پاڅېدل او بهر ته روان شول ترې لاړل .

صرف په حقه فيصله کول

د ابو جعفر منصور عباسي د خلافت په زمانه کې په بصره کې د زمکې دعوه وه په فريقينو کې يو تاجر وو او بل يو غريب کس يې په مقابل کې وو پدې وخت کې د بصرې قاضي سوار بن عبدالله رحمه الله وو دا يو تقوى دار او پاک قاضي وو يوځه وخت دا دعوه روانه وه له دواړو اړخونو څخه ګواهان او شواهدې وړاندې کېدل چې د فيصلې وخت شو نو ابو جعفر منصور قاضي سوار بن عبد الله رحمه الله ته احوال ور ولېږه چې دا فيصله به د تاجر په حق کې کوې .

قاضي سوار بن عبد الله ته چې دا احوال راغلو نو يې ورته په ځواب کې وليکل ماته چې کوم شواهد په لاس راغلي دي دهغې له مخې چې زه دا فيصله کوم نو دا د هغه غريب کس په حق کې کيږي او زه د هغه رښتينو ګواهيو خلاف فيصله نشم کولی .

منصور بيرته احوال ور ولېږلو چې فيصله به د تاجر په حق کې کيږي .

قاضي ورته بيرته په سخته لهجه کې ځواب ور ولېږلو چې زه په هغه څه فيصله کوم چې کوم ماته حق ښکاره کيږي زه د تاجر په حق کې ددې زمکې فيصله نشم کولی .

ابو جعفر منصور چې پوه شو په قاضي باندې زما رعب هېڅ تاثير نه کوي نو يې خلکو ته وويل :

د الله ① شكر چې زما په بادشاهي كې داسې عدل او انصاف دى چې زما مقرر كړى قاضي د حق فيصلې د كولو په وخت كې زما پروا هم نه كوي .

د قاضي په اړه شكايت

د قاضي سوار بن عبد الله په اړه ابو جعفر منصور ته شكايت راغلو چې ده په يوه دعوه كې د يوې ډلې رعايت كړى دى او فيصله يې د هغوى په حق كې كړېده ابو جعفر نومړى قاضي خپل دربار ته ور غوښت چې پدې اړه ورسره خبرې وكوي هغه په مجلس كې ناست وو چې خليفه ابو جعفر منصور و پرنجېدو قاضي صاحب پټه خوله ناست وو خليفه ترې په غصه كې پوښتنه وكوله چې تا زما په پرنجېدو باندې يرحمک الله ولې ونه ويل ؟

قاضي صاحب ورته وويل : ځكه چې تا پخپله الحمد لله ونه ويل.

ابو جعفر منصور وويل : ما په زړه كې الحمد لله وويل .

قاضي صاحب ورته وويل : نو بيا به زه هم ووايم چې ما په زړه كې يرحمک الله وويل .

ابو جعفر منصور ورته وويل : ما ته د ځينې خلكو له خوا ستاسې شكايت شوى وو چې ده په فيصله كې د يوې ډلې رعايت كړى دى او فيصله يې د هغوى لوري ته كړېده بس اوس زه پوه شوم چې ته زما رعايت نه كوې نو د عامو خلكو رعايت به څنګه وكوې.

خليفه په محكمه كې

ابو جعفر منصور يو ځل د حج نه په بېرته ستنېدو كې په مدينه منوره كې پاتې شو يو څو غريبو اوښانو چلوونكو وربانديې دعوه وكوله چې څه حق يې وربانديې دى قاضي احوال ور ولېږلو او ابو جعفر منصور خليفه يې خپل د قضاوت دربار ته د يو مدعى عليه په شكل كې را وغوښت او كله چې دربار د قضاوت ته را ننوت قاضي ورته دومره اهميت وركړو لكه يو عام مدعى عليه ته يې چې وركوي او هېڅ ډول تعظيم يې ونه كړو .

له دواړو طرفونو څخه دليلونه وړانديې كول شروع شول بالآخره دهغه خلكو په مقابل كې د ابو جعفر منصور دلائل ډېر كمزوري وو نو د مديني منورې قاضي فيصله د هغه كسانو په حق كې وكوله او ابو جعفر منصور ته يې حكم وكولو چې د دوى مال او د دوى حق وركړه .

ابو جعفر منصور چې فيصله واورېده بې اختياره يې وويل جزاك الله .

او چې كله خپل دار الخلافة ته ورسېدو نو يې لس زره ديناره قاضي ته د انعام په شكل كې را ولېږل .

د خلکو سره د دوی د مرګ تعهد کول

د ابو جعفر منصور په زمانه کې د موصل خلکو تکراراً بغاوت کولو او حکومت به ورتلو هغوی به يې بېرته په زور سره ارام کول او د صلح تړون به يې ورسره کولو بل ځل چې د صلح تړون مات شو او هغوی بغاوت وکولو نو منصور ورسره په تړون کې وويل که دا ځل تاسې بغاوت وکولو نو ستاسې وينه به ماته روا وي بيا به ماته روا وي چې زه ستاسې قتل وکوم صحيح ده؟ دوی چې اوس بند راغلي وو او د اتفاق نه بغير يې بله لاره نه ليده ورسره يې ومنله چې هو صحيح ده.

بل ځل چې هغوی بيا بغاوت وکولو منصور غوښتل چې په هغوی پسې ورشي او ټول هلاک کړي نو يې مخکې ددې کار څخه دېته ضرورت وو چې دهغوی د مرګ لپاره څه شرعي جواز پيدا کړي نو يې علماء او فقهاء را غونډ کړل او دوی ته يې په داسې طريقه سره خبره وکوله چې دهغوی له خولې نه وربانديې هغه ځواب را وباسي چې کوم دده خوښ دی او دوی ته يې ډېرې خبرې وکولې او په آخري خلاصه کې يې ورته وويل:

آيا رسول الله ﷺ نه دي ويلي چې د ايمان خاوندان خلک د خپل شرط پابند وي او د خپل کړي تړون متابعت کوي؟ د موصل خلکو لما سره تعهد کړی وو که دا ځل دوی بغاوت وکوي نو د هغوی مرګ ماته روا دی او اوس دوی بغاوت کړی دی نو ددوی د

منلي شرط له امله اوس د هغوی وينه تويول ماته روا دي .
د فقهاوو په ټولي کې يو کس پاڅېدو او ويې ويل :
تاسې چې ددې خپلې معاهدې له مخې هرڅه وکوئ تاسې ته روا دي او اوس ددې تړون څخه وروسته د موصل د خلکو په اړه ستاسې اختيار دی .
په مجلس کې امام ابو حنيفه رحمه الله هم ناست وو لکن چپ وو او ابو جعفر منصور غوښتل چې دده نه داسې رايه واخلي چې دده شه وربانديې وشي نو يې له ده څخه پوښتنه وکوله چې پدې اړه ستاسې څه رايه ده ؟
امام ابو حنيفه رحمه الله ورته وفرمايل :
د موصل خلکو چې کوم شرط منلی وو دا د هغوی په اختيار کې نه وو چې تاسې ته د خپل مرګ اجازه درکړي او تا هم چې کوم شرط له دوی نه غوښتی وو دا کار ستا په اختيار کې نه دی ځکه د مومن مرګ صرف په دريو ځايونو کې روا کېدلی شي (چې مرتد شي، څوک قتل کړي، د احصان نه وروسته زنا وکوي) او دلته په هغه دريو صورتونو کې يو هم موجود نه دی نو ځکه دا شرط له اصل نه بې ځايه وو او ته هغه وژلی نه شې .
د ابو جعفر منصور پروګرام خراب شو او ټول خلک په حق پوه شول چې امام صاحب صحيح خبره وکوله نو ابو جعفر منصور خلکو ته وويل چې ځئ تاسې اوس تللی شئ او امام ابو حنيفه رحمه الله ته يې وويل چې تاسې به پاتې شئ .

يو څه وخت وروسته يې هغه په داسې حالت کې چې يوازې وو خپل مجلس ته ور وغوښت ورته يې وويل :
فتوى ستاسې صحيح ده لکن داسې فتوى ورکول نه وو په کار په کومه کې چې د خليفه توهين وشي او د باغيانو تائيد وي ته له کوم ځاى نه چې راغلى يې نور هلته خپل ملک ته لاړ شه ....

د بدلون څخه عبرت واخلئ

د امويانو د آخري خليفه مروان مېرمن مزنه يو ځل په ډېر خراب حالت کې د مهدي د خلافت په دروان کې دربار ته راغله پهره دارانو د ننه له تللو څخه منع کړه لکن د مهدي ميرمن خيزران ته چې معلومه شوه يوه ښځه داسې ښکاره کيږي چې د کومې شريفې کورنى څخه ده بهر په دروازه کې ولاړه ده نو يې خپل دربار ته ور وغوښته .
مزنه پدې وخت کې په ډېرو زړو جامو کې وه چې پيوندونه پکې لګېدلي وو او ډېره د فقر په حالت کې ولاړه وه خيزران ورڅخه پوښتنه وکوله څوک يې؟
دې ورته وويل :
د بنو اميه د آخري حکمران مروان بن محمد مېرمن يم د زمانې بدلون مې دا حال کړى دى زما په ځان چې کومې جامې ښکاره کيږي دا مې هم خپلې نه دي له بل چا څخه مې په سوال را اخستې دي حالاتو دې حد ته را وستلي يو لکن اوس مو هم

خپل شرافت ساتلی دی او د خلکو په سترګو کې مو خپل وقار دېته نه پرېږدي چې د عامو خلکو په وړاندې خپل د سوال لاس اوږد کړو ددې لپاره ستاسې خدمت ته راغلم چې تاسې هم زمونږ د حال نه عبرت واخلئ او زمونږ سره څه مرسته وکوئ .
د مزنه تقرير په خېزران باندې داسې تاثير وکولو چې د هغې له سترګو نه يې اوښکې روانې کړې او ډېر زيات تاثير يې وربباندې وکولو لکن په دربار کې چې يوه بله زړه ښځه وه زينب نوم يې وو مزنه ته يې خبرې شروع کړې او په تېر وخت کې د ژوند د څرنګوالي په اړه يې پېغورونه ورکول او د دوی مزې يې ور په زړه کولې
مزنه په ډېره نا اميدي کې ورته وويل :
زمونږ دا اوسنی ژوند د هماغه وخت نتيجه ده لکن تاسې اوس د الله نه وډار شئ زمونږ د حال نه عبرت واخلئ او داسې رويه مه کوئ د کومې رويې له امله چې مونږ دې حالت ته را ورسېدو .
پدې خبرو کې مزنه سخت وژړل او په ژړا کې ولاړه وه .
خيزران خدمت ګارانو ته حکم وکولو چې مزنه ته ښکلې جامې راوړي او جامې يې وربدلې کړي .
د شپې يې چې مهدي ته دا واقعه واوروله هغه ورته سخت وژل او بيا يې مزنه ته وويل راځه مونږ به درته د محل په يو طرف کې ځای درکړو همدلته ژوند کوه هغه بيا هماغلته اوسېده او د هارون رشيد په وخت کې په حق ورسېده .

د قضاوت د وظيفې څخه تېښته کول

حضرت سفيان ثوري رحمه الله هغه فقيه او عالم وو چې د بادشاهانو له محفلونو او دهغوى له مجلسونو څخه يې کرکه کوله او عاجزي او فقيري يې خوښوله دده په وخت کې خليفه مهدي بن منصور ډېر کوښښ کولو چې دده سره ووينې لکن دده په طبيعت کې د مشرانو خلکو او حاکمانو څخه کرکه موجوده وه او نه يې غوښتل چې دهغوى په مجلسونو کې خپل وخت ضائع کړي يو ځل چې د مهدي بن منصور کسانو چېرته ګير کړو او مجبور يې کړو چې د دوى سره دربار ته لاړ شي دربار ته خو راغلو لکن د دربار ادبونه يې هېڅ هم په ځاى نه کړل صرف سلام يې واچولو او په يو طرف کې غلى کېناستو .

مهدي بن منصور خليفه ورته ويل :

ته هسې زما څخه لرې لرې ګرځې سره ددې چې ته پدې پوهېږې چې زه تاته هېڅ ډول ضرر نه رسوم اوس وګوره زما په دربار کې يې که زه څه حکم وکوم هماغه به په ځاى کيږي .

سفيان ثوري رحمه الله ورته وويل :

که ته زما په اړه هر څه حکم وکوې همداسې حکم به الله ستا په اړه کوي کوم چې د حق او باطل فيصله کوي .

ددې خبرې په آورېدو سره د شاهي دربار د محافظينو مشر ربيع د سفيان ثوري رحمه الله په

اړه څه ګستاخي وکوله او بد الفاظ يې وويل او د ثوري را وېستلو اجازه يې و غوښته .
مهدي بن منصور هغه تحديد کړو .
بيا يې ده ته ليک ورکړو چې په هغه ليک کې دا حکم وو چې د نن نه وروسته حضرت سفيان ثوري رحمه الله د کوفې قاضي دی او داسې قاضي به وي چې دده په فيصلو کې به د هېچا د خبرې ځای نه وي او نه به څوک دده په کار کې مداخله کوي ده خو په دربار کې دا ليک واخيستو چې بهر ته را ووتلو هغه ليک يې را وويستلو او ويې شکولو ټوټې يې د دجلې په سيند کې خوشې کړې او ځان يې داسې پټ کړ چې د مهدي بن منصور د خلافت تر پای پورې بيا چا پيدا نه کړو .

ای الله ① د محمد ﷺ د امت ساتنه وکوې

مهدي چې عباسي خليفه وو دده د خلافت په دوران کې يوځل سخت طوفان راغلو چې خلک ډېر زيات وډار شول او هرچا دا فکر کاوه چې قيامت شو او خلکو ټولو چيغې وهلې د خليفه مهدي يو غلام چې حسن نوميده ويل زه پدې وخت کې په خليفه پسې ګرځېدم چې هغه به اوس چېرته وي آخر مې د محل په يو طرف کې پيدا کړو چې سر يې په سجده ايښې وو او ويل يې :
ای الله ① ! د محمد ﷺ د امت ساتنه وکوه ...

اى الله ① زمونږ دښمنان زمونږ په هلاکت باندې مه خوشحال کوه . . .
اى الله ① که چېرته دا عذاب زما د ګناهونو له امله را پورته شوى وي زما توبه ده دادى تندى مې ستا په وړاندې ايښى دى .

د بادشاهي قېمت صرف يو ګېلاس اوبه

هارون رشيد يو ځل د څښلو اوبه وغوښتې پدې وخت کې دده په دربار کې مشهور عالم ابن سماک رحمه الله هم موجود وو هارون رشيد چې اوبه څښلې حضرت ابن سماک رحمه الله ورته وويل :
و دريږه که دا اوبه لتا څخه منع کړل شي ددې په بدل کې ته څه ورکولو ته تيار يې؟
هارون رشيد ورته وويل : کله چې انسان سخت تږى شي نو د تندې د ختمولو لپاره که په يوه پياله اوبو باندې نيمه بادشاهي هم ځي نو انسان ورته تياريږي .
چې کله يې اوبه وڅښلې بيا ابن سماک رحمه الله ورته ويل که چېرته دا اوبه ستا په بدن کې په کوم ځاى کې بندې شي او بهر ته ونه وزي ددې لپاره ته څه ورکولو ته تيار يې چې ستا له بدن څخه دا اوبه وويستل شي ؟
هارون رشيد ورته وويل په داسې حالت کې خو که زما د ټولې بادشاهي ورکولو ته ضرورت شي نو وربه يې کړم .
بيا ابن سماک ورته ويل :

هغه بادشاهي چې قېمت يې صرف يو ګېلاس اوبه وي
په هغې باندې ددومره کبر کولو څه ضرورت دی؟
له الله ① نه وېره وکوئ او د الله ① له مخلوق سره
ښه رويه کوئ په خلکو رحم کوئ دا بادشاهي او
واکمني هېڅ شی نه دي ...
په هارون رشيد باندې دې خبرو ډېر زيات تاثير
وکولو او تر ډېره وخته يې سر ښکته کړی وو او
ژړل يې ...

هارون رشيد ته د فضيل بن عياض رحمه الله نصيحت

هارون رشيد يو ځل د خپل وزير فضل برمکي سره په يوځای د فضيل بن عياض رحمه الله ملاقات ته ورغلو دوی چې د هغوی دروازه و ټکوله فضيل رحمه الله د ننه خوا څخه اواز وکولو څوک يې؟
فضل برمکي وزير ورته وويل:
امير المومنين راغلی دی .
فضيل بن عياض رحمه الله ورته وويل : امير دلته څه کوي زه خو اوس د هغه پزيرايي او استقبال نشم کولی او نه زه هغه ته د هغه د شان مطابق مېلمستيا ورکولی شم پدې وخت کې هارون رشيد او وزير يې دواړه د ننه ور ننوتل دده سره په عاجزي کې کېناستل او بيا يې ده ته وويل :
مونږ ته څه نصيحت وکوئ.
فضيل بن عياض رحمه الله ورته وويل :

کله چې حضرت عمر ❽ خليفه شو هغه فکر وکاوه چې زما په غاړه اوس ډېر مسئوليتونه شول او د هغه مسئوليتونو د پوره کولو لپاره يې په ځان شپه او ورځ يوه کړه او خدمت يې شروع کړو او بيا به يې هم د الله په وړاندې ژړل چې لما سره به څه کيږي ... اوس ای هارونه ته خو نه دومره څه کولی شي لکه هغه چې وکول او نه ته دومره تکړه يې تا کله فکر کړی دی چې لتا سره به څه کيږي؟

د هارون رشيد په زړه دي خبرو ډېر تاثير وکولو او ورته يې وويل : لږ نور نصيحت هم راته وکوه .

فضيل بن عياض رحمه الله ورته وويل :

د الله ① نه وډار شه او هغه ته د ځواب ورکولو لپاره داسي ځان تيار کړه لکه له بل چا څخه چې غواړې چې ستا په وړاندي بايد ځواب ورکولو ته تيار اوسي د قيامت په ورځ به لتا څخه د يو يو کس په اړه پوښتنه کيږي که ستا د حکومت په دور کې يوه بوډۍ ښځه وږې ويده شوې وي د هغې په اړه به هم لتا څخه پوښتنه کيږي .

هارون رشيد چې د فضيل بن عياض رحمه الله نصيحت يې په غور سره آورېدو له سترګو څخه يې اوښکې رواني وې وزير فضل بن يحيی برمکي حضرت فضيل بن عياض رحمه الله ته وويل اوس نصيحت بس کړه تا خو امير المومنين په ژړا باندي مړ کړو فضيل رحمه الله ورته وويل : ما خو نه دی مړ کړی لکن تا او ستا په شان نورو خلکو چې دده په خوا کې دي تاسي دی هلاکت ته نيږدي کړی دی.

هارون رشيد فضيل رحمه الله ته وويل كه په تا باندې د چا څه قرض وي مونږ ته ووايه چې خلاص يې كړو .

فضيل رحمه الله ورته وويل : په ما باندې د الله ① قرض دى دهغې په اداء كولو كې لما سره څوك هم مرسته نشي كولى .

هارون رشيد د زرو اشرفيو يوه خلطه ورته وړاندې كړه ورته يې وويل دا خالص حلال مال دى قبول يې كړئ .

فضيل رحمه الله ورته وويل افسوس چې زما نصيحت تاته هيڅ فايده ونه كوله دا مال ته هغه چا ته وركړه چې دهغه ورته ضرورت وي زما ورته ضرورت نشته ددې خبرې سره يې هغوى دواړه رخصت كړل او دروازه يې ورپسې پورې كړه .

امير المومنين او عام يهودي په يو ځاى دريدل

امام يوسف رحمه الله د هارون رشيد په وخت كي قاضي وو پداسي حال كي چي يو يهودي په امير المومنين هارون رشيد باندي دعوه وكوله نو امام يوسف رحمه الله هغه يهودي او هارون رشيد دواړه عدالت ته را وغوښتل يهودي په داسي حالت كي چي ددينه ډاريدو چي د امير المومنين سره مي دعوه روانه ده نو بي زړه وو او كله چي عدالت ته راغلل د قاضي په وړاندي يهودي لړ وروسته ولاړ وو او هارون رشيد قاضي صاحب ته نيږدي ولاړ وو امام ابو يوسف رحمه الله ورته وويل را وړاندي شه دا محكمه ده دلته صرف د شرعي قانون درناوى كيږي هارون رشيد پدي ځاى كي ستا مدعي عليه دى د هغه سره په يو ځاى ودريږه .

او دواړه يي څنګ په څنګ سره و درول او بيا يي ددوى په مينځ كي ګواهان او دليلونه اوريدل شروع كړل .

رښتونی انصاف

په عباسيانو خليفه ګانو کې هشام بن عبد الرحمن ډېر د قدر وړ خليفه وو هغه يوه ورځ په بازار کې په داسې حالت کې تېرېدلو چې يو کس د کومې ساحې د والي نه شکايت له ځان سره راوړی وو چې هشام بن عبد الرحمن ته ئې رسول غوښتل لکن په مخه کې هغه پوليسو حصار کړو او تر هشام پورې يې ور پرې نه ښودو او يو پوليس مشر هغه له ځان سره خپل کور ته روان کړو او په کور کې يې خوشحال کړو او په پټه طريقه سره يې د هغه والي او دده په مينځ کې روغه وکوله او شکايت يې ورته ختم کړو يو څه وخت وروسته هشام ددېنه خبر شو چې يو فريادي راغلی وو او ترما پورې له رسېدو مخکې پوليسو ګرځولی وو پدې خبر هغه سخت غصه شو .. هغه ته وويل شول چې که تر تا پورې را ونه رسېدو هم لکن دهغه تسلي او اطمنان وشو او هغه خوشحال بېرته ستون شو لکن دده تسلي نه کېده او دې واقعې ته يې پوره توجه واوښته هغه وويل ترڅو چې په ظالم باندې د مظلوم حق ثابت نه کړل شي او د هغه څخه وانه خستل شي د مظلوم حق نه پوره کيږي او دېته انصاف نه وايي ددې امله يې له سر نه په هغه غريب شکايت کونکي پسې احوال ور ولېږلو او خپل دربار ته يې را وغوښت او په کوم والي يې چې دعوه وه هغه يې هم خپل دربار ته را وغوښت او

د دوی په مینځ کې یې د انصاف نه ډکه فیصله وکوله او بیا یې د الله ① شکر وویستلو .

باطل انسان ګونګی کوي

په عباسي خلفاوو کې مامون د ښه عدالت خاوند وو او ده به په هفته کې یوه ورځ درلوده چې پدې ورځ عوام خلک دده محل ته ورتلی شول او ده ته یې خپل مشکلات ویلی شول او ده به په ورین تندي سره د خلکو مشکلات آوریدل او فکر به یې پرې کولو او کوم به چې د حل کېدو وړ وو په هماغه ځای یې ورته حل کول یوه ورځ یوه زړه بوډۍ ښځه دربار ته راغله او دده په زوی عباس باندې یې څه دعوه وکوله ده خپل زوی دربار ته را وغوښت او د مدعی علیه په حیث یې د بوډۍ سره ودرولو د خلیفه زوی به ورو ورو په ادب سره خبرې کولې او زړې ښځې په زوره چیغې وهلې په دربار کې حاضر وزیر احمد بن ابي خالد زړې ښځې ته وویل چې دلته څوک چیغې نه وهي ورو ورو خبرې کوه په اطمنان سره ته پدې وخت کې د امیر المومنین سره خبرې کوې امیر المومنین ته خلک ورو ورو خبرې کوي .

مامون خپل وزیر ته وویل : دا پرېږده چې په خپله طبعه خبرې وکوي دا حق دی چې دا یې په خبرو راوستلې ده او عباس چې په باطله دی هغه باطل ګونګ کړی دی ددې اواز ځکه پر هغه باندې تېز دی .

کله چې د فيصلي وخت شو مامون د خپل زوی په خلاف او د زړې ښځې په حق کې فيصله وکوله او يو کس يې مقرر کړو چې د زړې ښځې حق ورته د عباس څخه واخلي .

د مسلمانې ښځې فرياد

يو ځل په اندلس کې د اموي خليفه حکم بن هشام په زمانه کې د وادي الحجاره نومي ځای سره نېږدې د عيسايانو يوې ډلې د مسلمانانو په يوه سفري قافله باندې چاپه واچوله په قافله کې شريک کسان د حمله کونکو په نسبت سره ډېر کم وو او لږ اسلحه ورسره وه د يو څه مقاومت څخه وروسته ټول کسان په شهادت ورسېدل او په قافله کې يوه زړه ښځه وه هغه يې ژوندی ونيوله او ټول مال يې چور کړو زړې ښځې ډېر فرياد وکولو لکن د ظالمانو په وړاندې ددې فرياد هېڅ ځای ونه نيولو د مسلمان حاکم په نوم يې اوازونه وکول او په چيغو چيغو کې يې مرسته غوښته لکن هېڅ هم نه کېدل .
دربار ته يو شاعر عباس اندلسي راغلو او يوه قصيده يې د خليفه په وړاندې وويله په هغه قصيده کې يې وويل ما د يوې داسې ښځې اواز اورېدلی دی چې په چغو او فرياد کې يې خليفه ته اواز کولو او دده مرسته يې غوښته .
قصيده ختمه شوه د شاعر نه يې دده د شعرونو د مطلب پوښتنه وکوله هغه شاعر عباس اندلسي ورته ټوله قصه وکوله خليفه سم د لاسه د جنګ لپاره

تيار شو او د جهاد اعلان يې وكولو او د فوځ سره هغه ځاى ته ورغلو چېرته چې حادثه شوې وه او له هماغه ځاى څخه د عيسايانو په آباديو باندې ورغلو ډېرې قلاګانې يې ورانې كړې او څوك به چې مخې ته ورته وتلو دوى به وژل او ډېر كسان يې بنديان كړل په بنديانو كسانو كې ښځې هم شاملې وې او ډېر زيات كسان وو چې كله عيسايانو سوال او زاري شروع كړه چې د دوى بنديان دې ور خلاص كړل شي نو اسلامي خليفه ورته وويل هغه ښځه چې تاسي بېولې ده اول هغه را خوشې كړئ .

كله چې هغه راغله نو خليفه ورته ويل : په تا چې كوم ظلم شوى وو دهغه سزا دوى ته پوره وركړل شوه او كنه؟

هغې ښځې ورته وويل : هو! امير المومنين .

ددې ښځې په هو! سره د امير المومنين غصه سړه شوه .

او فوځونو ته يې بېرته د ستنېدلو حكم وكولو .

ما او خپل ځان په اور كې مه اچوه

حضرت عطاء بن يسار رحمه الله جليل القدر تابعي او د ښې ژبې خاوند تقوى دار واعظ وو او متعدد احاديث يې د امهات المومنين ، زيد بن حارث، ابي هريره ، عبد الله بن عباس ﷺ نه روايت كړي دي يو ځل دى رحمه الله او دده ورور سليمان بن يسار رحمه الله د مدينې منورې نه د حج په نيت را

ووتل او څه ملګري ورسره وو تردي چې ابواء سيمې ته را ورسېدل هلته د دوی يو خالي کور وو هلته يې دمه وکوله حضرت سليمان او ملګري يې لاړل څه کار يې وو او حضرت عطاء په مانځه باندې ولاړ پاتې شو چې يوه ښائسته کوچی ښځه راغله ورته و درېده چې کله دی په مانځه کې پوه شو څوک ماته انتظار کوي نو يې مونځ لنډ کړو او ختم يې کړو بيا يې ورڅخه پوښتنه وکوله چې څه حاجت دی دی؟
هغې ورته وويل : هو
حضرت عطاء رحمه الله ورته وويل : وايه څه شی دې په کار دي؟
ښځې ورته ويل : ته مې په کار يې ... زما خاوند نشته او سړي ته مې ضرورت دی ....
ده ورته وويل : څه لاړه شه مه ما په اور کې سوزوه او مه خپل ځان مونږ مسلمانان يو او دا کار زه نشم کولی .
ښځې بيا ورته ټينګار وکولو ...
حضرت عطاء رحمه الله ورته په ژړا شو او ويل يې څه لما څخه څه لما څخه لاړه شه ...
چې دده ژړا زياته شوه ښځې هم ورسره ژړا شروع کړه دهغې زړه هم نرم شو ...
پدې وخت کې يې ورور سليمان هم را وګرځېدو چې ويې ليدل ورور يې ژاړي او ښځه يې مخې ته ناسته ده هغه هم ژاړي نو د ورور د زيات احترام له امله يې نشوای کولی چې له هغه څخه پوښتنه وکوي چې تاسې ولې ژاړئ يو څه لحظه يې دواړو ته کتل بالآخره دی هم په ژړا شو پدې کې

يې نور ملګري هم له بهر نه راغلل هغوی هم چې دا حالت کتلو نه پوهېدل چې دا خلک ولې ژاړي لکن زړه به يې نرم شو هغوی به هم ژړل بغير ددينه چې د ژړا په لامل باندې پوه شي ...
ښځه په همدې ژړا کې پاڅېده او ووتله ...
دا وخت تېر شو د حضرت عطاء رحمه الله د احترام له وجې نه چا هم دده څخه پوښتنه نه کوله ...
يو څه وخت تېر شو چې يوه شپه دوی دواړه په يو ځای کې ويده وو چې حضرت عطاء رحمه الله په ژړا کې را ويښ شو او بيا يې هم ژړل نو ورور حضرت سليمان بن يسار رحمه الله ورڅخه پوښتنه وکوله ولې ژاړې؟
حضرت عطاء رحمه الله ورته ووېل : يو خوب مې ولېدو.
حضرت يسار ورڅخه پوښتنه وکوله: څنګه خوب وو چې ته يې وژړولې؟
حضرت عطاء ورته ووېل : په يو شرط ترڅو چې زه ژوندی وم دا خوب به ته هېچا ته نه وايې .
حضرت يسار ورته ووېل : صحيح ده ستا شرط منظور دی .
ده رحمه الله ووېل : خوب مې لېدو چې حضرت يوسف ⌛ وي ډېر ښائسته وي زه ورته ګورم ما چې دهغه ښائست ولېدو ورته ومې ژړل ده ⌛ راته وکتل او بيا يې راته ووېل :
ای سړيه ولې ژاړې ؟
ما ورته ووېل : مور پلار مې لتا زار شه ته راته ياد شوې او ستا واقعه د عزيز مصر له ښځې سره او ستا امتحان او بيا د حضرت يعقوب ⌛ نه

ستا جدايي دا هرڅه راته ياد شول او ويې ژړولم .

يوسف ⌛ راته وويل : ته هغه کس ته حيران نه شوې چې د ابواء په مقام کې ورته ښځه راغلې وه؟ زه پوه شوم چې دده ⌛ مطلب زه وم نو ژړا راغله او را ويښ شوم .

حضرت سليمان بن يسار رحمه الله ورڅخه وپوښتل : وروره دهغې ښځې څه قصه وه چې زه در ننوتلم تاسې دواړو ژړل؟

بيا حضرت عطاء بن يسار رحمه الله ورته ټوله قصه وکوله او ترڅو چې حضرت عطاء رحمه الله ژوندی وو حضرت يسار دا قصه چا ته نه کوله .

په الله باندې توکل

حضرت طاوس بن کيسان رحمه الله د حضرت عبد الله بن عباس له شاګردانو څخه دی او د صحيح بخاري او مسلم په کتابونو کې له ده څخه روايتونه شوي دي دی فرمايي :

زه مکې مکرمې ته د عمرې لپاره راغلم عمره مې وکوله او د مقام ابراهيم سره مې دوه رکعته مونځ وکولو او کېناستم يو لوري بل لوري ته مې کتل چې يوه ډله خلک مې ولېدل سلاح مې وليده ، توري نيزې او نور شيان وو چې ومې کتل حجاج بن يوسف حرم ته راغلو او حجاج بن يوسف هغه کس وو چې په ظلم کې يې يو ځانګړی شهرت درلود .

زه په خپل ځای کېناستم يو غريب سړی راغلو طواف يې وکولو بيا راغلو چې د مقام ابراهيم سره مونځ وکوي د دوی سره په خوا کې را تېرېدلو چې څه جامه يې د حجاج بن يوسف د باډيګارډ په نيزه کې بنده شوه چې بېرته خلاصه شوه هغه په زوره زوره وشورېده او په حجاج بن يوسف باندې ولګېده حجاج ده ته وکتل ورته يې وويل :

ته څوک يې؟

هغه کس ورته وويل : مسلم يم

حجاج: د کوم ځای يې؟

هغه کس : د يمن يم

حجاج : زما ورور څنګه وو؟ (پدې وخت کې د يمن والي دده په شان ظالم انسان دده ورور محمد بن يوسف وو)

هغه کس: زه چې راتلم نو ښه چاغ تکړه او تيار وو .

حجاج : د صحت پوښتنه يې لتا څخه نه کوم د کار پوښتنه يې کوم د عدالت پوښتنه يې کوم .

هغه کس : زه خو چې راتلم ظالم او جابر وو .

حجاج: ته نه يې خبر چې هغه زما ورور دی.

هغه کس : ته څوک يې؟

حجاج : زه حجاج بن يوسف يم .

هغه کس : ولې ستا څه ګمان دی هغه ستا په وجه تر دې ډېر معزز دی څومره چې زه د الله په برکت او د الله په نوم سره معزز يم .

طاوس رحمه الله فرمايي ما چې دده دا خبره واورېده په بدن مې وېښته ټول نېغ ودرېدل .

حجاج ورته هېڅ هم ونه ويل او پرې يې ښودو چې لاړ شي ځکه هغه صرف په الله باندې توکل کړی وو او په هغه باندې له توکل نه وروسته يې خبرې کولې .

په ليک کې عجيبې پوښتنې

هِرقل حضرت معاويه ❽ ته ليک را لېږلی وو په هغه ليک کې يې لاندې پوښتنې ورڅخه کړې وي .

- شی څه شی دی؟
- لا شی څه شی دی؟
- هغه کوم دين دی چې دهغه نه بغير الله بل دين نه قبلوي؟
- د مانځه کيلي څه شی ده؟
- د جنت نيالګی څه شی دی؟
- د هرشي مونځ څه شی دی؟
- هغه کوم څلور شيان دي چې ژوندي وو لکن د مور ګېډې ته نه دي تللي او نه د پلار له ملا څخه راوتلي دي؟
- هغه څوک وو چې پلار يې نه وو؟
- هغه څوک وو چې مور يې نه وه؟
- هغه څوک وو چې قبر يې دی په خېټه کې د ننه ګرځولو؟ (دی په قبر کې وو او قبر يې ګرځېدو)
- هغه کومه زمکه ده چې په ټول عمر صرف يو ځل لمر پرې لګېدلی دی؟

- هغه څه شی دي چې صرف يو ځل له خپل ځای نه بې ځايه شوي دي؟
- هغه کوم بوټی دی چې بيغير د اوبو څخه را ټوکېدلی وي؟
- هغه کوم شی دی چې تنفس کوي او روح پکې نه وي؟
- نن څه شی دی؟
- پرون څه شی دی؟
- سبا څه شی دی؟
- بله ورځ څه شی دی؟

حضرت معاوية ❽ ته چې دا ليک راغلو هغه حضرت عبد الله بن عباس ❽ ته ور ولېږلو او هغه ډېر بې تکليفه ټولو سوالونو ته په لاندې ډول ځوابونه وويل :

- شی اوبه دي الله تعالی فرمايي و جعلنا من الماء کل شی حی .
- لا شی دنيا ده ځکه دا را ښکاره شي د يو چا لپاره او بېرته تري ورکه شي .
- هغه يوازينی دين چې الله ① ته د قبول ور دی هغه اسلام دی .
- د مانځه کيلی الله اکبر دی .
- د جنت نيالګی : سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله ولا حول ولا قوة الا بالله
- د هرشي مونځ : سبحان الله و بحمده دی .

- هغه څلور شيان چې ژوندي دي لکن د پلار له شا څخه نه دي وتلي او نه د مور له ګېډې نه هغه په لاندې ډول وو
  - ✓ حضرت آدم ⌛
  - ✓ حضرت حواء عليها السلام
  - ✓ د صالح عليه السلام اوښه
  - ✓ د حضرت اسمعيل عليه السلام په ځای حلال شوی پسه
- هغه سړی چې پلار يې نه وو حضرت عيسى عليه السلام وو.
- هغه سړی چې مور يې نه وه حضرت آدم عليه السلام وو.
- هغه سړی چې خپل قبر دی په خېټه کې ګرځولو هغه حضرت يونس عليه السلام وو ماهي تېر کړو او ګرځولو يې .
- هغه زمکه چې صرف يو ځل لمر پرې لګېدلی وو هغه د بحر مينځ وو يو ځل د بني اسرائيلو لپاره اوبه ترې لرې شوې او چې هغوی تېر شول بېرته اوبه سره ورغلې .
- هغه شی چې صرف يو ځل له خپل ځای نه بې ځايه شوي دي دطور سيناء غر دی الله تعالى فرمايي :

وَإِذْ نَتَقْنَا الجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

ترجمه : او درياد کړه هغه وخت چې مونږ د دوی د پاسه د طور غر پورته کړ لکه دا چې د دوی په

سر باندې سيورى وي او دوى فكر وكاوه چې دا اوس په دوى باندې واقع كېدونكى دى او دوى ته وويل شول واخلئ هغه څه چې تاسې ته دركول كيږي په قوت او زور سره او پند واخلئ په هغه څه چې پدې كې دي ښايي چې تاسې وډار شئ .

- هغه بوټى چې د ابو څخه بغير را ټوكېدلى دى د يقطين بوټى دى چې په يونس ⌛ باندې را شين شوى وو .
- هغه شى چې تنفس كوي او روح پكې نشته هغه سهار دى الله ① فرمايي (و الصبح اذا تنفس) يعني زما د قسم وي په سهار كله چې هغه تنفس وكوي .
- نن ورځ عمل دى
- پرون عبرت دى
- سبا اجل دى
- بله ورځ اميد دى .

هغه کسان چې پښې غزولی شي لاس نه غزوي

ابراهيم باشا د شام يو ظالم او جابر خليفه وو په مصر کې مسجد اموي ته په داسې وخت کې ننوتلو چې هلته الشيخ سعيد الحلبي رحمه الله د مانځه نه وروسته کسانو ته ديني درس ويلو او ابراهيم باشا د شيخ رحمه الله په خوا کې نېږدې تېر شو شيخ صاحب پدې وخت کې پښې غزولې وې د حاکم له ورتلو سره هغه بالکل ونه ښورېدو او نه يې د کيناستلو طريقه بدله کړه او نه يې هغه ته کومه توجه ورکړه او پدې وخت کې چې خليفه ووتلو نو شيخ صاحب هم پوه شو چې زما پښې غزولو په هغه باندې بد تاثير وکولو نو دا خبره شيخ صاحب هم په خپل زړه کې نوټ کړه .

ابراهيم باشا بن محمد علي د مصر موجوده حاکم وو نو پدې کار سره ډېر زيات غصه شو او فکر يې کولو چې د شيخ سره بايد څه وکوي چې څه نا څه سزا ده ته بايد ورکړي شاوخوا ته يې منافقين را ټول شول او دی يې شيخ ته نور هم په غصه کړو او دهغه سره څه نا څه کولو ته يې دی را وپارولو ده امر وکولو چې شيخ ونيسئ او زما مجلس ته يې حاضر کړئ .

پدې وخت کې چې فوځيان په شيخ پسې په داسې حالت کې ورتلل چې غوښتل يې هغه په ځنځيرونو تړلی راولي حاکم خپله رايه بدله کړه او ويې ويل چې ښه داده چې زه ده ته مال ور ولېږم چې

کله هغه مال دی قبول کړي پدې سره به دوه کارونه وشي يو خو به دا وي چې دده په زړه کې به زمونږ دوستي راشي او بل به دی د خلکو په نظر کې ښکته شي چې دا خو هغه کس دی چې بادشاه ورته لويې لويې تحفې را لېږي نو بيا به يې خلک هغه خبرې نه مني چې د حکومت په خلاف يې کوي ..

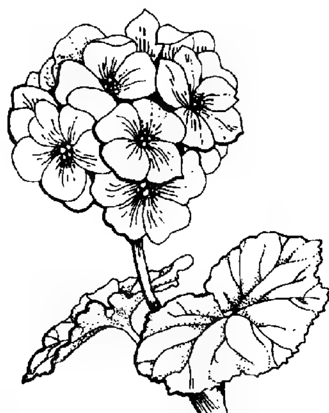
نو يې خپل وزير ته وويل چې دا زر طلائي ليرې يوسه او شيخ ته يې په داسې حالت کې ورکړه چې دهغه ټول شاګردان يې ووينې .

وزير لاړو جومات ته ور ننوت نو په لوړ اواز يې خبرې وکولې او ويې ويل :

دا زر طلائي ليرې دي جناب باشا صاحب تاسې ته ددي لپاره رالېږلي دي چې پدې سره به تاسې خپل حاجتونه پوره کړئ .

ده وزير ته وکتل او په پوره اطمنان يې ورته وويل :

بچيه دا د جناب پيسې دې يوسه او ورته ووايه هغه کسان چې پښې غزوي هغه لاسونه خپل نه غزوي .

په حسابي کارونو کې د غلطي له امله ۱۵۰ کسان وژل

سليم اول د دور عثماني يو داسې خليفه وو چې قتل يې ډېر په اسانه سره کولو په خاصه توګه د هغه کسانو چې دده سره يې په حکومت کې کار کولو چې په حکومتي کارونو کې به معمولي فرق راغلو نو د وزيرانو او رئيسانو قتل يې ډېر په اسانه سره کولو او پدې وخت کې شيخ علاء الدين الجمالي د دور عثماني مشهور مفتي او عالم ژوندی وو او د بادشاه د مفتي اعظم حيثيت يې درلود دی ډېر تقوی لرونکی کس وو کله به چې له کار نه فارغ وو نو ټول وخت به يې د الله تعالی په عبادت کې مصرف کولو او بالکل يې وخت عبث نه تېرولو او کله به چې په معمولي مسئله کې استفتاء ورته راغله ده به ډېر زيات وخت په هغه باندې تېرولو او هر لوری به يې څېړلو او له بله پلوه په ټولو خلکو کې يوازې دی وو چې بادشاه ته يې په زړورتيا سره خبره کولی شوه او د هغه د باشاهي او د هغه د ظلم په اړه يې هيڅ فکر نه کاوه .

يو وخت چې په حسابي کارونو کې څه شکته پورته هغه وخت راغلل چې بادشاه د خزانې له مسئولينو کسانو سره حساب وکولو نو بادشاه سليم اول حکم وکولو چې د خزانې کارکونکي چې ۱۵۰ کسان دي ټول د ووژل شي .

شيخ علاء الدين رحمه الله راغلو او د بادشاه په دربار کې حاضر شو سلام يې وکولو بيا يې بادشاه ته وويل :

په ملک کې د مفتي کار دا وي چې د بادشاه د آخرت په اړه فکر وکوي زه خبر شوم چې تاسي د خزانې په کسانو باندې حکم صادر کړی دی چې ټول دې ووژل شي او دهغوی مرګ تاته روا نه دی نو زه تاته راغلم چې دا حکم په دوی باندې مه عملي کوه .

بادشاه ورته وويل : د بادشاهي په کارونو کې مداخلت مه کوه او دا ستا وظيفه نه ده د خپل کار سره کار ساته بيا هم شيخ علاء الدين د بادشاه نه غلی نه شو او د هغه سره يې خبرې کولې تردې چې د هغه زړه يې نرم کړو او هغه ۱۵۰ کسانو ته يې بښنه وکوله .

د حضرت ثعلبة ❽ په جنازه کې د ملائکو شرکت

حضرت ثعلبة ❽ د رسول الله ☸ خدمت کاوه يوه ورځ رسول الله ☸ په څه کار پسي وليږلو په لاره کې يې وليدل چې د کور د ننه يوه ښځه غسل کوي او د بهر نه ښکاره کيږي دی ورته و دريدو او ښه ډير وخت يې ورته تېر کړو بيا يې په زړه کې ويره ورغله که اوس الله ① پدې اړه پيغمبر ته وحی را وليږي بيا به څه کوم؟ نو له ډار نه

بېرته رسول الله ﷺ ته راننغلو د مکې او مدينې منورې په مينځ کې غرونو ته و تښتېدو او څلوېښت ورځې يې هلته ځان پټ کړو ...

حضرت جبريل ⌛ راغلو رسول الله ﷺ ته يې ويل ستا رب سلام وايي او وايي چې ستا د امت نه يو کس په غرونو کې ماته پناه راوړې ده رسول الله ﷺ حضرت عمر بن الخطاب او سلمان فارسي رضى الله تعالى عنهما پسې ور ولېږل چې ورشئ ثعلبة راولئ چې هغه يې راوستلو نو رسول الله ﷺ ورڅخه پوښتنه وکوله چې ولې غرونو ته تللى وې؟

حضرت ثعلبة ورته وويل د خپلې ګناه له امله تښتېدلى وم ...

رسول الله ﷺ ورته وويل داسې يو آيت درته وښيم چې ګناهونه ختم کړي؟

ثعلبة ورته ويل : هو راته وښيه يا رسول الله ﷺ.

رسول الله ﷺ ورته وويل :

ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار

حضرت ثعلبة 8 ورته وويل : لکن زما ګناه لويه ده .

رسول الله ﷺ ورته ويل : د الله کلام ډېر لوى دى .

بيا يې هغه خپل کور ته ولېږلو .

آته ورځې وروسته هغه بېمار شو رسول الله ﷺ يې پوښتنې ته ورغلو د حضرت ثعلبة سر يې په خپله غېږه کې کېښودو .

حضرت ثعلبة ❽ خپل سر د رسول الله ﷺ له غيږي مباركي نه لري كړو .
رسول الله ﷺ ورڅخه پوښتنه وكوله سر دي ولې زما له غيږي نه لري كړو؟
حضرت ثعلبة ❽ ورته وويل : ځكه زما سر د ګناهونو څخه ډک دی او ستا غيږه مباركه پاكه ده .
رسول الله ﷺ ورته وويل : څه تكليف دی درته ؟
هغه ❽ وويل : داسي څه دي لكه زما د هډوكي ، غوښي او څرمني په مينځ كي چي لكه مېږيان داسي څه ګرځي .
رسول الله ❽ ورته وويل : څه شي ته دي زړه كيږي .
ده ❽ وويل : د خپل رب مغفرت ته .
پدي وخت كي جبرئيل ⌛ راغلو رسول الله ﷺ ته يې ويل :
ستا رب په تا باندي سلام وايي او وايي چي دي بنده ګناه كړي وه او ما ورته بښنه وكوله بيا
رسول الله ﷺ ده ته وويل چي جبرائيل ⌛ داسي وايي چي كله يې دا واوريدل نو يې يوه په زوره چيغه وكوله او وفات شو رسول الله ﷺ حكم وكولو چي غسل وركړئ او كفن وركړئ رسول الله ﷺ وربانديي مونځ وكولو او بيا په جنازه پسي د پښو د ګوتو په سرونو باندي روان وو كله چي هغه ❽ دفن كړل شو د رسول الله ﷺ نه پوښتنه وشوه يا رسول الله ﷺ

تاسې د ګوتو په سرونو باندې ولې روان وئ ؟
رسول الله ﷺ وويل : زما د په هغه ذات باندې قسم وي چې زه يې په حقه پيغمبر را لېږلی يم دومره ملائکې دده جنازې ته راغلې وې چې ما د پوره پښې ايښودلو ځای نشوای پيدا کولی .

د خليفه استقبال ته نه پاڅېدل

د متوكل على الله عباسي خليفه په دربار كې دهغه وخت لوى عالم احمد بن معذل رحمه الله له ډېرو نورو كسانو سره حاضر وو چې دى ورته له بلې كوټې نه را ووتلو ټول خلك د خليفه استقبال ته پاڅېدل لكن احمد بن معذل په خپل ځاى ناست وو او د خليفه د احترام لپاره له خپل ځاى څخه پورته نه شو خليفه د خپل وزير عبيد الله بن يحيى څخه پوښتنه وكوله :
دا كس ولې پا نه څېدو ولې ده ته زه ددې وړ نه ښكاره كېږم او كه زما خلافت نه مني؟
وزير ورته له ځانه وويل جناب هغه ستا خلافت هم مني او ستا قدر هم كوي د هغه نظر كمزورى دى هغه تاسې ونه ليدلى چې تاسې تشريف راوړو .
احمد بن معذل چې دا خبره واورېده ويې ويل :
امير المومنين زما نظر كمزورى نه دى زه قصداً ستا مخې ته پورته نه شوم غوښتل مې چې تا د دوزخ له اور نه وساتم ځكه د رسول الله ﷺ مبارك حديث دى هغه ﷺ فرمايي :
هغه كس چې غواړي خلك دده د استقبال لپاره پاڅيږي دهغه هستوګنځى دوزخ دى .
متوكل چې د رسول الله ﷺ حديث واورېدو سر يې ښكته كړو راغلو د احمد بن معذل سره په خوا كې كېناستو .

زه د فيل كتلو ته نه يم راغلى

حضرت يحيى بن يحيى اندلسي رحمه الله د حضرت امام مالک رحمه الله شاګرد وو په اندلس کې د اموي حکومت په دوران کې دهغه ډير قدر وو او په هر لوی کار کې به له ده څخه مشوره اخستل کېده دی چې کله د حضرت امام مالک رحمه الله سره شاګرد وو او د هغه په مجلس کې ناست وو اواز وشو چې بهر فيل راغلی دی ..

څرنګه چې فيلان په عربو کې لږ دي نو د هرچا زړه غواړي چې هغه ووينې او ننداره يې وکوي ټولو خلکو ور منډه کړه حتی چې د امام مالک رحمه الله له مجلس نه هم خلکو ور منډه کړه او امام مالک رحمه الله درس ودرولو ځکه څه طالبان ووتل د فيل کتل غواړي لکن يحيى بن يحيى اوس هم د امام صاحب په مجلس کې پاتې شو امام صاحب رحمه الله ورته وويل :

ستاسې په ملک کې هم فيلان نه وي ته ولې د فيل کتلو ته نه ور ځې؟

يحيى بن يحيى ورته وويل : خپل وطن کلی کور او خپلوان دوستان مې پرېښودل ستاسې خدمت ته ددې لپاره حاضر شوم چې ستاسې مبارک مخ ووينم پدې وخت کې ماته صرف ستاسې وجود مبارک مهم دی او ستاسې مخ ته کتل غواړم او ستاسې نه نېک صفات زده کول او په ځان عملي کول غواړم زه دلته د دومره لرې ځای څخه د فيل د ليدلو لپاره نه يم راغلی .

امام مالک رحمه الله دده په ځواب ډير زيات خوشحال شو او ددېنه وروسته به يې ده ته د اندلس هوښيار ويل .

د قادسيې په جنګ کې د فيلانو دارول

د قادسيې په جنګ کې د مجاهدينو شمېره تر کفارو څخه ډېره زياته کمه وه لکن په غزاګانو کې به اکثر داسې وو د اسلام او کفر د لمړۍ غزا (بدر) نه شروع همداسې شوې وه چې کفار ډېر زيات او ډېر مجهز لکن مسلمانان په تعداد او آلاتو کې کم وو لکن په قادسيه کې بل مشکل دا وو چې د کفارو سره جنګي تربيه شوي فيلان وو هغه ډېر مست وو او آسونو به چې هغه وليدل نو تربنه ډارېدل او په مخه د ورتلو نه يې ځان غړولو د جنګ په اوله ورځ خو د غيشو په ويشتلو سره څه نا څه فيلان شاته شول لکن د شپې مسلمانانو فکر کاوه چې ددې سره څه وکوو او دا فيلان له دوی سره ډېر زيات وو چې کله به يې را پرېښودل لکه توره وريځ داسې به ښکاره کېدل د انسانانو لپاره هم سخته وه چې له هغوی سره مخامخ شي او آسونه هم په مخه نه ورتلل د شپې د مسلمانانو يو قوماندان قعقاع بن عمرو يو نوی فکر وکولو هغه د لرګيو نه لويې لويې کجاوې ډوله شيان جوړ کړل او هغه يې په اوښانو باندې کېښودل او لپاسه يې وربانديې توره توټه رخت واچولو يو اوښ به چې روان وو داسې توره بلا به ښکاره کېده لکه يوه کوټه چې روانه وي دا يې په محدود تعداد کې ور وړاندې کړل چې

فيلانو وليدل هغه تري وډار شول او په شا باندې و تښتېدل ... دا ورځ بيا هم تر پرون څخه يوڅه ښه وه .

په دريمه ورځ چې بيا فوځونه سره مخامخ شول داسې ښکاره کېده لکه فيلانو چې اوس اوښان پېژندلي وي او دومره زيات نه ډارېدل ا په هغو کې دوه فيلان يو لږ پيکه رنګه وو او بل تک تور وو را وړاندې شول او اوښانو ته ډېر نېږدې راغلل مخکېددې چې د اوښانو سره مخامخ شي او په هغوی حمله وکوي او يا بل څه ورسره وکوي نو قعقاع او عاصم مجاهدينو داسې په هدف سره په هغه باندې د نيزې وارونه وکول چې د پيکه رنګه فيل سترګې را ووتلې او په رمباړو يې شا لور ته منډه کړه قعقاع ور وړاندې شو په توره يې ووهلو او د همدې فيل نه يې خلتم پرې کړو . تک تور فيل ته بل مجاهد معدي کرب ور وړاندې شو هغه يې زخمي کړو او په شا بېرته و تښتېدو .

د قادسيې جګړه اوږده شوه په دريمه شپه باندې کفارو غوښتل چې په مسلمانانو باندې په بې خبرې کې حمله وکوي لکن مسلمانانو د دوی حرکات څارل او ويده نه شول نو چې هغوی راغلل مسلمانان ويده نه وو په تورو ورسره مخامخ شول پدې شپه چې جنګ شروع شو سبا هم توله ورځ په جنګ کې تېره شوه د تورو د جنګ په تاريخ کې دا ډېر اوږد وخت وو چې ۲٤ ساعته جنګ بالکل نه لږ ورو شو او نه ودرېدو له بله پلوه د مسلمانانو تعداد هم ډېر کم وو لکن بيا هم د پوره

ستوماني سره هېڅ هم ونه ويل چې لږ دمه به وکوم او په مسلسله توګه سره و جنګېدل د مسلمانانو څه مشران سره کېناستل او مشوره يې وکړه چې داده سبا د جنګ څلورمه ورځ ده او جنګ چې څومره اوږدېږي د مسلمانانو لپاره ځکه خطرناک کېږي چې د هغوی کسان ډېر دي هغوی کولی شي نيم خوب وکوي او نيم ميدان ته را ولېږي لکن مسلمانان خو دومره نه دي چې په دوه برخو تقسيم کړل شي نو ددې جنګ ختمول په کار دي او دا جنګ به هلته ختمېږي چې د کفارو د جنګياليو مشر رستم يا ووژل شي او يا ونيول شي داسې به وکوو چې يوه زوروره حمله به ورباندې وکوو او تر ده پورې به ځان ور ورسوو نو تولو قوماندانانو د مشورې نه وروسته هر چا خپل مجاهدين را تول کړل او جذباتي خبرې يې ورته وکولې د صبر استقامت ، جهاد او جنت خبرې يې ورته وکولې او دوی يې په جذباتو کې راوستل او جنګ ته يې ښه تيار کړل او په يوه اواز يې له پوره جذباتو سره د کفارو په صفونو باندې حمله وکوله تردې چې صفونه يې مات کړل او مسلمانان ځوانان تر صفونو شاته ساحې ته ور تېر شول رستم هلته په تخت ناست وو او خپلو کسانو ته يې خبرې کولې او هغوی يې په جنګ ور تېزول کله يې چې وليدل مسلمانان ځوانان تر صفونو ور تېر شول نو ده هم بله لاره پيدا نه کړه او توره يې را واخيسته او ښه وجنګېدو خپله جنګي تجربه او د توري د چلولو او جنګ کولو مهارت يې ښکاره کړو لکن مسلمانان ځوانان وربانديې ډېر شول او

دی زخمي شو نو تېښتي ته اړ شو او منډه يې کړه شا ته يو مجاهد د هلال په نوم ورپسي منډه اخيستې وه تردي چې يو وړوکی نهر په مخه راغلو ده پکې ور ټوپ کړل او هلال مجاهد تر پښه را ونيولو بېرته يې شا ته را کش کړو او د توري وار يې ورباندي وکولو ځنکه چې دده د مرګ خبر خپور شو د کفارو په فوځونو کې منډه شروع شوه بيا هرچا تېښته خپله کاميابي ګڼله او په تېښته سر وو .

د حضرت عثمان ❽ لمړی خطبه

حضرت عثمان ❽ ته چې کله خلافت حواله شو نو ده خلکو ته خبرې وکولې او ورته ويل يې :

خلکو ! واورئ هغه کسان چې په دين کې نوې لارې جوړوي هغه د رسول الله ﷺ د تابعدارانوله جملې څخه نه دي پدې خبره ځان پوه کړئ چې د کتاب الله او د رسول الله ﷺ د سنتو د تابعداري کولو نه وروسته دری خبرې نوري ضروري دي .

۱. زما د خلافت نه وړاندي چې د حکومت او رعيت په اړه کومې قاعدې جوړې شوې دي دهغې متابعت به اوس هم روان ساتو .

۲. د کومې خبرې لپاره چې په مخکې خلافتونو کې قاعده او قانون نه وي او مونږ ته پکې څه په کار شي نو په مشوره سره به دهغې حل را وباسو .

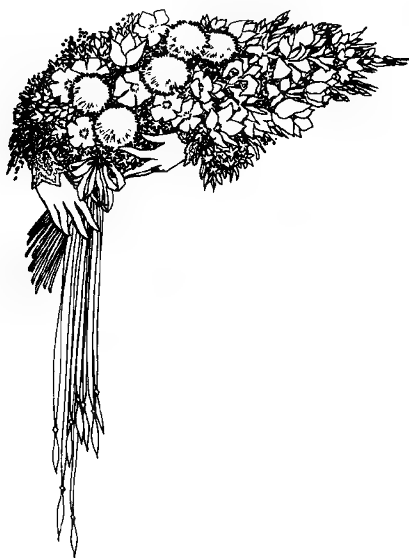
۳. ترڅو چې ستاسې په خلاف شريعت څه حکم ونه کوي زه به په تاسې باندې لاس نه پورته کوم .

دوکه کونکی له مونږ څخه نه دی

د مدينې منورې په بازار کې رسول الله ﷺ يو ځل د غلې په يو سوداګر باندې تېرېدلو او په غله کې يې لاس ور ننه ايستو هلته ورته محسوس شوه چې د ننه غله نمجنه ده د غلې د مالک نه يې پوښتنه وکوله دا څه وجه ده ؟

هغه وويل د شپې زما په غله باندې باران وشو د هغې له امله لنده ده .

رسول الله ﷺ ورته وويل بيا تاته په کار ده چې نمجنه غله د پاسه کړې ترڅو يې خلک پخپلو سترګو ويني هغه کسان چې دوکه کوي زمونږ له ډلې څخه نه دي .

مــا خــذ ونــه

1-التاريخ الإسلامي مواقف وعبر، د. عبد العزيز الحميدي، دار الدعوة، الإسكندرية.

2- السيرة النبوية دروس وعبر، د. مصطفى السباعي، المكتب الإسلامي، بيروت، لبنان، الطبعة التاسعة، 1406هـ - 1986م.

3- السيرة النبوية، لأبي محمد بن عبد الملك بن هشام، دار الفكر.

4- السيرة النبوية عرض حقائق وتحليل أحداث ,د.على محمد الصلابي الطبعة الأولى.

5- السيرة النبوية الصحيحة، د. أكرم العمري، الطبعة الأولى 1412هـ/ 1992م، مكتبة العلوم والحكم بالمدينة المنورة.

6-السيرة النبوية في ضوء المصادر الأصيلة:الدكتور مهدي رزق الله أحمد ط1-1412هـ مكتبة الملك فيصل.

7- السيرة النبوية مواقف وعبر :الدكتور عبد العزيز بن عبد الله الحميدي ط2 دار الدعوة .

8-القيادة العسكرية في عهد الرسول ﷺ ، دار القلم، الطبعة الأولى، 1410هـ-1990م.

9- تفسير القرطبي، لأبي عبد الله القرطبي، دار إحياء التراث العربي، بيروت، لبنان، 1965م.

10- سير أعلام النبلاء: شمس الدين الذهبي، مؤسسة الرسالة، الطبعة الأولى، 1403هـ.

11- صور وعبر من الجهاد النبوي في المدينة، تأليف: د. محمد فوزي فيض الله، دار القلم، دمشق، الدار الشامية، بيروت، الطبعة الأولى، 1419هـ- 1996م.

12- صحيح السيرة النبوية، إبراهيم العلي، دار النفائس، الطبعة الثالثة، 1408هـ - 1998م.

13- صحيح البخاري، محمد إسماعيل البخاري، دار الفكر، الطبعة الأولى، 1411هـ - 1991م.

14- على خطى الحبيب :عمرو خالد

17- فقه السيرة النبوية :الدكتور محمد سعيد رمضان البوطي ط11 1991م

18- من معين السيرة، صالح أحمد الشامي، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية، 1413هـ- 1992م.

19- فقه السيرة النبوية، منير الغضبان، معهد البحوث العلمية وإحياء التراث مكة المكرمة.

20- شرح النووي على صحيح مسلم للإمام النووي المتوفى 676هـ - طبع المطبعة المصرية ومكتبتها – القاهرة عام 1347هـ.

21-البداية والنهاية، أبو الفداء ابن كثير الدمشقي. دار الريان للتراث.

22- غزوة بدر الكبرى الحاسمة، محمود خطاب.

23-غزوة بدر الكبرى، محمد أبو فارس، دار الفرقان، الطبعة الأولى، 1402هـ-1982م.

24- غزوة بدر الكبرى، محمد أحمد باشميل، طبعة دار الفكر، الطبعة السادسة، سنة 1394هـ

25-فتح الباري، ابن حجر العسقلاني، دار المعرفة، بيروت، لبنان.

26- الدر المنثور في التفسير بالمأثور، الإمام السيوطي، الناشر محمد أمين دمج، بيروت، لبنان.

27-زاد المعاد في هدي خير العباد، أبو عبد الله ابن القيم حققه: شعيب الأرناؤوط وعبد القادر، الطبعة الأولى، 1399هـ، دار الرسالة.

28-السيرة النبوية في ضوء القرآن والسنة، محمد أبو شهبة، دار القلم، دمشق، الطبعة الثالثة، 1417هـ - 1996م.

٢٩-المستفاد من قصص القرآن للدعوة والدعاة، عبد الكريم زيدان، مؤسسة الرسالة،

الطبعة الأولى، 1418هـ- 1997م.

30- طبقات ابن سعد الكبرى، محمد بن سعد الزهري، دار صادر، ودار بيروت للطباعة والنشر، 1376هـ- 1957م.

31- المغازي للواقدي، محمد عمر بن واقد المتوفي 207هـ، تحقيق د. مارسدن جونس، عالم الكتب، بيروت، الطبعة الثالثة، 1404هـ- 1984م

32- القيادة العسكرية في عهد الرسول ﷺ، دار القلم، الطبعة الأولى، 1410هـ- 1990م.

33- إمتاع الأسماع بما للرسول من الأبناء والأموال والحفدة والمتاع، للشيخ أحمد المقريزي، صححه وشرحه محمود محمد شاكر، مطبعة لجنة التأليف والترجمة بالقاهرة 1941م.

